لافتی الا علی لا سیف الا ذوالفقار

من تالیف شریف شاعر نازک خیال ناظم باکمال افصح الفصحا ابلغ البلغا معدن علم مخزن حلم جناب معین ملت و
اسلام مداح امیر المومنین علیہ السلام نواب مرزا محمد علی امجد خان بہادر سلمہ اللہ تعالی المتخلص بہ قیصر معروف بہ قیصر مرزا

دفتر دوم

غلبہ حیدری

آغاز جنگ خیبر

نبیرہ آغا مرزا احمد علیخان ایرانی گنجوی نواب آصف الدولہ بہادر مغفور شاگرد رشید شیخ محمد بخش شہید تلمیذ
ارشد من تلامذہ شیخ امام بخش ناسخ مرحوم مقام لکھنؤ محلہ نخاس حسب ید [illegible] شعبان [illegible]ھ

مطبع جعفری باہتمام مولوی مرزا محمد علی مالک مطبع مطبوع گردید۔

۱۹

بسم اللہ الرحمن الرحیم

آغاز داستان فتح خیبر و وقائع سال ہفتم

شروع جنگ خیبر وقائع سنہ ۷ ہجری

ہزاران درود و ہزاران سلام	برائی محمد و آلش مدام	ہزاروں درود اور لاکھوں سلام	نبی اور آل نبی پر مدام

حمد و نعت و منقبت مشترک فقرہ دوم

بنام برآرندۂ کامہا	از آغاز دانای انجامہا	لکھوں نام اُسکی جو کردگار	ہی آغاز سی جو ہی انجام کار
گشایندۂ بابہا سربسر	رسانندۂ آرزوہای دور	در عیش وا کرنیوالا وہی	امیدین عطا کرنیوالا وہی
برش سہل دشوارہای کلان	جہان پیش او ہیچ و اہل جہان	بڑے کام سہل اُسکی آگے ہیں سب	یہہ جو کچھ کہ ہی کچھ نہیں پیش رب
سپہر و زمین بر شہی جود و جود	کہ یکحرف کن بخشش خرجش بگنج	زمین و زمان کا نہیں کچھ وجود	کہ اک لفظ کا ہی یہہ سب نمود
اوامرش بہر کار یکسان تمام	نگردد ازو فوت وقت و مقام	قوی لی وہ پیہ ہیں جو اوسنی کام	نہیں چھوٹتے اوس سی وقت و مقام
ہر آن بندہ سرگشتہ بی ادب	کہ باشد ازو مستحق غضب	جو ہوتا ہی بندہ ذلیل و خراب	خداوند سی مستحق عذاب
کند ریسمانش دراز آنقدر	کہ باشد ازان بستگی بیخبر	یہہ کرتا ہی سستی کو اُسکی دراز	کہ لپٹا رہی اسمین وہ جعلساز
شود آندم آگہ ز بند نہان	کہ بر تن رگ و پی شود ریسمان	خبردار اوس پھندے سے ہو تب	رگ و پی بنین ریسمان تن پہ جب
بہ آن ناتوان بندۂ مستہام	کہ دارد بہ بخشایشش اعتصام	پر اوس عاجز و ناتوان بندہ کا	کہ جو ہو خواہان لطف خدا
بہر چشم بر ہم زدن گوشمال	دہد تا نیاید بغفلت مجال	گناہ صغیرہ پہ لیتا ہی کان	کہ غافل نہ ہو وہ ذرا اسکو دہیان
کند عفو عصیان و جرم از عباد	نبخشد ولی یکسر مو عناد	بہت بخشش دیتا ہی جرم عباد	نہ بخشے گا الا سرمو عناد

معاند بوند آن گروه شقی
که پیچند گردن ز حکم نبی
وز و باد بر اشرف انبیا
هزاران سلام و درود و ثنا
ازان نام پاکش محمد نمود
که خود ذات او واستاینده بود
ستاینده آنکه باشد خدای
دگر کیست چون او بهر دو سرای
بلی خلق هر دو جهان بهر اوست
زمین بهر او آسمان بهر اوست
زهی قدر و عزت زهی اعتنا
که قصر چنین بهر او شد بنا
بد احوال آن ناکس تیره رو
که خود را نداند طفیلی او
وزان ره که او راه بود خاکپای
بجوید تقرب بنزد خدای
پس از وی بقدر و بعز و شرف
نباشد کسی غیر شاه نجف
همین بس دلیلم درین گفتگو
که ایزد باو کرد تائید او
چه خیبر چه احزاب و بدر و احد
شد از ضرب دست علی انچه شد
گر هیچکس نیست مانند او
بغیر از شش و پنج فرزند او
نیاید ز من وصف شانش بیان
ازان روی و روم بر سر دشمنان

معاند ہیں جو ہیں گروہ شقی
نہیں مانتے جو کہ حکم نبی
غرض حق کی جانب سے پیہم مدام
پیمبر پہ لاکھوں درود و سلام
اسی سے محمد ہوا نام شاہ
کہ تھا آپ مداح اوسکا الٰہ
کری جسکی تعریف رب جہان
بھلا پھر کوئی ہووے ویسا کہاں
بنے دو جہاں بھی اوسیکی لیئے
زمین و زمان بھی اوسکی لیئے
یہ تھی اوسکی قدر اور رتبہ یہ تھا
کہ اوسکی لیئے قصر ایسا بنا
پریشان وہ ہو ناکس تیرہ رو
جو خود کو نہ سمجھے طفیلی شاہ
بنے خاک پا اوسکے شیدا کرے
کہ قرب خدا اوس سے پیدا کرے
مگر قدر و عزت میں بعد نبی
نہیں ہے کوئی شخص الا علی
دلیل اسپہ ہے یہ کہ گو ہی ہو رد
کہ اوس سے خدا نے کی اوسکی مدد
احد خیبر و خندق و بدر کیا
بنا جو وہ سب خدا سے بنا
نہیں دوسرا کوئی مانند شاہ
سوا شش و پنج فرزند شاہ
نہیں وصف ہو سکتی اوسکی بیان
نہ ہند اگر وہ نہیں یہاں یہ آسمان

مولف
بیا ساقیا بادۂ ناب دے
مولف
کہ اوس می کا نشہ جو مجھکو چڑھے
مولف
زبانکو مری تیغ سان آب دے
مولف
سناؤں میں کر کا کہ ہر دل بڑھے

آغاز داستان غزوۂ خیبر حکم دینا سید انبیا کا اصحاب کو بہ تیاری جنگ خیبر بحکم رب العالمین

روایت نمایند اہل سیر
کہ از ہجرت بہترین بشر
چو بگذشت شش سال و ہفتم رسید
کلید در خیبر آمد پدید
چنان شد که در روز شہنشاہ دین
بحکم حکیم جہان آفرین
باصحاب فرمود کز بہر جنگ
کمر چون پلنگان ببندند تنگ
کہ باید بفرمان پروردگار
بخیبر روان شد پی کارزار

روایت مورخ یہ کرتے ہیں سب
کہ سالار عالم کی ہجرت سے جب
چھٹا سال گذرا ہوا تو اون
بنی باب خیبر کی کنجی زبان
ہوا یہ کہ اک روز سلطان دین
نبی حسب فرمان یزدان دین
صحابہ سے بولی کہ تم بہر جنگ
کمر باندھو مانند شیران تنگ
کہ جانا ہے یہ حکم پروردگار
مجھے سوی خیبر کی کارزار کا

همه جزم کرده بدل عزم را
بر آیند چون شیر بهر شکار
چو حکم خدا از رسالت امین
نهادند بر دیده و سر قبول
برفتند بهر سرانجام کار
ولی چون سخن زین بیان شد تمام
نشستند از شهرت این پیام
بهر کار وی طلب داشتند
که بیگاه و گاه و صباح و مسا
شب و روز ناسوده و بی دماغ
شد آئین شوند از تنگیش بیشتر
تقاضا چو گردید بحث این چنین
که ما از تهی دستی خود کنون
بداریم شرمی که در تاب نان
درشتی درین کار چندان کنید
کنون دستیاری کنید تا زر آن
چو آئیم از آنجا بفضل خدا
که ما را درین غزوه پروردگار
بر آید عدو از لطف خفی غیب
یهودان شنیدند چو این جواب
بگفتند از غایت بغض و کین

مهیا شده کوشش رزم را
که جنگ ست با خصم در کوهسار
شنیدند اعوان و انصار دین
بامر خدا و بحکم رسول
نهاده دل خویشتن کارزار
برآمد تقاضا ز اهل یهود
یهودان شریر پر بغض جگر
محصل بر ابرام شما گشته‌اند
نگردند چون سایه از وی جدا
ملازم تر از بیضه رو داغ
نتابند و تا نگیرند زر
بگفتند با اهل کفر اهل دین
نداریم قدرت بگزر دیون
که مهلت دهید ما را شما در امان
که تا تاب تلافی زما آورید
که از فتح خیبر بگردیم باز
نمائیم قرض شما را ادا
بالطاف فتح دگر داد ایزد ار
دهد از غنیمت فزون از نصیب
شد از غم جگرشان فزون تر کباب
که ای نامداران یثرب زمین

دلوں میں کیے جزم بس عزم کو
چلے مثل شیر و نہنگ بہر شکار
سنایا جو یہ حکم سالار نے
کیا دل سے انہوں نے فوراً قبول
گئے کرنے کو سب سرانجام کار
[illegible]
کہ سنکر یہ حملہ ہوئے سب یہود
جو مومن کہ تھے قرض انسے لیے
کہ وقت و بے وقت صبح و مسا
شب و روز جاتے تھے ہونے دماغ
انہیں تنگ ہونے سے گھیرے رہے
تقاضا ہوا جب شدید اسقدر
کہ تکلیف ہے مفلسی سے ہمیں
نہ بے عزتی سے کرو یوں کلام
کریں آپ یوں اسمیں ہے آپکا کرم
تم اتنے دن اور پھیلاؤ ہاتھ
کہ ہوئے ہے خدا کی مدد جو ہم
کہ جنگ میں جیتے عدوئے خدا
تو وعدہ ہے پر لطف غفر سبب
یہودوں نے جب سنا یہ جواب
تو غصے سے کہنے لگے وہ لعین

ہوئی کوشش رزم آمادہ وہ
کہ دشمن سے ہے کوہ میں کارزار
تو سن سنکے اعوان و انصار نے
وہ امر خدا اور حکم رسول
دل و جان سے آمادہ کارزار
جلی سنکے اسکو یہ بغض خبیث
ہوئی حرق جن کے جگر کم وجود
طلبگار انپر معین کرگئے
نہ ہوں مثل سایے کے انسے جدا
رہیں صورت بیضہ زیر زاغ
کہ جب تک نہ لیں زر نہ ہوں بیزار وہ
کہا اہل دین نے یہ ہوکر ندر
کہاں سے زر دیں ہم تمہیں
کہ ہو تم ہمارے اماں میں تمام
کہ تا تلافی تمہی بھر لاؤ تم
کہ ہم جا کے لیں خیبر ہی نصرت کے ساتھ
پھریں گے تو دیدیں گے ہم ایک ایک درم
جو ہی کرچکا اپنے الطاف کا
غنیمت بہت دیگا رب مجیب
دل انکے ہوئے نار غم سے کباب
کہ ای نامداران یثرب زمین

شمار اچنین خیره و شیرگیر
قریظه نمودند و آل نضیر

شمار آن دلیران خونریز را
که دانند آب آتش تیز را

یهودان یثرب گمان میکنید
که از مالشان قرض ما میدهید

بموسی و توریت مارا قسم
که آنجا اگر امروز باشند کم

نخواهند بودن کم از ده هزار
دلیران جنگی همه نیزه دار

قوی پنجه و پردل و پیلتن
کماندار و تیر افگن و تیغ زن

یکی از یکی بیشتر در هنر
ز روباه کمتر بودشان شیر نر

دلیشان دلیریست مرحب بنام
که آوازه اش رفته تا روم و شام

چو پیل دمان و چو ببر بیان
بود نام او هم شل در جهان

زبیمش دران کوه و دد در دشت
نیارند شیران جنگی گذشت

چو روباه عاجز بدستش پلنگ
ز خرچنگ کمتر بچنگش نهنگ

بهیکل فزون تر ز پیلان نر
ببازو ز شیر ژیان بیشتر

تنش برده از اژدها توش و تاب
دلش خورده از زهره شیر آب

فشارد اگر سنگ خارا بچنگ
برنگی جهد آتش از جرم سنگ

دهد گر بکوه از کف پا فشار
بجوشد ازو آب فواره وار

ببازوی خود آنقدر در گمان
که دارد نگه گرفته آسمان

چو او نیست مردی بمردانگی
که دیویست در صورت آدمی

نداند بمیدان هم آورد خود
دو صد مرد چون عمرو بن عبدود

چو آتش برانگیزد از دشت گرد
کند خاک در کاسهٔ هم نبرد

زبیم دم تیغ آن تیز چنگ
زره پوش گردد بدریا نهنگ

بر و کس نیارد نگه تیز کرد
چه جا دم تیغ و دشت نبرد

تمھین کہ گئی اسطرح شیرگیر
یہود قریظہ اور آل نضیر

کہ تم اون دلیران خونریز کو
جو تھی ہین آب آتش تیز کو

یہودان یثرب سمجھتے ہو کیا
کہ اون مال ہمسی کہتی ہو قرض دو

قسم ہمکو موسیٰ کی توریت کے
کہ ہونگے وہان کم اگر آج بھی

تو ہرگز نہ ہونگی کم از دہ ہزار
دلیران جنگ آزما نیزہ دار

قوی پنجہ اور من چلی پیلتن
کماندار و ناوک فگن تیغ زن

سوا ایک سے ایک پر فن مین ہے
اسد مثل روباہ اون مین ہے

دلیر اونمین اک ہے کہ مرحب ہے نام
کہ اب شہرہ اوسکا ہے تا روم و شام

وہ ہے مست ہاتھی و ببر بیان
کہ ضرب المثل ہی ہے سارا جہان

یہہ گمبھیر ہے رعب اوسکا اوس دشت کو
کہ جاتے نہین شیر بھی گشت کو

جو ہے لومڑی ہاتھ مین اوسکے پلنگ
نہین کیکڑے سی بھی اوسکے نہنگ

بڑا ہاتھیونسے بھی قامت مین وہ
زیادہ ہے شیرونسے طاقت مین وہ

اگر تھامین ہین اوسکی اژدر کی تاب
تو ہے زہرہ شیر کی دلمین آب

لگائی وہ پتھر پہ چٹکی اگر
تو پیدا ہوا اوس سنگ مین سے شرر

اگر کوہ پر مار بیٹھی وہ لات
تو پانی نکل آوی مثل فرات

یہہ ہے زور پنجہ پہ اپنے اوسکو گمان
کہ لی روک گر گرپڑے آسمان

نہ تہا سام ایسا نہ رستم کبھو
کہ اوسکی ہے انسان کی قالب مین دیو

نہ سمجھی کبھی وہ ہم آورد خود
جو دو سو ہون مثل ابن عبد ود

جو دوڑے لگا میدان مین زادہ مرد
کرے اپنی ہم رزم کو گرد برد

کبھی کھینچ لی جا اگر تیغ کو
زرہ پوش دریا مین گھڑیال ہو

کوئی مرد اوسی دیکھ سکتا نہ ہا
کہان پھر دم تیغ و میدان کین

نگر وار داد و بانگ بر اهل خویش — که حارث بود نام آن کینه کیش
بلائی سیاه است روز جنگ — نهد سر به پیشش ز هیبت نهنگ
چو بینی بجنگش مصمم شده — تو گوئی حمیت مجسم شده
چو او بر نشیند به پشت سمند — شود آتش از خانهٔ زین بلند
بهر جا که افتد بدشت نبرد — برآرد چو برق از زمین دود و گرد
نترسند میدان کسی از بیم مال — اگر هم نبردش بود پور زال
چو او بر سر دست گیرد سنان — ز مرحب نبرد دگر نخواهد امان
بجنگ چنین پر دلان میروید — بما وعده از مال شان میدهید
قبول است این وعده ها دراز — از انجا اگر زنده گردید باز
چو گفتند موسائیان این سخن — بجوشید خون دلیران بتن
بگفتند از روی اعراض و طیش — که ای بدتر از کافران قریش
نمودن بر نهار از زندگی — ببد خواه ما داشتن بندگی
چنین چشم پوشیدن از شرم و حیا — اگر گوئید این هرزه ها بر ملا
نباید بغیر از شما ناکسان — دگر از کسی این عمل در جهان
بزعم شما منکران عنید — ز بخشندهٔ فتح داریم امید
که فردا ز خیبر بگردیم باز — بفتح و ظفر همدم و سرفراز
همان نامداران خونخوار را — خدنگ افگنان کماندار را
که هستند نزد شما ارجمند — سراپا کشیده بخم کمند
بخواری فگنده به پیش رکاب — اسیر و غنیمت برون از حساب
گرفته شمانت کنار آوریم — شما را ز پیش سر افگندیم
برانیم از امداد پروردگار — ز چشم شما خون دل دجله وار

برابر کا بھی کہتا ہے جو ایک — کہ حارث وہی ہے کہتے ہیں زشت و نیک
وہ ہی ایک بلائے سیہ روز جنگ — جھکاتا ہی سر اوسکی آگے پلنگ
جو لڑنی پہ دیکھی مصمم اوسے — تو سمجھی حمیت مجسم اوسے
جو بیٹھے وہ بالائے پشت سمند — تو ہو خانۂ زین سے آتش بلند
جدھر جا پڑے دشت میں برق سی — اوٹھی گرد کا اونمیں ستی دھوان
نہیں بچتے وہ وقت جنگ و جدال — اگر ہمسر اوسکا ہو پور زال
غضب ہے وہ پیچھا بلا جہان — بجا ہے جو مرحب مانگے امان
بس السو نسی لڑنیکو جاتے ہو تم — اوس بات پر ہمیں بتاتے ہو تم
مگر خیر جو بات تم نے کہی — جو زندہ پھرے تم تو یون بھی سہی
یہودی نے اونکا کیا جو حلال — تو منہ سو گیا ہر مسلمان کا لال
کہا غیظ سے سنکے کہا گھر طیش — کہ ای بدتر از کافران قریش
ہماری زبان سے نعت زندون نہیں ہو — ہماری ہے دشمن کے بندہ نہیں ہیں ہم
یہ اگنہو کا پانی تمہارے ڈھلا — کہ بیہودہ کہتی ہو تم بر ملا
تمہارے سوا خلق بھر میں تمام — کسی سے نہ ہو گا یہ بیہودہ کام
تمہیں ہے جو اس اپکا فخر و — خدا سے ہے امید ہم لوگو نکو
کہ خیبر سے کل ہی پلٹ کے آئینگے — سر فراز ہونگی ظفر پا کے گئے
او نھیں نامداران خونخوار کو — خدنگ افگنان کماندار کو
سمجھتے ہو تم سام و رستم جنہیں — کمندو میں ہم اپنی باندھینگے او نھیں
ذلت سے دوڑا کے آگے رکاب — اسیر و غنیمت لے آئینگے بے حساب
لعینو یہ ہنستے ہوئے آئینگے ہم — دکھا کے تمہیں اپنے گھر جائینگے ہم
خدا کی مدد سے اتارینگے یہ جن — لہو تم سے رلوائینگے ہم ایدن

پس از غیرت آن دم حق پرست — بهر جد و جهدی که آمد ز دست
نمودند قرض یهودان ادا — اگر جامه بفروختند از ردا
وزان پس دلیران بفضل اله — کمر بسته و کرده سامان راه

غرض کھینچی ہر شخص نے اسطرح — بہر حال ممکن ہوا جس طرح
کیا اسطرح قرض ونکا ادا — اگر جامہ بیچا کہ بیچی ردا
تگ و دو کے بعد اوسکے بفضل الہ — کمر اپنی باندھی لئی ادا راہ

جمع آمدن لشکر اسلام بدربار سید ولد آدم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و سباع را در شہر والی نمودن و سوار شدن بعزم رزم

بدرگاه سالار دین آمدند — مهیای پرخاش و کین آمدند
رسول خدا اشرف انبیا — بدولت ز آمد دولتسرا
طلب کرد از اصحاب با احترام — دلیری سباعش بد کرده نام
ز بس لطف بر قدر جاهش فزود — کرم کرد و در شهر والی نمود
وزان پس بتائید پروردگار — نشست از بر بارهٔ راهوار
چو آورد پا در ظفر در رکاب — تو گفتی که شد بلند آفتاب
بفرق و شکوهی بزرین دو جا — که بر صدر دیباجه نام خدا
فروزان رخ پر نورش چو مهر — برانگیخت مرکب چو گردان سپهر
همی بخت سالارش بدشت قدر — ز گرد سمش خوش رنگ ظفر
دلیران جنگی دو هفصد سوار — برآراسته تن پی کارزار
بجوشن نهفته ز سر تا بپا — گرفته همه صورت اژدها
بکف نیزه و تیغها بر کمر — تبرزین بدوش و سپر پشت سر
بقربوس زین در فگنده عمود — پر از جوش دلها بکین یهود
چنین مستعد گشته مردان کار — ز خلف و امام و یمین و یسار
روان در رکاب ظفر انتساب — چو ذرات در پرتو آفتاب

برآمد ہونا شہنشاہ دین حبیب رب العالمین کا دولت سرا سے اور سباع کو والی مدینہ کرکے کوچ کرنا

در دولت شاہ دین پر گئے — بہت مستعد جنگ و کین پر گئے
خدا کا حبیب اشرف الانبیا — جو دولت سرا سے برآمد ہوا
تو اصحاب میں سے بلایا او — سباع جری کہتے تھے سب جسے
نبی نے اوسی سب میں رتبہ دیا — کرم سے مدینہ کا والی کیا
تو پھر آپ تائید اللہ سے — چڑہی گھوڑے پر عزت و جاہ سے
دبا پاؤں جسدم سمان رکاب — تو گویا کہ اونچا ہوا آفتاب
ہوئی زیب زین یوں شہ انبیا — کہ دیباچی میں جیسے نام خدا
رخ شاہ تھا نور رشک مہر — بڑہا مرکب پاک مثل سپہر
کیا اسپ نے گشت دشت قدر — جما گرد سم کی رنگ ظفر
ہزار اور تھی چار سو تن چلے — سجے تن لڑائی کو دل میں چلے
نہاں جوشنوں میں سر تا بپا — بنائی ہوئے صورت اژدہا
لئی برچھیاں ہاتھوں میں سب پہلوان — تبر دوش پر تیغ زیب میان
سپر پشت پر زین پر تھی عمود — منقش ہر اک دل پہ طعن یہود
وہ اس شان و شوکت سے مردان کار — پس و پیش کچھ کچھ یمین و یسار
قریب رکاب مبارک رواں — ہوئی پرتو خور میں ذرات سان

ولیکن درآنروز خیر ختام
که چشم شهنشه بدردمند بود
حبیب خدا با دگر پردلان
تواین داستان را درینجا گذار
که چون مطلع شد گروه آن شریران
که ابن ابی کز نفاقی گذاشت
فرستاد بهر یهودان پیام
بجنگ شما تنگ بسته میان
ولیکن شما دل مدارید تنگ
دو صد صد سوار است با او تمام
شمائید افزون تر از ده هزار
حصاری مگردید از بهر جنگ
بمیدان برآئید و جنگ آورید
بآن منکران این خبر چون رسید
بدل شادمان و قتا عیب جنان
سراسیمه و گرده گم دست و پا
برآن مشرکان بود امیر آن زمان
در آنوقت بیمار بود از قضا
برفتند در بانکه گان نزد وی
در انحال گفت اشقی در جواب
شما را بحصاری شدن خوب نیست

نبد همره سید المرسلین
بحکم پیمبر توقف نمود
بفیروزی و خرمی شد روان
بحال یهودان کنون گوش دار
روایت کند راوی داستان
نیارست انگشت بر لب گذاشت
که اکنون محمد لطیش تمام
برون آمد از شهر با پیروان
که فیروز خواهید بود بجنگ
کز ایشان بسی خسته جانه و اشد
برآئید بیرون پی کارزار
مسازید بر خویشتن کار تنگ
که گوی ظفر را ز وی می برید
بفرمان پروردگار مجید
که گفتی زتن میکشد رخت جان
برفتند غمگین بر پیشوا
سلام ابن مشکم سگی بس کلان
مقید بسامان و ماوقتا
بگفتند پیغام ابن ابی
که ابن ابی داده ره صواب
نگیرد پناه آنکه مغلوب نیست

مگر اوس دن تھا اک شیر صحری
کہ دکھتی تھیں آنکھیں یداللہ کے
حبیب خدا اور یاروں سمیت
اسیطرح چلتا ہوں چھوڑ کر
کہ ہوتے ہیں آگاہ وہ کسطرح
کہ ابن ابی تھا جو کہتا نفاق
یہ بھیجا یہودونکو اوس نے پیام
کہ تم پہ باندہے بڑی تھیرے
نہ کرنا مگر دل کو تم اپنی تنگ
فقط چودہ سو ہیں اون کے دین
مگر تم ہو دس الف بہی سوا
نہ ہو مشت جنگ سے قلعہ بند
جو میدان میں لڑ کے نکلو اوگے
سنایا جو یہ نامہ بر نے پیام
ہوئے رعب سے شل سبھی پہلوان
پریشان و مضطر تھا او ہراس
امیر اوس زمانہ میں اونکا سب تھا
مگر اوندنوں میں وہ بیمار تھا
اوسی حال میں پہنچے منکر تمام
دیا اوس نے اوس حال میں یہ جواب
نہیں خوب ہونا تمہیں قلعہ بند

نہ تھے ہمرہ سید المرسلین
رہے گھر میں کی شاہ دینکی جو
چلی فوج نبی خوش اوٹھائی ہمت
سنو اب یہودونکی بھی کچھ خبر
یہ کہتا ہی راوی بیان اسطرح
لہذا نہ وہ کہ اسکا اتفاق
کہ اب کے محمد نے انتظام
رفیقونکو لیکے چلا شہر سے
کہ ہوگے ظفریاب تم وقت جنگ
کہ پاس اونکے سامان شبینہ نہین
نکل آؤ باہر برائے وغا
نہ پہچاؤ تم آپ کو خود گزند
تو گوئی ظفر لے کے بیجاؤ گے
تو فرمان خالق سے منکر تمام
نکلنے لگی انکی جسم سی جان
گئے وہ جو تھا اوس فرقہ کے پاس
سلام ابن مشکم لعین سگ بڑا
زمانی میں سبجا نکوتا تھا
کہا اوس سے ابن ابی کا پیام
کہ ہی یہ ابن ابی کی صواب
کہ غالب کو ہرگز نہیں یہ پسند

شما گر به بندید در بر حصار | شود زور ایشان یکی در هزار
که دانند عاجز شمار از جنگ | برارند ناخن چو شیر و پلنگ
بگیرد رخ کار رنگ دگر | شما زیر گردید و ایشان زبر
بسان قریظه بسان نظیر | نمایند آخر شمارا اسیر
همان به که هم را صلاح از رد دید | همه اهل خیبر بیک جا شوید
بر آیید از قلعه ها بیدرنگ | نمایید واها قوی بهر جنگ
بخواهید یاری ز عطفانیان | که دارید با هم قسم در میان
بیکجا شده جمع برنا و پیر | بمیدان گذارید پا دلیر
به بندید مردانه همت بجنگ | هم از بهر نام و هم از بهر ننگ
که دشوار از همت آسان شود | همه کار همت بسامان شود
چو پاسخ ز سالار خود این چنین | شنیدند اعدای دین مبین
بسی زجر کردند بر نفس خویش | که پای جلادت گذارند پیش
ولی بود چون آتش فتنه اشتعال | که گردد تبه حال اهل ضلال
زبس هول دل ورنه دادتن | که سازند بر پشت کین انجمن
ز اقبال وارون و بخت نژند | بریشه جبان فکر باطل فگند
که گیریم گر جا درون حصار | بهنگام جنگ و گه کارزار
خورد زخم ما بر تن آن گروه | رسد زخم ایشان بسنگ و کوه
بدینسان درایام معدود چند | اگر یار باشد سپهر بلند
نیاید ازان قوم یکتن امان | نه از ماتنی نیز بیند زیان
چوین رای تدبیر دیو شرور | بیابیم بر دشمن خود ظفر
شده خوش بدان رای از جاهلی | خزیدند در غار چون روبهان

در قلعه گر بند کر لوگے تم | تو شہرزور اون سبکو کروگے تم
کہ عاجز تمہیں جانکر جنگ سے | یہ پیش آئینگے شیر دل کے ڈھنگ سے
رخ کار بدلیگا رنگت مگر | کہ تم زیر ہوجاؤ گے یہ زبر
مثال قریظہ مثال نظیر | کرینگے یہ آخر تمہیں بھی اسیر
لہذا یہی امر بہتر ہے اب | کہ آپسمیں تم متفق ہو کے سب
حصاروں سے تم اپنے نکلو شتاب | نہ دلمیں کرو جنگ سے اضطراب
مدد کرکے عطفانیوں سے طلب | کہ آپسمیں ہو ہمقسم سب کے سب
تم اک جا پہ ہو جمع برنا و پیر | قدم رکھو میدان میں مانند شیر
دلیرانہ میدان میں ہو جنگجو | بڑھو آپ گھٹنے نہ دو آبرو
کہ ہمت سے آسان ہیں مشکل کل | حمیت سے بنتے ہین کار کل
جو افسر سے اپنے جواب کلام | سنا دین کے دشمنوں نے تمام
کیا نفس پر اپنے ہر چند جبر | کہ میدان میں نکلیں مانند ببر
مگر تھی جو یون خواہش فتنہ و جدال | کہ اون گمرہون کا برا ہوئی حال
لہذا نہ دی دل نے اونکی صلاح | کہ میدان میں نکلیں بنکر سلاح
کیا بخت و اقبال نے بھی تباہ | دکھائی یہی فکر باطل نے راہ
کہ بیٹھے رہیں قلعے میں ہم اگر | تو ہو لڑنے بھڑنے میں ہمکو مفر
ہماری پڑے ضرب اون سب پہ | مگر حربی اونکے پڑیں کوہ پر
لڑیں کچھ دنوں یونہیں لیکن اگر | کرے گر ہماری کمک آسمان
نہ اونمیں سے پاوے امان ایک بھی | نہ ہم میں سے دیکھے زیان ایک بھی
یہ تدبیر وہ ہے کہ بس بالضرور | ہمیں ہون ظفریاب خواہ مخواہ
یہی رائے کی سب نے در کینہ | ہوئی غار میں مثل روباہ نہنہ

متحصن شدن کفار تیره روزگار در قلاع و اموال را در قلعه صعب بردن و ناعم و نطات و قبائل را در کتیبه گذاشتن و تعریف قلعه قموص و گفته موبدان در حق آن قلعه

قلعہ بند ہونا کفار تیرہ روزگار کا صعب و ناعم مین اموال و اجناس کا جمع کرنا اور عورتون کو مع اطفال کتیبہ مین رکھنا اور تعریف قلعہ قموص

روایت کند راوی اکنون چنین
که در ملک خیبر قلاع متین

فزون بود گرچه ز حد شمار
ولی بود ممتاز از آن شش حصار

یکی صعب و ناعم یکی شق دگر
قموص و نطات و کتیبه شمر

یهودان تیره دل نابکار
به بنیان نمودند تدبیر کار

که پوشیدرویان و اطفال را
بحصن کتیبه بدادند جا

نشاندند پس پاسبانان چنان
که گشتن نیارد بگردش گمان

بصعب و بناعم ذخائر تمام
ز نقد و ز جنس و شراب و طعام

کشیدند و کردند دیوار و در
ز فولاد و از روی مضبوط تر

بشق و نطات آن دو حصن حصین
گرفتند خود جای مردان کین

نمودند از آنسان استوار
که پرنده بر وی نیارد گذار

کنون گوش کن شمه از قموص
که آن قلعه ممتاز بد چون عروس

ذری بود بر دامن کوهسار
که کم دیده مانند او روزگار

تراشیده از کوه دیوار وی
برآورده از سنگ خاراش پی

چنان از زمین کنگره او بلند
که اندیشه نارد فگندن کمند

ز بس مرتفع بود دیوار آن
نمودی برابر بسقف آسمان

نموده بدروازه انحصار
ز یک تخته آهن در استوار

ز کیف و کم آن در آهنین
بیان کرده اهل سیر این چنین

بیان اب یہ کرتا ہے راوی حال
کہ خیبر مین تھے قلعے بے مثال

بہت سے کہی کون اون کا شمار
پر ان مین ہے ممتاز تھے چھ حصار

کتیبہ نطات اور شق صعب اور
قموص اور ناعم یہ از بس تھے صعب

یہودان بدبخت مکار نے
یہ تدبیر کی مل کے دو چار نے

کہ سب عورتون کو تو لڑکون کے ساتھ
کتیبہ مین پہنچا دیا ہاتھون ہاتھ

بٹھائی حوالی مین یون پاسبان
کہ گرد اوسکے پھرنے نپائے گمان

بھرا صعب و ناعم مین سب نقد و جنس
یونہیں اور جو چاہیئے بہر نفس

کیا خوب اون قلعون کا بند و بست
نہ برباد ہون تا کہ وقت شکست

نطات اور شق یہ جو تھے قلعے دو
وہان آپ بیٹھے لعین لڑنے کو

کیا اونکو بھی اسطرح سے بند
کہ جائے ادھر سے نہ اودھر پرند

مگر دل سے حال قموص اب سنو
سمجھا تھا وہ لعین اوسی قلعہ کو

وہ اک قلعہ تھا ایک کوہ پر
کہ عالم کو آیا نہ ویسا نظر

تراشی تھی دیوار وہ سنگ کی
پڑی نیو اوسکی نئے ڈھنگ کی

زمین سے یہ تھی کنگرہ اوسکی بلند
کہ پہونچے نہ اندیشہ کی بھی کمند

یہ اوسکی جدارون کی تھی رفعت
کہ تھا آسمان اوس سے یون جیسے چھت

بنایا جو تھا پھاٹک اوس قلعے کا
فقط تختۂ آہنی ایک تھا

کہ اوس لوہے کے در کا تول اور ناپ
مورخ نے اسطرح لکھی ہے آپ

چہل شبر بالا و پہنا سہ چار　بیک شبر قلعت بدین سی ہزار
ستون وزان اندرین یکی ستون بود

بہ شیر و پنجاہ مرد گزین　شدی بستہ وا در آہنین
یکی خندقی کندہ بر دور او　کہ گشتی خرد عاجز از غور او
مغاکی کہ گر بنگرد کس در آن　نیابد نگہ ز انتہائش نشان
بدین عمق چل شبر پہنای او　ز تختہ پلی کردہ بالای او
کہ از روی آن پل تردد کنند　چو دشمن پدید آید ازش بشکنند
غرض در عرب مثل آن کی شود　وزان قلعہ بر کوہ پشتی بود
در احوال آن قلعہ سخت این　ستارہ شناسان نوشتہ چنین
کہ این در گرفتن بجنگ و جدل　بود از دلیران عالم محال
مگر آنکہ از گردش آسمان　یکی مرد پیدا شود در جہان
کہ باشد بظاہر ز نوع بشر　لقب رو بشرف از ملک بیشتر
بتنہا تن خود چو شیر ژیان　بیاید بتسخیر این دژ دمان
نشان آنکہ باشد لوایش بجنگ　زند آسمان آن لوا از پلنگ
کہ در سنگ را بہ نیروی او　رود یک وجب اندرونش فرو
شود فتح این قلعہ بو العجب　ببازوی آن شہسوار عرب
سیہ دل یہودان تیرہ روان　بہشتند آن قلعہ را بہر آن
کہ گر دو بر ایشان اگر کار تنگ　بر آیند ز رہ ہای دیگر بجنگ
دران قلعہ انگاہ خود در گشتند　نشینند فارغ ز بیم و گزند
بدینسان چو کردند کار استوار　نشستند خوشدل درون حصار

نامہ نوشتن کفار خیبر بعطفانیان و طلب امداد

اگر چالیس بالشت لنبان مین　تو گیارہ و جیب تہا وہ چوڑان مین
اٹہائی سو او پانچ سی ستون تہا

اوسی گہو لتی پہلوان اونچے بجا آہنی　یونہیں بہتر پاسبان تھے بچشم
کہی ایک خندق وہ تہی گہری نظر　خرد غور مین جسکے ہو برطرف
وہ تہی گہری ایسی کہ کوئی اگر بشر　جو دیکھے تو صد تک نہ ہوتے نظر
یہ تہی گہری چوڑی وہ تہی اوسپر　کیا اور کہ پل او سپہ جنگ کا
کہ جب چاہین اوس پل آئین جس پر چلین　جو دشمن نظر آئے اوسکو اوٹہا دین
غرض تہی عرب بہر مین اوسکی نمود　اوسی قلعے کے سلطان تھے یہود
مگر حال اوس قلعہ قلب کا　ستارہ شناسون نے لکھا یہ تہا
کہ قبضہ نہ اس قلعہ پہ پائینگے　دلیران عالم اگر آئینگے
مگر گردش آسمان سی عیان　جہان مین کوئی ہوئیگا نوجوان
کہ ظاہر مین ہوگا وہ نوع بشر　شرافت مین سوا قدسیون سے مگر
اکیلا سوار فرس مثل شیر　اسی چہینے آئیگا وہ دلیر
نشان یہ کہ ہوگا لئے وہ لوا　اوسے زور سے اسطرح گاڑیگا
کہ اوترے گی پتہر مین نیزہ کی انی　سر کشان سے مو لعین نکالیگا کبر
غرض لیگا یہ قلعہ بو العجب　دلیری سے وہ شہسوار عرب
سیہ دل یہودون نے ہی اسلیے　نہ اوس گڑہ مین سامان جنگی کہیں
کہ بدلے زمانہ اگر اور رنگ　چھپین قلعے مین سب ہو بیطور رنگ
تو اوس قلعے مین پہر جا چھپین وہ　کہ بیٹھین وہان اوجتین بامن وہ
مگر اسطرح کی جو تدبیر کار　تو خوش ہوکر بیٹھے میان حصار

نامہ لکھنا کفار خیبر کا بہ طلب مدد جانب عطفانیان

نمودن و جوابا گردیدن آن قوم باطل و بر آمدن باعانت و در راہ ندا شنیدن و معاودت کردن و عذر نوشتن بکفار خیبر

نوشتند پس نامہ را در زمان   بخواہش گری نزد غطفانیان
کہ ای سرفرازانِ والا تبار   سیاہِ عرب شہرہ و نامدار
حمیت سرشت و نہادِ شما   مروت بود خانزادِ شما
ز نامِ شما فتح در مشت ما   بکوہ از طفیلِ شما پشت ما
بہرِ شما ما چنانیم شاد   کہ گلزار از آب و آتش زباد
غنیمی قضا سوی ما ننگرد   کہ دانند و از شما پرسد
کنون کار بر بندگان گشت تنگ   کہ آوردہ لشکر محمد بجنگ
بود وقت امداد ای دوستان   کہ گردِ خزان آمدہ در بوستان
نمودیم ما مطلب خود تمام   کنون ماند لطفِ شما والسلام
چو این نامہ آمد بغطفانیان   بخواندند و بستند بر کین میان
ز بردہ یلان چار بارہ ہزار   زرہ پوش و شائستہ کارزار
ز غطفان بخیبر نہادند رو   ہمہ رزم خواہ و ہمہ جنگجو
چو رفتند یک منزل از جای خویش   بدانگہ کہ نیمی ز شب رفت بیش
شنیدند آوازی از پشت سر   کہ ای نامداران بر خانش خبر
شما چون برفتید بیرون ز جی   سپاہِ محمد در آمد ز پے
فگندند بر اہل آنجا شکست   بتاراج و غارت کشادند دست
نماند سر راہ ایشان کسی   گرفتند اسیر و غنیمت بسی
غنیمند آن مشرکان این ندا   ولیکن ندیدند گویندہ را

اور اونکا روانہ ہونا الا اثنائے راہ مین ایک ندا سُنکر پھر جانا اپنے مقام کو

لکھا ایک وہ نامہ مطلب کا تھا   کہ غطفانیوں سے ہوئے یوں مصر
کہ ای سرفرازانِ والا تبار   عرب بھر میں نامی اور ذی وقار
حمیت ہی تمکو نہایت عزیز   مروت تمہاری گھرون کی کنیز
تمہیں سب کی ہے دہاک ہم لیے آج   تمہارے بھروسے پہ دل ہیں پہاڑ
خوشی تم سے ہیں اس طرح ہم ملول   کہ آندھی ہے آگ اور پانی سے پھول
نہیں گھوتی ہے ہمیں موت تک   کہی جانتے تم کروگے کمک
مگر اب یہ سپہ سے بہت ہیں تنگ   کہ آیا محمد ہے کرنے کو جنگ
یہ ہے وقت امداد اے دوستو   کہ آتا کا خزاں ہے اس باغ کو
کہا ہم نے تو مطلب اپنا تمام   تمہارا رہا لطف اب والسلام
جو یہ نامہ غطفانیوں تک گیا   تو پڑھتے ہی اوس کی ہی ساماں کیا
بڑی بانکی چالیس سے نامدار   زرہ پوش اور قابل کارزار
چلے ملک خیبر کو غطفان سے   لڑائی بھڑائی کے سامان سے
مگر پہنچے جو وہ چلے منزل جب   کمر سے بڑھی زلف لیلائے شب
تو کانوں میں اونکی آئی صدا   کہ ای نامداران دشت وغا
قبیلے سے نکلے جو تم لوگ سب   محمد کی فوج آئی تم سب کے بعد
تمہارے قبیلے کو دیکر شکست   گرے لوٹ پر لوگ مانند مست
کسی سے نہ دم بھر وہ روکے گئے   اسیر و غنیمت بہت لیکے
سُنی اپنے کانوں سے جب یہ صدا   کہلا حال لیکن نہ گوئیے کا

ازین حال ہوے پریشان قباد | که رفتند یاران خیبر زیاد
سوے منزل خویش گشتند باز | نمودند کوتاه راه دراز
پس آن نامه را پاسخ آراستند | ز نا آمدن عذرها خواستند
یہودان شنیدند چون این خبر | نشستند در خون دل تا کمر
گذاری این غم جگر را فگار | که امید نومیدی آورد بار
دل خون گرفته یہودان دون | شد از غصه چون کاسه پر ز خون
نگه گریه خیز و نفس پر ز تف | چو طفلے که غش بیز و کف
ز انصار و اعوان شده ناامید | بریده رجا از سیاه و سفید
تقید نمودند در کار خویش | که جز خود ندیدند کس یار خویش
بهنگام شب با دف و با نفیر | مشاعل برافروخته بر شغیر
صداها برافروخته زیر و بم | خبردار و بیدار تا صبحدم
دل از بیم پرخون و جان پر ز سوز | چنین میرساندند شب را بروز
هم از صبحگه تا بهنگام شام | در اطراف شهر در تگ و دوام

اس اخبار سے ایسے مضطر ہوے | فراموش یاران خیبر ہوے
پھرے اپنے مسکن کو اہل غرور | اوسی وقت کی ترک وہ راہ دور
لکھا بعد اوس نامے کا بھی جواب | نہ آنے پہ کی معذرت بے حساب
سنی یہ جو موسائیون نے خبر | ہوے غرق خون جگر تا کمر
نہو کس طرح بار یہ غم بھلا | نہال آس کا لائی پھل یاس کا
یہودی پریشان ہوے سرنگون | غم و درد سے دل ہوئے طاس خون
رونہالنسے ہوے آہ کی اسطرح | اوڑے لڑکے کا جانور جسطرح
ہوئی یاس انصار سے اونکو یاس | نہ اچھے برے سے رہی کچھ بھی آس
سمجھے اور سامان اپنا کیا | خبر اپنی نہ اپنا دکھانے دیا
سر شام لشکر نفیر اور دف | فصیلوں پہ کی روشنی ہر طرف
بجانے لگے زیر و بم رات بھر | خبردار رہنے لگے تا سحر
خیال عدو سے بہت ڈرتے تھے | یونہین صبح تک شب بسر کرتے تھے
سحر سے بھی یون شام تک باندھے صف | پھرا کرتے تھے قلعے مین ہر طرف

روانه شدن سرور کائنات بسمت خیبر و عباد را برای خبرداری مفاصله دو کروه لشکر مقرر نمودن و گرفتن آن یهود جاسوس را و از احوال مردم قلعه نقل نمودن۔

روانہ ہونا سرور کائنات کا جانب خیبر اور عباد کو پھر خبرداری بمفاصلہ دو فرسنگ پیشرو لشکر کرنا

وزان سو برآمد چو خیر البشر | ز شهر مدینه بفتح و ظفر
برهبر بفرمود آن رهنما | بدانسان رہے کن ازینہا
که ما بین غطفان و خیبر بود | بدان راه چون لشکر آرد ورود
فتد بند در پای غطفانیان | ز یاری و امداد موسائیان

ادہر لیکے ہمراہ فتح و ظفر | مدینے سے نکلے جو خیر البشر
تو رہبر سے اوس رہنما نے کہا | کہ راہ ایسی مجھے تو بتا
جو غطفان خیبر کے ہے درمیان | کہ ہوگا ادہر سے جو لشکر رواں
تو غطفانیون کو بھی ہوگا ہراس | نہ پھر جا سکینگے یہود کے پاس

بوسید پیشش زمین راهبر
بدنبال رهبر در آن شاه راه
چو نزدیک سرحد خیبر رسید
دلیری که عباد بودش علم
بهمراه او بیست مرد دگر
که باید شما ای دلیران براه
خبردار و هشیار ره بسپرید
کسی گر بچشم آید از مشرکان
چو بشنید عباد فرمان او
همی رفت آنجا و پاکیزه کیش
زهر سو خبردار چون دیده بان
یکی مرد بر شکل و وضع یهود
چو دید آن جهاندیده کاردان
بفرمود در دم بیاران خویش
دویدند بر اتشش از چار سو
بگفتش جهاندیده مرد کهن
بگو کیستی وز برای چکار
چنین داد پاسخ باو آن اسیر
شترهای من شب گسسته زمام
چو بیدار گشتم بوقت سحر
نهادم بدنبال سر در زمان

بدانسانکه فرموده کرد سر
همی رفت سالار دین با سپاه
ز اعیان اصحاب خود برگزید
جهاندیده آگه ز بیش و کم
بدو او بفرمود خیر البشر
دو فرسنگ باشید پیش از سپاه
نگه بر یمین و یسار افگنید
بیامد نزدش در زمان
زمین بوسه داد و بره کرد رو
به پیش سپه با رفیقان خویش
ز یکسو بچشم آمدش ناگهان
که بر دامن دشت در گشت بود
یکی مرد تنها در آن خارسان
که او را بگیرید و آرید پیش
گرفتند و بردند نزدیک او
که رستی اگر راست گفتی سخن
برین دشت بهر چه کردی گذار
که هستم یکی ساربان ای امیر
برفتند و بودم من اندر منام
ندیدم ازان چارپایان اثر
برآمد بدینسوی بی اختران

یہ سنتے ہی رہبر کے جنگی تمام
چلے پیچھے رہبر کے اوس راہ سے
مگر یہہ پہنچے سرحد خیبر میں جب
کہ عباد اشجع جو مشہور تھا
گئے اوسکے ہمراہ مرد اور بیس
کہ تم راہ میں کل خبر لو چلو
چلو راستے میں بہت ہوشیار
کسیکو جو اعدا میں سے پاؤ تم
سنا یہ جو عباد نے حکم شاہ
رفیقوں سمیت اپنے وہ منچلا
خبردار رہتا صورت دیدہ بان
مشابہ یہودوں کے اک مرد غیر
جو عباد نے اوسپہ اوس گشت میں
کہا پھر کے یاروں سے ہاں جاؤ تم
یہ سنتے ہی دوڑے ولی حق شناس
جہاندیدہ افسر نے اوس سے کہا
بتا کون ہے اور کس تاک میں
یہ سنکر یہ کہنے لگا وہ اسیر
مرے اونٹ شبکو تڑا کر بہاگ
ہوا میں جو بیدار وقت سحر
ہوا میں تجسس میں اونکی رواں

چلا حسب فرمان سالار دین
لئے فوج خود فضل اللہ سے
چنا اوسکو خود دوستوں میں سے تب
زمانے کو دیکھے بہت دور تہا
ہوا بعد یہ سبکو حکم رئیس
رہو فوج سے آگے دو کوس اور
نظر ڈالو اپنے یمین و یسار
تو اوسکو پکڑ پاس لے آؤ تم
تو چومی زمین اور لے اپنی راہ
یونہیں فوج سے آگے آگے چلا
دکھائی دیا اک طرف ناگہاں
کہ تہا دشت میں خوب صورت دلیر
نظر کی کہ تنہا ہے اوس دشت میں
پکڑ کر اسے جلد لے آؤ تم
پکڑ کر اوسے لائے افسر کے پاس
کہ میں چھوڑ دوں تجھکو گر سچ بتا
کھڑا تہا تو دشت خطرناک میں
کہ میں ایک ہوں ساربان اے امیر
گئی اور تہی نیند مجہپر سوا
تو اوسجا نہ اونٹ آئے مجھکو نظر
اودہر اونکے پیروں کی پائی نشان

ازان دو بپنجا دلیر آمدم
بپرسید از و باز آن نامور
چنین داد آن دست بسته جواب
نموده همه ساز و سامان جنگ
ز غطفانیان نیز آمد سوار
زره پوش با تیغ و تیر و سنان
از ایشان جدا زا کنون در شمار
کمر بسته بر کارزار از شما
چو بشنید عباد از و این سخن
بگفتم که خواهی اگر آبرو
تو بودی خبر جو ز موسائیان
کنون هم اگر راست گوئی سخن
دگرنه بحق خدا و نبی
سرت را دهم بر سر دار جای
بگفت این و پس دُرّه حیدر زد
چو آمد تن از تازیانه بدرد
بگفتش بزاری و عجز و نیاز
امانم دهی گر ز تیغ و سنان
بگیرم از لطف در زینهار
چو بشنید از وی حکایت عباد
که گر راست گوئی سخن بیگمان

که گیرم شتر خود بگیر آمدم
بگو تا چه داری ز خیبر خبر
که مردان گزیده بیش از حساب
بکهسار با گروه قائم چو سنگ
برای مدد پنج باره هزار
ز موسائیان یکدل و یکزبان
دلیران فزونند از ده هزار
همه میکشند انتظار شما
برآشفت و گفتش که ای اهرمن
سخن آنچه پرسم ز تو راست گو
نمودی بما خویش را ساربان
رهائی سر خویش از تیغ من
کز این نیابی امان ای شقی
تنت را بسایم چو گل زیر پای
که بنمود است اقرار از و گشاد
گره از سر راز دل باز کرد
که ای نامور گرد گردن فراز
موکد بسوگند سازی امان
به پیشت کنم راز خود آشکار
بجان نبی کرد سوگند یاد
نه ازسش از عمر بینی زیان

بس آیا ادھر دوڑ کر مثل تیر
یہ سنکر لگا کہنے وہ نامور
یہ سنکر دیا اوس لعین نے جواب
گئے کے سب باز و سامان جنگ
ہیں غطفانیوں کے بھی آئے سوار
زرہ پوش حربے لگائے ہوئے
کہ ہم میں سے اور وہ نہیں ہیں ایکجا
کمر باندھے رکھے ہتھیلی پہ سر
سُنی یہ جو عباد نے اوسکی بات
نہیں کہدیا تھا کہ پوچھیں جو جب
یہودوں نے بھیجا خبر کو تجھے
مگر خیر اب بھی جو کچھ صاف صاف
نہیں تو بحق خدا و نبی
چڑھا دونگا نیزے پہ میں سر ترا
یہ کہکر کئی کوڑے بھی پھر لگائے
ہوا تازیانے سے تن کو جو درد
کہا یوں بہت کرکے عجز و نیاز
امان دے اگر مجکو تلوار سے
کرم سے کرے جرم میرا بحل
سُنا یہ جو عباد نے ماجرا
کہ دیگا خبر تو جو سچ سچ مجھے

کہ اونٹوں کو پکڑوں ہوا خود اسیر
کہ خیبر کی بھی اب بتا کچھ خبر
کہ مردان کین ہیں وہاں بے حساب
جمے گھاٹیوں پر ہیں مانند سنگ
مدد کے لیے پانچ بارہ ہزار
یہودوں سے ہیں نیل کھائے ہوئے
جری جمع دہ الف سے ہیں سوا
تمہاری فقط بیٹھے ہیں منتظر
کہا کر کے غصہ کہ او بد صفات
بتا صاف بچنا جو منظور ہے
بنا ساربان دیکھکر تو مجھے
تو پھر خون تیرا کروں میں معاف
نہ دونگا امان تجکو میں اے شقی
تری لاش پر گھوڑے دوڑاؤنگا
کہ تا راز دل کو زبان پر وہ لائے
کیا راز افشا بھری آہ سرد
کہ اے نامور گرد گردن فراز
مگر قسمیں کھا کھا کے تکرار سے
تو آگے ترے میں کہوں راز دل
قسم کھا کے جان نبی کی کہا
تو دیگا نہ پھر کوئی ایذا تجھے

چو بگرفت زنہار ماده ی یہود / سر حقه راز را بر گشود
بگفت ای خداوند ادراک و ہوش / سخن ہست گویم بمن دار گوش
بموسی قسم کز نہیب شما / نمانده است جان در دلیران ما
ز کاریکه کردید ای اہل دین / شما با یہودان یثرب زمین
دل اہل خیبر ز انسان شکست / که ہمت نیارند بر جنگ بست
ز عطفانیان ہم نیامد مدد / وزان بیشتر حال شان گشته بد
ندارد کنون ہیچکس آن مجال / که بیرون بر آید برای قتال
ہمه در قلعه از پا یداری شدند / ز بس خوف و وحشت حصاری شدند
کنانه که مرد لیست با ل و جاه / درین قوم او را توان گفت شاه
خداوند حصن قموص ست آن نیز / بنزد یہودان بزرگ و عزیز
فرستاد بہر تجسس مرا / که بینم دلیران اسلام را
در آرم کم و کیف شان در نظر / شوم آگه او را نمایم خبر
به العزم گردم بدینسو گذر / بگیر آمدم چون ز بد بختی یار
بزنہار تو رست گفتم سخن / کنون ہر چه زیبند تو آن بکن

جو اوس یہودی نے پائی اماں / تو پھر راز اپنا کیا سب بیاں
کہا ای خداوند ادراک و فہم / سن اب بات سچ کر کے دل میں رقم
کہ تم سب کے ہیبت سے موسی کی قسم / نہیں ہے ہمارے دلیروں میں دم
کیا تمنے ای افتخار الملوک / یہود مدینہ سے جو کچھ سلوک
ہوی اوس سے یہ حوصلے انکے پست / کہ ہیں جنگ سے بھاگتے خود پرست
نہ عطفانیوں نے بھی امداد کی / سوا اسکے اون سب نے فریاد کی
نہیں ایکسی بھی یہ تاب مجال / کہ میدان میں آ کے کرے جدل
نہیں پائداری ہے کچھ قلعہ بند / چھپے ہیں فقط خوف سے سر بلند
کنانہ کہ اک مرد ذیجاہ ہی / وہ گویا کہ اس قوم میں شاہ ہے
وہی ہی امیر حصار قموص / یہودوں میں ہے شہریار قموص
اوسی نے کہا مجھسے اس کام کو / کہ جا دیکھ مردان اسلام کو
نظر میں اونہیں ہر طرح جانچ کر / سنا آکے اون سب کی مجکو خبر
بس آیا اسی واسطے میں غریب / ہوا خود گرفتار اولٹا نصیب
اماں لیکے میں نے کہا صاف صاف / بہا خون اچھا ہے اب کر معاف

اوردن جاسوس عباد نزد سرور کائنات علیه الصلوة والسلام و اراده نمودن عمر بر کشتن او و عرض نمودن امان خود عباد و جواب نمودن او را لعباد و ہنگام شب متوجه خیبر شدن

لانا جاسوس کا عباد کا قریب رسول اور ارادہ کرنا خلیفہ ثانی کا اوسکے قتل کا اور گفت و شنید عباد و عمر ٤

چو بشنید ازو مرد دین اینکلام / ببردش بنزدیک خیر الانام
جمال مقدس چو دید آن یہود / فرستاد اول سلام و درود
پس انگه به پیش نبی گشت باز / ہمان با جزار العجز و نیاز

سنا یہ جو دیکھا وہ اوسکا ہراس / تو لایا اوسے وہ پیمبر کے پاس
جو پہونچا حضور نبی وہ یہود / ادا کرکے پہلے سلام و درود
حضور نبی جوڑ کر دونوں ہاتھ / کہی پھر وہی بات منت کے ساتھ

عمر بود در خدمت مصطفے ‫ ‫ ز جا جست با تیغ گردن زوا
بگفت ای حبیب خدای ودود ‫ ‫ بود او لعین صید ما این یهود
اگر حکم باشد برای شگون ‫ ‫ بآن تیغ بنده بریزمش خون
شنید این سخن چون عباد از عمر ‫ ‫ چنین گشت معروض خیر البشر
که هست ارچه او دشمن دین ما ‫ ‫ سزاوار کشتن در آئین ما
ولی آنکه تا سر نهادم امان ‫ ‫ نیاورد این ازرا بر زبان
بود قتل بعد از امان گر روا ‫ ‫ بنزد خدا و رسول خدا
درین کار از غیر اولی ستم ‫ ‫ بفرمای تا گردنش را زنم
بپاسخ بگفت اشرف انبیا ‫ ‫ که باشد امان تو زنهار ما
بدانسان که دادیش امان از نخست ‫ ‫ نگهدار نزد خودش تندرست
چو بشنید عباد قول نبی ‫ ‫ دلش گشت ازان لفظ قاطع قوی
پس آنگه بسوی عمر کرد روی ‫ ‫ بدو گفت ای جستن نام جوی
بود کشته در معنی آن مستمند ‫ ‫ که باشد دو دستش بخم کمند
برو تیغ بیرون کشیدن چه سود ‫ ‫ که بیچاره گوئی ندارد وجود
سزد بر کسی آختن تیغ تیز ‫ ‫ که او را بود تیغ در دست تیز
کجا بود این تیغ روز احد ‫ ‫ که امروز آمد برون خود بخود
بگفت این و بیرون شد از انجمن ‫ ‫ امان داده را برد با خویشتن
رسانید خود را به پیش سپاه ‫ ‫ زبان بر ثنای رسول آله
همی رفت از جا سوی خیبر ‫ ‫ بدانسان که میرفت از آن بیشتر
رسیده بروز دگر جا شتنگاه ‫ ‫ بسر حد خیبر نبی با سپاه
چو فرمود آنجا بدولت نزول ‫ ‫ چنین گفت با اہل بیت رسول

مگر خدمت شاہ میں تھا عمر ‫ ‫ بڑھا تولکر تیغ وہ شیر نر
کہا اے حبیب خدائے ودود ‫ ‫ شکار اولعین ہے مرا یہ یہود
جو فرمایئے کرنے کو تو شگون ‫ ‫ کروں تیغ ہندی سے میں اسکا خون
یہ عباد نے سنکے قول عمر ‫ ‫ کیا عرض یون پیش خیر البشر
کہ ہے گرچہ دشمن یہ اسلام کا ‫ ‫ سزاوار ہے ضرب صمصام کا
مگر میں نے جب تک نہیں دی امان ‫ ‫ نہیں راز اسنے کیا کچھ بیان
مگر قتل بعد امان بھی روا ‫ ‫ اگر ہووے پیش رسول خدا
تو اوسمیں بھی اوسے میں ہون آگے ‫ ‫ مجھے حکم ہو تا کہ ماروں اسے
یہ سنکر لگے کہنے شاہ زمن ‫ ‫ کہ ہے میری زنہار تیری امان
امان دیکے تو جیسے لایا اسے ‫ ‫ اوسیطرح ساتھ اپنے لیجا اسے
سنی یہ جو اوسنے حدیث نبی ‫ ‫ ہوا لفظ قاطع سے دل بس قوی
تو اوسدم کیا منہ عمر کیطرف ‫ ‫ کہا اوس سے اے جہتر ذی شرف
وہی قابل قتل ہے گر ستمند ‫ ‫ کہ ہاتھوں میں ہو اوسکے قید کمند
جو ایسے پہ تلوار کھینچی تو کیا ‫ ‫ کہ مردہ وہ ہے آپ بیٹھا ہوا
کھینچے لشکر اوسپہ تلوار کو ‫ ‫ کہ تلوار خود بھی لیے جو کہ ہو
کہاں تھی یہ تلوار روز احد ‫ ‫ کہ آج اوگلی پڑتی ہے یوں خود بخود
یہ کہکر بڑھا یاوہاں سے گھسیت ‫ ‫ فرحناک ہوکر یہودی سمیت
گیا حسب دستور پیش سپاہ ‫ ‫ زبان بر ثنائے حبیب آلہ
یونہیں ہر طرف چلا ہوشیار ‫ ‫ کہ جسطرح پہلے وہ تھا ہوشیار
پھر دن جو چڑہے دوسرے روز شاہ ‫ ‫ جو خیبر کے پاس آئے لیکر سپاہ
تو اوترے وہاں فضل غفار سے ‫ ‫ کہا پھر یہ حضرت نے انصار سے

که باید بهنگام شب از کمینگان
بتائید پروردگار جهان

به پشت ستوران گذاریم زین
نمائیم رو سوی خیبر زمین

رسانیم خود را چنان ناگهان
که آگه نگردند موسائیان

شوند آنگه از کار ما باخبر
که استاده بینند بالای سر

بفرمان فرمانده کائنات
حبیب خدا اشرف ممکنات

نمودند سامان دلیران دین
چو شب شد نشستند بر پشت زین

نبی هم بفتح و ظفر شد سوار
روان گشت لشکر بسمت حصار

یهودان بدبخت ادبارمند
که شب تا سحر پاس میداشتند

دران شب بفرمان حی ودود
بدانگونه شان خواب غفلت ربود

که تا صبح یک تن ز پیر و جوان
نجنبید از جای چون بیهشان

نه مرغ سحر آمد اندر نوا
نزد بر زمین دست خود چارپا

شد آنگاه در چشم دونان خواب
که شد نیزه وار بلند آفتاب

چو دیدند روشن شده آسمان
جهان گشت تاریک در چشمشان

سراسیمه جستند از جای خواب
ازان غفلت خویش پیچ و تاب

که اب چاہیے شب کو ساجاہیں ہم
عنایات اللہ اعلیٰ سے ہم

کسے کاٹھیاں گھوڑوں پر ہوں سوار
چلیں سمت خیبر پے کارزار

کہ پہونچینگے سب اسطرح ناگہان
کھلیگا نہ اونپر یہ راز نہان

مگر ہوئینگے وہ خبردار تب
پہونچ جائینگے سر پہ ہم اونکے جب

یہ سنکر شہ انس و جن کا بیان
حبیب خدا فخر خلق جہان

سجے تن پلیون نے کہ دل تھے بڑے
ہوئی شب تو گھوڑوں پہ اپنے چڑھے

شہنشاہ دین بھی ہوئے ہمسوار
چلے سب کے سب ساتھ سوئے حصار

یہودان بدبخت لیکن تمام
کہ شب جاگ کر کاٹتے تھے مدام

خداوند عالم کے احکام سے
یہ اوس شب کو غافل ہوئے تھے تمام

کہ تا صبح اونمین سے پیر و جوان
ہلا اپنی جا سے نہ بیہوش سان

نہ مرغ سحر نے نکالی صدا
نہ جنبش مین آیا کوئی چارپا

مگر جو نکلے اوس دم وہ ادبار مند
کہ جب ایک نیزہ ہوا خور بلند

تو دیکھا کہ روشن ہوا آسمان
ہوا اونکو اندھیر سارا جہان

پریشان اوٹھے فرش راحت سے وہ
جھگڑتے ہوئے اپنی غفلت سے وہ

آگاه شدن یهودان از قدم سید کائنات و متحصن شدن بحصار و جمع نمودن سلام ابن مشکم قوم را و اقوا نمودن ایشان را بجنگ و جدال

آگاہ ہونا یہودوں کا قدم سید کائنات سے اور بازگشت کرکے بخوف و دہشت افتان و خیزان داخل قلعہ ہونا

گروهی که بودند دهقان جنگ
گرفتند زنبیل و بیل و کلنگ

ز دروازهٔ دژ برون آمدند
که بر جانب مزرع خود روند

چو رفتند چندی بدامان دشت
یکی گرد ناگه نمودار گشت

کسان اونمین جو تھے بیخبر حال
اونھوں نے لیے بیلچے اور کدال

وہ قلعہ کو کھول کر باہر آئے
کہ ہر اک جدا کھیت پر اپنے جائے

بڑھے کچھ وہان سے جو وہ نابکار
دکھائی دیا ناگہان اک غبار

که عالم سیه گشت ازان تیره گرد　　طلائی رخ مهر شد لاجورد
چو دیدند آن گرد را مشرکان　　شد از هول لرزان چو بسمل تپان
بران گرد دونان نظر دوختند　　پی دیدنش سر بسر دوختند
همی هر دم آن گرد پیش آمدی　　هوا دم بدم تیره گون تر شدی
چو گردید نزدیک تر آن غبار　　نمودار شد لشکر بیشمار
دلیران و مردان جنگ آزما　　شده غرق آهن سراپا همه
چه کوه و چه صحرا گرفته فرو　　همه رزم خواه و همه جنگجو
چو دیدند آن فوج آراسته　　غبار از زمین تا فلک خواسته
چنان یافت تغییر احوال شان　　که گفتی تهی گشت قالب ز جان
گریزان و لرزان بسمت حصار　　دل و دست و پا رفته مطلق ز کار
برفتند چون طائر رسته پر　　که صیادش آید ز دنبال سر
بهر گام افتان و خیزان چو لنگ　　رها گشته از دست چیل و کلنگ
بخیبر رسیدند زانسان بجهد　　که کودک بزانو رود سوی مهد
نمودند یاران خود را خبر　　که آمد درخت خصومت ببر
ابو القاسم آورد اینک سپاه　　که برما کند روز روشن سیاه
کند تا نظر کار در دشت و کوه　　سپاه است هر سو گروها گروه
شنیدند چون مشرکان این خبر　　نشستند در خون دل تا کمر
سلام ابن مشکم که سالار بود　　دران روزها نیز بیمار بود
چو آوازه اهل دین را شنید　　بکرد او بسمل به بستر طپید
چو سیلاب خون دل از دیده راند　　سران سپه را بر خویش خواند
بدیشان چنین گفت کز بیم جان　　نکردید تفریق سود از زیان

چڑھی آسمان پر وہ تاریک گرد　　کہ سونا بنا مہر کا لاجورد
لعین دیکھکر گرد گھبرا گئے　　جگر اونکی وحشت سے تھرا گئے
نظر کی لعینون نے اوس گرد پر　　بہت غور کی ساتھ سر جوڑ کر
تو دیکھا کہ بڑھتی ہی آتی ہے گرد　　ہوا اوسدم ہوتی جاتی ہے زرد
یونہین آگیا پاس جب وہ غبار　　تو پیدا ہوا لشکر بے شمار
بہادر بڑے رستم و زال و سام　　چھپے لوہے مین سر سے پا تک تمام
بھرے کوہ و صحرا مین ہین مثل شیر　　تلے جنگ پر سب نہایت دلیر
جو دیکھے اونھون نے یہ مردان کار　　زمین سے فلک تک بھرا وہ غبار
تو اوسدم ہوا حال اونکا یہ غیر　　کہ گویا ہوا روح کو تن سے بیر
طرف قلعے کے بھاگے وہ ہانپتے　　دل و دست و پا خوف سے کانپتے
اوڑے جسطرح جانور پر بندھا　　کہ دھڑکا اوسے ہووے صیاد کا
یونہین گرتے پڑتے پریشان حال　　چھٹے ہاتھ سے چیلے اور گدال
ہوے داخل قلعہ یون کرکے جہد　　کہ لڑکا چلے گھٹنون سے سوے مہد
کیا اپنے احباب کو ہوشیار　　کہ آیا درخت خصومت مین بار
ابو القاسم آیا وہ لیکر سپاہ　　کہ ہمپر کرے روز روشن سیاہ
یہ بدبختی ہے جسکی جہانتک نظر　　بس آتا ہی لشکر وہانتک نظر
سنی یہ جو اون لوگون نے گفتگو　　کمر تک ہوئے غرق رو کر لہو
سلام ابن مشکم کہ سالار تھا　　اون ایام مین بھی وہ بیمار تھا
سنا اوس لعین نے جو یہ ماجرا　　تو بسمل کی صورت تڑپنے لگا
بہم اشک خون چشم و دل سے بہائے　　بلائے پھر افسر کہ سب دوڑ آئے
کہا اونسے یون جو کہ بیجان کے　　نہ کچھ سمجھے تم نیک و بد جان کے

همان رای کز رای پسندیده بود — که عبدالله ابن ابی دیده بود
عمر نیز آن رای نیکو نمود — شما را ولی هوش بر جا نبود
ز بیم ابوالقاسم و خوف جنگ — گرفتید بر خود عبث کار تنگ
نبرده فرمان آن نیکرای — فگندید خود را درین تنگنای
کنون هم نرفته ست از دست کار — نماید یارا اگر استوار
بود مرگ بهتر از آن زندگی — که کس بگذراند بشرمندگی
بتاراج دشمن همه ملک و مال — بغربت خود و دور از عیال
شدن پاره پاره بمیدان جنگ — بچندین جهت به ازین عار و ننگ
من این را همی گویم از بهر خویش — که عمرم دو روزی نمانده ست بیش
ازین رو ندانم که جان بر دهم — فتاده بلائی بدی در بیم
دو روز دگر گر بمیرم زین جهان — نموده وداع شما دوستان
شما لیک باید بجهد تمام — هم از بهر ننگ و هم از بهر نام
نموده کمین در پناه حصار — بکوشید کوشیدنی مردوار
بباریده چندان ز دور سنگ و تیر — که بر گرد آن کس نگردد دلیر
بر آرید خوف از دل آن پردلان — نترسید ازین بینوا مفلسان
که بستید از ایشان شما بیشتر — بلشکر بشوکت بزور و بزر
سیان شما ئیداید دستان — چو مرحب چو حارث دو شیر ژیان
که هم رزم شان نیست کس بر زمین — بروم و بایران و توران و چین
جدا ایشان در اسلام یکسر نزیست — ندانم که هم شما بهر چیست
مسازید خود را عبث خود زبون — همه دست شوئید از جان کنون
کس انگاه بر جان دشمن زنند — که اول دل از جان خود بر کنند

وہی امر لاریب بیشک جو تھا — جو عبداللہ ابن ابی نے کہا
مجھے بھی اوسی سمت رجحان تھا — مگر دل تمھارا پریشان تھا
نبی کے ڈر سے لڑنے سے دل چرائے — مصیبت تم آپ اپنی اوپر یہ لائے
نہ کی اونکی تدبیر تم نے پسند — ہوئے اپنے ہاتھوں سے ڈربے میں بند
مگر خیر کچھ اب بھی ہے اختیار — دلونکو کرو اپنے گر پائدار
فضیلت ہے اوس زیست سے موت کو — بسر جو کہ دنیا میں ذلت سے ہو
عدو چھین لے آنکر ملک و مال — غریب آپ ہو اور قیدی عیال
دم جنگ بچنا ہے اس ننگ سے — کسی طرح بہتر ہے اس ننگ سے
کچھ اپنے لیے میں یہ کہتا نہیں — کہ دو چار دن بھی جیونگا نہیں
مرا آپ دل اس سے آگاہ ہے — کہ یہ درد بے شبہ جانکاہ ہے
یقین ہے کہ دو دن میں مر جاؤنگا — تم احباب کو چھوڑ کر جاؤنگا
تمہیں چاہیے پر کہ کوشش کرو — نہ ذلت اوٹھاؤ نہ بدنام ہو
لگائے رہو قلعے میں اپنی گھات — کرو بانکپن سے شب و روز بات
فصیلوں سے برساؤ یہ سنگ و تیر — کہ بڑھنے نپائے جوان ہو کہ پیر
ہراس اپنے دل میں نہ کچھ بھی کرو — نہ ان بینوا مفلسوں سے ڈرو
کہ تم ہو سوا انسے ہر حال میں — زر و زور میں فوج و اقبال میں
کہ اسوقت بھی تم میں ہیں دو ستو — وہ مرحب و حارث ہیں دو شیر نر
کہ ہم پلہ ان دو دلیروں کا نہیں — عرب کیا عجم خلق بھر میں کہیں
نہیں و نہیں ایسا کوئی لگے — تمھارا ہی پھر کس لیے رنگ زرد
نہ بیکار وحشت سے یوں غم کھاؤ — بڑھاؤ قدم جان ہاتھوں سے اوٹھاؤ
کہ تب شخص دشمن کو کرتا ہے زیر — کہ جب اپنے جینے سے ہوتا ہے سیر

بدینسان سخنهای غیرت فزا
بگفت و بلشکر یهودان کرد خطا
که کردید آمادهٔ کارزار
بگیرید جا در بروج حصار
کنید آنچه آید شمارا ز دست
وگرنه دگر زندگی مشکل است

یونہین کہکے اوسنے ابھارا اونھین
دیا حکم پھر یہ دوبارا انھین
کہ اب لڑنے بھڑنے پر آمادہ ہو
ہر اک برج مین قلعے کی جا رہو
جو کچھ بن پڑے تم سے بھی وہ بناؤ
نہین تو نہایت ہے مشکل بچاؤ

رسیدن لشکر اسلام بپای قلعهٔ صعب و لطات و فراهم شدن یهودان بر بروج قلعه و بایکدیگر محاربه نمودن

پہونچنا لشکر اسلام کا پای قلعہ شق و نطات اور جمع ہونا یہودون کا بہر محاربہ بالای بروج حصار

یهودان دل خسته تفته جان
بفرمان سالار تیره روان
نهادند ناچار بر جنگ دل
پریشان چو از غم و تنگدل
بروی بروج حصار آمدند
جگر خسته و دل فگار آمدند
به هر برج مردان جنگی هزار
نموده یکی منجنیق استوار
بر و چیده خروارها خشت و سنگ
که ریزند بر اهل دین وقت جنگ
به هر کنگری نیز سنگی چو کوه
نهادند از بهر جنگ آن گروه
دگر کوزه از نفط پر شیشها
بچیدند چون بزم می جابجا
که نزدیک شد اهل دین چون رسند
دهنه آتش و سوی شان افگنند
گرفتند تنها بکف با سهام
نمودند بر سوی شان اژدحام
که گفتی که بر کنگر آن حصار
برآورده ده سر یکی کارزار
کسی گو نبودش کمان بهر جنگ
باستاد سنگ فلاخن بچنگ
ازین سان یهودان سرانجام رزم
نموده باین هوشیاری و حزم
ازان سو دلیران رستم شکوه
که از جا برآرند بنیاد کوه
رسیدند مانند پیل دمان
به پشتی خدنگ و بدستی کمان
جو گشتند نزدیک حصن نطات
بجنگ لعین کرد اشرف ممکنات

یہودی پریشان خفا جان سے
سیہ قلب افسر کے فرمان سے
ہوئے تھک کے لڑنے پہ تیار سب
اداس و مایوس و غمخوار سب
حفاظت کو قلعے کی برجون پہ آئے
کلیجے پھٹے اور دل تلملائے
ہر اک برج مین جا ملے ہوشیار
الگ گو نہین بیٹھے ایک ایک ہزار
لگائے ہر اک سمت پتھر کے ڈھیر
کہ پھینکین لڑائی مین ہووے نہ دیر
ہر اک کنگری پر بھی مانند کوہ
رکھے سنگ لڑنے کو بیٹھے گروہ
یونہین نفط سے شیشون کو بھی بھرا
چنا شل مینای مے جابجا
کہ آجائین گر قلعے تک اہل دین
جلا کر انہین پھینکین اوپر لعین
ہوئے لیس لیکر کمان اور تیر
ہری طرف یون جوان اور پیر
کہ گویا کہ اوس گڑھ کے کنگور پر
نظر آتے تھے ہر طرف سر ہی سر
نہ تھی پاس جسکے کمان و خدنگ
کھڑا تھا وہ رکھے فلاخن مین سنگ
یہودون نے سامان لڑنے کا تھا
کیا اسطرح ہوشیاری کے ساتھ
اودھر سے دلیران رستم شکوہ
کہ جو ہو دکر پھینکین بنیاد کوہ
نظر آئے مانند پیل دمان
لیے اپنے ہاتھون مین تیر و کمان
جو پہونچے قریب حصار نطات
ہوا اونکو حکم شہ کائنات

بکش دلیران برون خیمہ اند — ز ہر سوے در جنگ آمدہ اند
برآمد ز ہر دو طرف ہاوہوی — ہوا شد نیستان ز تیر دو سوی
ز یکسو یہودان گم کردہ راہ — و دیوار کنگر بنمودہ پناہ
برادر دو دوست از بیم جان — بسنگ فلاخن بہ تیر و کمان
ز یکسو دلیران بیدار بخت — کمین کردہ در پشت سنگ و درخت
نہادہ ہمہ تیرہا در کمان — نظر دوختہ سوی موسائیان
کہ سازند چون سر ز کنگر بلند — دلیران دین تیر دوزش کنند
گہی ہم ز نام آوران یہود — تن چند با تیغ و خفتان و خود
برون آمدندی ز در جنگجوی — شدندی بمردان دین روبروی
گہی زین طرف گاہ ازان طرف — شدی یک دو مرد دلاور تلف
بروز از دو سو اینچنین بود جنگ — نمی شد ہوا صاف از تیر و سنگ
بہنگام شب سید المرسلین — برفتی بہ بنگاہ با اہل دین
طلایہ فرستادی از بہر پاس — کہ دشمن نسازد کمین بے ہراس
یہودان ہم از بیم جان تا سحر — برافروختہ شمع و بستہ کمر
ستادہ بر اندیشۂ سرنگون — بگرد حصار از درون و برون
بدینسان گذشتی شب و روز شان — کہ تن در کمین بود و در کف کمان

ہوے لوگ لڑنے کو اوپر طلوع — لڑائی ہوئی ہر طرف کو شروع
بہت دونو جانب سے ہر طرح ہوا — بنی ناوکون سے نیستان ہوا
اودہر سے یہودان گم کردہ راہ — لیے زیر دیوار کنگر پناہ
بڑھا کر فقط ہاتھ در سے شریر — پیاپی لگاتے تھے سنگ اور تیر
اودہر سے خوش اقبال و صحیح غزات — لگائی درختون کی آڑون مین گھات
کمانون مین جوڑے رہے ہو کے تیر و نکو — فقط تاکتے تھے وہ بے پیر و نکو
کہ سر کنگرے سے جو اونچا کرین — مسلمان فوراً نشانا کرین
مگر کچھ کبھی افسران یہود — لیے تیغ و تیر و کمان و عمود
نکل آتے تھے گڑھی سے کرنے وغا — مسلمانون سے کرتے تھے سامنا
اودہر کے کبھی اوس طرف کے کبھی — تلف ہوتے تھے ایک دو آدمی
وہ لڑتے تھے ایسے مین ان بد نہین — چلا کرتے تھے تیر پتھر لو نہین
مع فوج شاہ رسل شام کو — جو خیمون مین آتے تھے آرام کو
تو بھیجتے تھے طلائی کو لوگ — کہ دشمن نہ یون آپڑے جیسے روگ
یہودی بھی اندیشے سے تا سحر — جلائے ہوے شمعین باندھی کمر
کھڑے رہتے تھے سرنگون غمناک — لیے رہتے تھے قلعی کی جہانک تاک
نہ کرتے تھے گھٹ بڑھ وہ ہر ایک دشمن — کمان ہاتھ مین آتے تھے گھات مین

مردن سلام ابن مشکم و قائم مقام شدن کنانہ بجای آن و نخست قوم خود را جمع نمودن و مصلحت درین دانستن کہ شق و نطات را بدہند و نزد مال و عیال خود بروند

مرنا سلام ابن مشکم کا اور جانشین اوسکا ہونا کنانہ کا اور کنانہ کا قوم سے مصلحت کرکے قلعہ شق اور نطات کو چھوڑنا اور مال و عیال کا لیجانا

سلام ابن مشکم پس از یک دو روز — برفت از جہان با دلی پر ز سوز

سلام ابن مشکم بھی دو ایک دن — رہا زندہ آخر مرا وہ لعین

ز ضعف تن و هول از جان بدر
یهودان بروسا خفتند انجمن
کفن کرده بر ملت و دین خویش
پس از وی کنانه سپهدار شد
باو بگرویدند برنا و پیر
ببستند بر کینه از نو کمر
نمی کرد کس یاد از عیش و بزم
بدینگونه بگذشت چون چند گاه
کنانه یکی روز مجمع نمود
بدیشان بیکجا حمی در قتال
یکے آنکه لشکر پریشان شود
دوم آنکه با دشمن خود نبرد
که باشیم در فکر مال و عیال
سوم گر برود دشمن آنسو سپاه
رسانیم تا ها از اینجا مدد
همان به که بازم شیم یکجا بهم
دگر چون شود جمع لشکر تمام
سپهبد بلشکر کند پهلوی
کنون مصلحت در همین چیو تست
دگر نیز از بهر دفع نزاع
بدشمن سپاریم بی قیل و قال

چو دولت بآخر شود کشته مرد
بآب شکرش بشستند تن
نمودند دفنش بآئین خویش
بر آن قوم بی بهره سالار شد
نمودند بر خود بزرگ و امیر
نهادند بر جنگ دل بیشتر
بشب پاس می بود در روز رزم
دل مشرکان شد ز تنگی سیاه
برفتند زو پیش سران یهود
دگر جا عیال و دگر جای مال
که باید سه جا را حراست کنید
نتانیم با خاطر جمع کرد
وزین فکر افتند خلل در قتال
بر ایشان کند روز روشن سیاه
ز سر آبشان ده ارش بگذرد
بشادی اگر بگذرد ور بغم
توان کرد این کارها را بکام
گز انگشتها پنجه باشد قوی
گزین هر دو ور باز داریم دست
گذاریم یکباره مال و متاع
رسانیم خود را باهل و عیال

وہ ضعف اور وہشت سے جاں بحق
یہود اوسکے پاس آکے رو دیئے
کفن دیکے پھر اپنے ہی دین پر
سپہدار پھر تو کنانہ ہوا
موافق ہوے اوس سے برنا و پیر
نئے سر سے لڑنے کو باندھی کمر
نہ کی ایک نے خواہش عیش بزم
مصیبت میں گذرے جو کچھ دن یونہیں
کنانہ نے دربار اک دن کیا
کہا اوسنے خود رہ کے آزار ہان
برا ہے کہ پھوٹا ہے لشکر میں سب
دوم یہ کہ دشمن سے ہے رنج و غم
کہ ہے دل کو تشویش مال و عیال
سوم یہ کہ دشمن وہاں جائے گر
مدد جبتک اسجا سے ہم لیکے جائیں
ہے اولی رہو ایک جا سب کے ساتھ
کہ یوں جمع ہوگا جو لشکر تمام
بڑھیگا ہر افسر بھی لشکر کے ساتھ
بس اب مصلحت ہے اسی شکل میں
یہی ٹالنے کو بھی خوب آگئی ہے
عدو کے حوالے کریں مال تال

جو سمجھا کہ مرنا تو ہے مر گیا
بدن اوسکا انھون نے دھویا گئے
کیا دفن اوسی اپنے آئین پر
کہ بعد اوسکے اوسکا زمانہ ہوا
کیا اوسکو خود پر بزرگ و امیر
ہوے اور بھی مستعد جنگ پر
حفاظت جو کی شب کو تو دن کو رزم
نہایت ہوئے تنگدل اللعین
قریب اوسکے ہر ایک افسر گیا
عیال اور جگہہ مال رکھنا وہان
حفاظت کو ہر غول ہر گھر میں ہے
نہیں مطمئن ہوکے لڑ سکتے ہم
نہیں اس سے لڑنے کی پاتے مجال
کرے اون غریبوں کو زیر و زبر
وہاں اوتنے عرصے میں سب کو کھپا
بس اب سہل ہے ہو کہ مشکل کے ساتھ
تو یہ کام پائینگے خوب انصرام
کہ ہیں اونگلیوں سے زبردست ہاتھ
گراں مع دونوں قلعوں کو ہم چھوڑ دین
کہ رہنے دین یہ جایہ سرا ایک سے
چلیں ہم عزیزوں کے دیکھیں جمال

کنند اہل دین گر باین اکتفا / نیابند ما را دگر از قفا
چو این ہر دو دژ را بدست آورند / بہ یثرب زمین از ہمین جا برند
سپاہ شما ئیم ہا ہفت ہوش / و اندازہ ننہیم پا را بہ پیش
وگر آنکہ آیند دنبال ما / نیارند کندن دل از مال ما
بگوئیم تا جان بود در بدن / رہائیم اگر گوئی از این محن
چہ اینجا کہ یثرب ہم از ما شود / برای دو روز از این دو دژ گرو رود
دگر بخت باشد بما سرگران / بگردد بکام عدو آسمان
رود ملک و مال و سر ما بباد / تو گو این دو دژ پیشتر رفتہ باد
بگفتند ہوسائیان در جواب / کہ رای تو مبنی بود بر صواب
ازین خوبتر نیست رای دگر / کنم آنچہ گفتی بچشم و بسر
برین رای شد جملہ را اتفاق / سفر بنمودند اہل شقاق
کہ چون شب شود در صعب آورند / دران دژ بکمین پای قائم کنند
بگفتند این حرف و بستند لب / رساندند آن روز را چون بشب

مسلمان گر اسیر قضا عین ہیں / نہ پھر ہم تک آنے کی جرأت کریں
عجب کیا ہے دو قلعے گر پائیں وہ / یہیں سے مدینے کو پھر جائیں وہ
تو ہم اپنی خیرات سمجھیں اسے / لڑیں کیوں خرافات سمجھیں اسے
جو اسیر بھی ہمسے نہ وہ باز آئیں / نہ ہم لوگوں کے مال سے ہاتھ اوٹھائیں
تو ہم بھی لڑیں اونسے پھر عزم سے / خدا دے اگر ہمکو انسے ظفر
تو یہ کیا مدینہ بھی ہم پائینگے / یہ دو قلعے دو دن کو چھٹ جائینگے
ہمارا مقدر پھریگا اگر / فلک ساز اونسے کریگا اگر
تو برباد ہو جائیگا ملک و سر / سمجھنا یہ دو گڑھ گئے پیشتر
یہ سنکر دیا قوم نے یہ جواب / کہ ہے رائے تیری سراسر صواب
نہیں اس سے بہتر کوئی اور فکر / کرینگے یہی ہم بہر طور فکر
غرض کرکے اس رائے پر اتفاق / ہوئے مستعد اسپہ اہل نفاق
کہ شب کو چلیں جانب صعب ہم / وہاں اونکے پھرنے کو گاڑیں قدم
یہ کہہ کہکے چپ ہو رہے سب کے سب / مگر دن گنے کر جو آئی وہ شب

اطلاع فرمودن سید کائنات علیہ الصلوٰۃ والسلام عمر را و بگیر آمدن یہودی بدست آن و ارادہ کشتن آن و آوردن او نزد سرور کائنات و عرض کردن احوال و امان دادن یہودان و رفتن کفار از شق و نطات بقلعہ صعب و سوار شدن لشکر اسلام برای فتح و فیروزی و متصرف شدن و مسلمان شدن یہودی و متوجہ قلعہ صعب شدن

پھر اطلاع بھیجنا سید کائنات علیہ الصلوٰۃ والسلام کا عمر کو اور گرفتار ہونا اونکے ہاتھ ایک یہودی کا اور ارادہ قتل کرنا اوسکا اور لانا اوسکو سرور کائنات پاس اور عرض کرنا حال اوسکا اور امان دینا یہودیوں کا اور جانا کفار کا شق و نطات سے طرف قلعہ صعب کے اور سوار ہونا لشکر اسلام کا واسطے فتح کے اور قبضہ پانا مسلمانوں کا قلعوں پر اور طرف قلعہ صعب کے روانہ ہونا

درآن شب بفرمان خیر البشر
چو پاسی ز شب رفت شد ناگہان
برو پاسبانان دین تاختند
ببردند بستہ بنزد عمر
چو دید آن اسیر کمند قضا
رود سر بباد ار بماند خموش
کہ بی باعثی چون مرا می برید
کہ با وی کنم راز خود آشکار
چو بشنید از وی این حکایت عمر
حقیقت بعرض مقدس رساند
چو پیش نبی رفت و بردش نماز
چنین داد آن دست بستہ جواب
شما بسکہ کردید سختی بجنگ
نمودند امروز با ہم قرار
ازینجا سوی صعب آرند رو
بکین شما سخت کوشی کنند
چو گردیدم آگہ من از رازشان
بدانستم آمد زمان زوال
فگندم تن خود برون از حصار
دگر نقد و جنسی کہ سوی شمایان
سر و اہل من از ہمہ آگہیم

برای طلایہ برآمد عمر
نمودار مردی ز سو بایان
گرفتند و بستند و انداختند
عمر گفتش از بہر چہ
کہ آمد بسر ناگہش این بلا
ورآمد بزاری چنین در خروش
مرا نزد پیغمبر خود برید
برای ہمین آمدم از حصار
ببردش بنزدیک خیر البشر
رسول اللہ او را بر خویش خواند
حبیب خدا از وی پرسید راز
کہ ای روشن از سایہ ات آفتاب
یہودان ما را دل آمد بتنگ
کہ آیندہ شب برون از حصار
نمایند در جنگ جستن غلو
وگر سر گذارند یا سر برند
ز دانش نگشتم ہم آواز شان
نہ خود را بمانند و نہ ملک و مال
برت آمدم از پی زینہار
بہر جای کردند در دژ نہان
پس از فتح آنرا نشان می دہیم

تو اوس شب پیمبر کے فرمان سے
ولیکن پہر بیچھے ہی ناگہان
جھپٹ کر گئے پاسبانان دین
حضور عمر لائے اوس شخص کو
جو اوسنے یہ دیکھا کہ بیڈھب پھنسا
تو سمجھا کہ جیسے ہی مین بے خبر
کہ تم بے سبب کیون مری جان لو
کہ مین حال دل سے کرون سب بیان
یہ سنکر خبر لیکر اوسکی عمر
بیان لب کی وہ حقیقت عجب
جو پہونچا نبی تک لیے آرزو
دیا اوس گرفتار نے یہ جواب
کر اپنی جو سختی کیا وقت جنگ
یہ آپس مین ٹھہری ہے باہم یہ بات
چلے جائین سب قلعہ صعب کو
تمہاری عداوت مین کوشش کرین
ہوا مین جو آگاہ یہ نقل سے
یہ سمجھا کہ آیا زمانہ زوال
اسیواسطے کاٹ کر یہ جو راہ
دوم نقد و جنس ہے جس جگہ جہان
مین آگاہ ہون اور ہے جو چھپا

طلایہ کو اوٹھا عمر شان سے
دکھائی دیا اک یہودی وہان
پکڑ کر اوسے خوب مشکین کسین
عمر نے کہا سر ابھی کاٹ لو
یکایک بلا مین ہوا مبتلا
کہا اوسنے رو رو کے یون کانپ کر
پیمبر تک اپنے مجھے لیچلو
اسیواسطے گھر سے آیا یہان
عمر لیگیا اوسکو حضرت کے پاس
پیمبر نے اوسکو بلایا قریب
نبی نے کہا حال کہہ مجھسے تو
کہ روشن ترے سایے سے آفتاب
ہوے دل ہمارے یہود کے تنگ
کہ قلعے سے نکلین جو آج آئی رات
لڑین جم کے ایسا یہ کر جنگ سخت
ظفر یاب ہون یا کہ کھو دین تن
تو اونسے جدا ہوگیا عقل سے
نہ اب یہ رہینگے نہ یہ ملک و مال
ترے پاس آیا ہون لینے پناہ
کیا قلعون مین ہے اونہون نے نہان
بتاؤنگا لیکے ظفر سب وہ مال

خیالست امید از شفیع امم / که بر من ترحم کند از کرم
ببخشد امانم ز قهر و نکال / بجان و بمال و باهل و عیال
باو از کرم سید انبیا / امان داد زانسان که بود مدعا
بفرمود آنگه که مردان دین / کنند اسپ ها را سحرگاه زین
بپوشند از آهن کلاه و قبا / دگر آنچه درخور بود رزم را
ز شمشیر و از نیزه های دراز / که فردا سواریست بعد از نماز
ازان سو یهودان برگشته روز / در آن نیمه شب با دل پر ز سوز
برفتند بیرون ز شق و نطات / بحال تبه تر ز حال ممات
سوی قلعه صعب کردند رو / روان بر رخ از اشک حسرت دو جو
شبا شب نمودند در استوار / ز بیم دلیران خیبر دیار
چو آمد سحر نامداران دین / به پشت ستوران نهادند زین
مهیا شده خود بسامان و ساز / بدرگه رسیدند وقت نماز
امامت نمود اشرف انبیا / نمودند یاران باو اقتدا
چو شد شاه دین فارغ از بندگی / طلب کرد مرکب بفرخندگی
از انسو بر آمد بزین آنجناب / ازین سو برون سپهر آفتاب
دلیران دین نیز گشته سوار / جنیبت برانند سوی حصار
رسانند خود را بشق و نطات / نشانی ندیدند از ذی حیات
بجز آن یهود سعادت نشان / که در دوش شب رفته سید ازان
برون آمد از قلعه با اهل خویش / بیامد رسول خدا را به پیش
زبان بر درود و ثنا و سپاس / از و عرض ایمان نمود التماس
همه برو عرض اسلام کرد / مسلمان شد از صدق آن نیکمرد

شفیع امم سے یہی آرزو / کہ مجھکو عنایت ہو دین آبرو
کرم سے کرین میری مشکل کو سہل / بچے جان و مال و عیال اور اہل
نبی نے کرم سے اوسے اسطرح / امان دی کہ تھا چاہتا جسطرح
کہا پھر یہ اوس دم کہ مردان دین / سمند و نپہ کھینچیں دم صبح زین
پہنکر زرہ خود سر پر دھرین / لڑائی کے سامان مہیا کرین
لیے تیغ برچھے رہیں زر بساز / کہ کل دوڑ چلنا ہی بعد نماز
اودہر قلعے کی کافر جان بلب / جب آدھی گئی رات ملعون سب
نطات اور شق سی نکل کر گئے / مگر جیتے جی غم سے مر مر گئے
چلے صعب کو لڑکھڑاتے ہوے / یم اشک حسرت بہاتے ہوے
کیا رات کو وہان بند و بست / کہ تھے حوصلے خوف دشمن سے پست
اودہر صبحکو نامداران دین / اوٹھے اور کھینچی سمندونپہ زین
لیے اپنے ہتھیار سب زر بساز / گئے پاس سید کے وقت نماز
امامت کو اوٹھے شہ انبیا / کیا یار و انصار نے اقتدا
ادا کر چکے بندگی حق کی جب / کیا مرکب اپنا نبی نے طلب
چڑھے اسطرف تو رسالتمآب / بر آمد ہوا اوسطرف آفتاب
دلیران دین بھی ہوے سب سوار / چلے گھوڑے دوڑا کے سوے حصار
نطات اور شق مین جو پہونچے غزات / تو پایا نہ اک نام کو ذی حیات
سوا اوس یہود خوش اقبال کے / امان شاہ نے شب کو دی تھی جسے
کہ قلعے سے نکلا عزیزوں کے ساتھ / فقط پیشوائی کو وہ جوڑے ہاتھ
زبان پر درود و ثنا و سپاس / مسلمان ہونے کی کی التماس
نبی نے اوسے رکن ایمان بتائے / مسلمان ہوا دل سے وہ نیک راے

بیفتاد در پیش شادی کنان — نبی را بذر برد با پردلان
بہر جا کہ اموال خود را یہود — نہان کردہ بودند یکسر نمود
پس آن ہر دو دژ را بفتح تمام — در آمد بتسخیر خیر الانام
بجنگ یلان قلعہا را سپرد — وز انجا سپہ جانب صعب برد

قدم جو مگر قلعے مین لگیا — پیمبر کو اور انکو جو ساتھ تھا
یہودان نے مال اپنا اپنا جہان — چھپا کر دھرا تھا بتا یا وہان
کہ وہ دو تو قلعے دفینون کے تھے — رسول خداوند کے آئے ہاتھ
وہ قلعے یلون کے حوالے کیے — چلے صعب کو آپ لشکر لیے

محاصرہ نمودن قلعہ صعب و قحط و غلا افتادن در محاربہ مسلمین و کفار و خبر بمدینہ رسیدن و روانہ شدن حضرت مرتضی علی علیہ السلام بسمت خیبر

محاصرہ کرنا قلعہ صعب کا اور قحط پڑنا اہل اسلام مین اور بسبب پہونچنے اس خبر کے مدینے مین روانہ ہونا شہ اولیا کا سوے خیبر

چو از فضل پروردگار مجید — پیمبر بنزدیک آن دژ رسید
بفرمود تا نامداران دین — نمایند او را قبل چون نگین
بفرمان او قلعہ را پردلان — گرفتند از چار سو در میان
بگردش ببستند صف زان نمط — کہ پرگار بر گرد مرکز خط
ازان سو یہودان بدبخت نیز — کمر سخت بستند بہر ستیز
چنان از دو سو ریختی تیر و سنگ — کہ بر پشہ جا در ہوا بود تنگ
ز بس تیر بر تیر با سنگ گشت — کسی فرصت خارش سر نداشت
بدینسان شب و روز و شام و سحر — بلا میفگندند بر یکدگر
بسر رفت چون چند روزے چنین — پدیدار شد قحط در اہل دین
کہ بستہ بُد از نقاضت عدو — برایشان رہ آذوق از چار سو
چنان گشت آن قحط آتش فروز — کہ از مسلمین تا دو روز و سہ روز
کسی قرص غیر مہ و آفتاب — نمی دید قرص دگر را بخواب
نمیرفت از پیش کار حصار — کہ در قرص نمی دید کس روزگار

خدا کی مدد سے خدا کا حبیب — جو پہونچا در صعب کے بھی قریب
تو فوراً دیا حکم انصار کو — کہ مثل نگین اسکو بھی گھیر لو
دلیران ہمت یہ سنکے خبر — پڑے چار سو قلعے کو گھیر کر
احاطہ کیا قلعے کا اس نمط — کہ پرکار سے گرد مرکز کے خط
اودہر سے یہودان کمبخت بھی — ہوے مستعد لڑنے کو سخت بھی
دو جانب سے ایسے چلے تیر و سنگ — ہوا مین ہوے پتھر اڑنے سے تنگ
غرض تیر آتا جو تھا تیر پر — تو کوئی کھجانے نہ پاتا تھا سر
یونہین رات دن سب دم صبح و شام — لڑا کرتے تھے لوگ باہم تمام
اسیطور پر چند ایام مین — پڑا قحط مردان اسلام مین
کہ اعدا کو تھی انتہا کی جو کد — تو روکی تھی ہر سمت سے راہ رسد
ہوا بس یہ وہ قحط آتش فروز — کہ اصحاب نے تا دو روز و سہ روز
سوا گردہ مہر و مہ کے کبھی — نہ دیکھا کوئی قرص سوتے مین بھی
کوئی صعب کو چھین سکتا نہ تھا — وہ تھا کون جو فتح کرسکتا بھلا

وزان پس چو غیرت سید این خبر / که اعوان و انصار خیر البشر
بامداد تائید رب ودود / گرفتند شق و نطات از یهود
ولی تا نشستند در پای صعب / ز قحط و غلا کار گردیده صعب
نمانده است در دست کس آب و نان / که بستانند آن دژ ز موسائیان
شنید این حکایت چو شیر خدا / دلش گشت از صبر و طاقت جدا
نیارست دیگر توقف نمود / که بد آشنه تیغش بخون یهود
چنان داشت چشم مبارک رمد / به انحال شیر خدای صمد
ز یثرب سفر سوی خیبر نمود / بچشم دل آن راه را سر نمود
ولی بود در ره بدولت هنوز / که شد فتح آن قلعه در چند روز

مدینے میں بھی پہونچی یہ خبر / کہ اعوان و انصار خیر البشر
غایات خالق سے خیبر کے بیچ / لطافت و رشق جہین کر ہاتھوں مل
پڑے جب کے ہیں صعب کے آپ جاکر / ہے اوس وقت سے قحط سب میں و غم آکر
کسی میں بھی تاب و طاقت نہیں / کہ وہ قلعہ بھی اونسے لیلے یونہیں
سُنا شیر حق نے جو یہ حال زار / ہوئی طاق طاقت ہوا صبر عار
توقف نہ پھر کر سکے ایکدم / کہ تھا بار جہ شفیع امم
پہ انکھوں کو تھا اونکے عارِ رمد / او سیطرح شیر خدا کی صمد
چلے شہر سے سوے خیر البشر / کیا دیدہ دل سے اوس رہ کو سر
مگر تھے ابھی راستے میں علی / کہ او سجا ہوا فتح وہ قلعہ بھی

جمع نمودن کنانہ قوم را و با هم مصلحت نمودن در کار خویش و بآخر مشورت مرحب را انخاطر آوردن و اموال و عیال را بالقموص فرستادن و خود دست عدر رفتن از صعب گردیدن و شکوه نمودن مسلمین از قحط و دعا نمودن سرور کائنات علیه الصلوة و السلام و ملهم شدن به بشارت فتح

جمع کرنا کنانہ کا قوم کو برائے مصلحت جنگ اور آخر کو حسب مشورت مرحب مال و عیال کو لیجانا قلعہ قموص میں اور خود قلعہ صعب کا خالی کر دینا اور شکوہ کرنا مسلمانوں کا قحط سے اور دعا کرنا سرور کائنات علیہ الصلوۃ و السلام کا اور بشارت فتح پانا الہام غیبی سے

کنون خامه من بر سامعان / بیان میکند قصه فتح آن
چنین گفت راوی که با مومنان / نبود ارچه از ضعف تاب و توان
که با زور بازو و شمشیر کین / ستانند دژ را ز اعدای دین
ولی تخم امید میکاشتند / چنان قلعه را در قبل داشتند
در افگندن ها و کوشش ستیز / بدانسان که بودند بودند تیز

مگر اب یہ جادو سے کلک رواں / سناتا ہے اوس فتح کی داستان
یہ کہتا ہے راوی کہ گو شیخ و شاب / نقاہت سے گو تھے نہیں انکی تاب
کہ میدان میں دست و بازو ہلا / در صعب کو اپنی قبضے میں لا سکیں
مگر تخم امید بوتے تھے وہ / جدا گرد دژ سے نہوتے تھے وہ
لگانے میں تیر اور پتھر کی بھی / وہی صورت اون سبکی تھی جنگ کی

چنان بستہ بودند رہ بر یہود
کنانہ چو احوال دید آن جہود
یکی انجمن کرد فرمان نمود
بزرگان گردن کش جنگجو
کنانہ چو جنگ آوران را بدید
چنین گفت با دیدۂ خون چکید
چہ کردیم ما با سپہر بلند
وزین بیش ندانیم تا چون کنند
ز گیتی کہ دارد بما بیکسان
چہ آرد بر احوال اولاد ما
ازین غم نماندہ است فکرم بجا
شما را برای ہمین خواندہ ام
بگوئید تا چیست رای شما
چو کرد این سخن را کنانہ تمام
سخن گفت ہر یک دران انجمن
ولی دلنشین کس نہ بنمود
پسندش نیامد چو آن گفتگو
کہ او بود خاموش دران انجمن
تو چون بستہ داری ز گفتن زبان
دل و دیدہ با ہمہ سوی تست
بپاسخ چنین گفت مرحب باو

کہ بیرون شد اندیشہ راہم ز سود
بلرزید بر خویش از بیم جان
کہ آیند نزدش سران یہود
بر فتنہ تازان با یاران او
یکے آہ سرد از جگر بر کشید
ندانم چہ دارد بما آسمان
کہ از کین این چال مارا فگند
سیہ مار دیگر چہ افسون کند
پریشان کند جمع ما رایگان
برین حال و این ملک آباد ما
کہ فکر نجاتی کنم زین بلا
کہ من خود درین کار درماندہ ام
نمائید رہ من فدای شما
یہودان کشودند لب بر کلام
باندازۂ دانش خویشتن
کہ آن گفتہ ہا عاقلانہ نبود
کنانہ سوی مرحب آورد رو
بدو گفت ای شیر لشکر شکو
کہ دارند بر تو نظر ہمگنان
اگر ہست امیدی ببازوی تست
کہ ای نامور مہتر نامجو

کئے سخت یہودون پہ لوان کے بند
کنانہ نے دیکھا جو یہ ماجرا
کہا اونسنے محفل مین ہو کر اداس
دلاور بڑے ان کی آن مین
کنانہ نے دیکھے جو افسر جری
کیا خون رو رو کے پھر یون بیان
کیا ہمنے کیا تھا فلک کا بھلا
نہیں جانتے قہر کیا کیا کرے
جو ہے بغض ہم بیکسون سے اسے
کرے اب سے کیا ہمارے سلوک
نہیں میرے ہوش اس الم کی بجا
بلایا تمہین ہے اسی کام کو
کہو ای تم سبکی ہو امین کیا
کیا اس سخن کو جو اونسنے تمام
موافق لیاقت کے ہر ایک نے
نہ آئی کنانہ کو الا پسند
نہ حاصل ہوا اوسکو جب مدعا
کہ جب تھا وہان ایک وہ پہلتن
کہا کیون نہ اسوقت تو نے کلام
کہ ہم لوگون کو ہے ترا آسرا
یہ مرحب نے سنکر دیا یہ جواب

کہ اندیشہ نکلے تو پہونچے گزند
تو وہ خوف سے جان کے تھرا گیا
کہ آئین سران یہود اوسکے پاس
ہوئے جمع سب اوسکے ایوان مین
تو اک سانس ٹھنڈی جگر سے بھری
کرے ہمسے کیا جانے کیا آسمان
کہ اسنے کیا ہمکو یون مبتلا
پھر اب کیسی پھنکار کالا بھرے
کرے کوئی کیا جانے اوس بغض سے
کسی ال دے کیسی یہ سلوک
کہ کچھ مین کرون فکر دفع بلا
کہ ہون رنج مین اس بلا کے تو آج
بتاؤ کچھ اب تم مین تدبیر فدا
تو کھولا یہودون نے باب کلام
کہی رای اپنی بد و نیک نے
کہ دانا کے نزدیک تھی ناپسند
تو مرحب کی جانب مخاطب ہوا
کہا اوسنے ای شیر لشکر شکن
تیرے بل پہ بھولے ہوئے ہیں تمام
فقط تجھسے ہوگا جو کچھ ہوئیگا
کہ اے نامور افسر کامیاب

چه گویم مرا تاب گفتار نیست / که حاصل ازین گفته جز عار نیست
کہوں کیا نہیں جائے گفتار بھی / کہ حاصل نہیں اوس سے جز عار بھی

در آن دم که بودید با اقتدار / نکردید کاری که آید بکار
تمہیں جب کہ تھا ہر طرح اقتدار / نہ کی کام کی بات ایک اختیار

شنیدید تا نام اعلاسیان / سراسیمه گشتید از هول جان
سنا جیسے ہی نام انصار دین / ہوئے ہول سے تم پریشان حزین

نمودید قالب تهی از اضطراب / ز پا موزه کندید نادیده آب
تڑپنے سے ناحق کیا حال غیر / کہ بے پانی دیکھے ہوئے ننگے پیر

ببستید مردانه همت بجنگ / گشادید بر سر سپرهای ننگ
نہ مردانہ ہمت پے جنگ کی / بچانے کو سر لے سپر ننگ کی

هنوز از شما بود بدخواه دور / که کردید خود از بدن خو و زور
ابھی تمسے دشمن بہت دور تھا / تونیں آپ کو آپ تمنے کیا

عنان خرد کرده از کف رها / خزیدید در پشت دیوارها
عنان خرد ہاتھ سے چھوڑ دی / طرف قلعے کی باگ یوں موڑ دی

بسی سعی کردید بیچاره وار / که آخر باین جا رساندید کار
بہت سعی کی تمنے عاجز صفت / کہ آخر کو اپنی بنائی یہ گت

چو بستید دم آن بجنگیهای خام / نهان داشتم تیغ خود در نیام
مجھے کچھ رنجیدہ ہے لڑائی کو یوں / میں پھر کھینچتا اپنی تلوار کیوں

نکردم تمنای پرخاش و جنگ / که ناکرده به جنگ با عار و ننگ
نہ تمنے کیا جنگ کا حوصلا / کہ اس لڑنے سے ہے نہ لڑنا بھلا

کنون هم نرفته است از دست کار / بیک رای باشید اگر استوار
نہیں کام بگڑا ابھی تک مگر / جو ہو مستعد ایک تدبیر پر

همین ست آن رای دقیق و فال / که باشیم با خصم با در جدال
یہی ہو وہ تدبیر لاریب اب / کہ دشمن سے لڑتے رہیں سب کے سب

بدغیبان که هستیم بیکم و کاست / که دشمن بد اندیشه در فن هاست
یونہیں جسطرح ہیں کہ اعدا ادا / نجانیں کچھ ہمکو منظور کیا

فرستیم در خفیه مال و عیال / بسوی قموص آن دژ بیمثال
روانہ کریں آبرو یعنی عورت / چھپا کر مع مال سوے قموص

چو آنها در آن دژ بگیرند جای / بر آییم ما هم ازین تنگنای
پہونچ جائیں اوس جا یہ لوگ جب / نکلکر چلیں ہم بھی اوس سمت سے تب

بس این قلعه ها را بدشمن دهیم / همه دوستان رو بآن دژ نهیم
عدو کے حوالے کریں یہ حصار / ہم اوس سمت چلنا کریں اختیار

چو کردیم آن قلعه را مستقیم / نشستند یاران بناز و نعیم
کہ اوس قلعے میں لوگ جو ہم جا پہنچے / تو سب لوگ راحت بہت پائینگے

من و حارث از قلعه بیرون رویم / بمیدان در آییم و جنگ آوریم
پھر اوس وقت میں اور حارث دلیر / در قلعہ کو کھول کر مثل شیر

نماییم کاری بمیدان جنگ / که باز آید این نام رفته بچنگ
کرینگے وہ میدان میں جرأت کا کام / کہ ہو جائیگا پھر مٹا ہے جو نام

کنانه برو آفرین کرد و گفت / که اندیشه ات با خرد باد جفت
کنانہ نے کی آفرین اوس پہ اور / کہا عقل کا تیرے بدلے نہ طور

همین ست فکر و همین ست رای / بدین کار یار تو بادا خدای
یہی فکر و تدبیر ہے مستند / کرے آمین اللہ تیری مدد

گرفتند پس راه در جنب شب
بشبهای تار از ره کوهسار
چو آنکار بر مدعا ساختند
در اندیشه بودند تا چون کنند
جهان شد که روزی ز اصحاب دین
ز ضعفت بدن عشره بر دست و پا
شکایت نمودند از دست جوع
نمودند پس التماس دعا
بگفت ای خداوند روزی رسان
ببخشا برین ناتوانان راز
خلاصی ده از جوع و قحط و غلا
بکن قلعه فتح بر دست شان
هنوز این دعا بد نبی را بلب
بالهام شد بر نبی منکشف

نهان از علی ابن مالک ناموس هم
روانگی نمودند سوی حصار
بفکر تن خویش پرداختند
که خود را هم از قلعه بیرون کنند
تنی چند افتان بروی زمین
برفتند نزد رسول خدا
ز بسیاری جوع تن در رکوع
بر آورد دست اشرف انبیا
فرستنده رزق از آسمان
که گردند جان در ره دین نثار
بگردان نژند رماندگان این بلا
کربار شد در آن نعمت بیکران
که آمد جواب اجابت ز رب
که آید در صعب آسان بکف

چلے پھر اسی راہ پر تھی جو سہل
شب تار میں راہ کہسار سے
جو یوں کر چکے خوب اس کام کو
بیٹھے اس تفکر میں سب یکقلم
ادھر اہل اسلام میں ایکدن
تب ضعف سے دست و پا کانپتے
نبی سے ہوئی شاکی دست جوع
کہا شاہ دین سے دعا کے لئے
کہا اے خداوند خلاق تو
کرم ان ضعیفان مسکین پر کر
نہ اس قحط سے انکو مجبور رکھ
تو اس قلعے پر انکو دسترس کر
ابھی تھی زبان پر دعا رسول
نبی پر کھلا حال الہام کی

چھپا کر مسلمانوں سے مال و اہل
روانہ کیا اپنے گھر وار سے
تو سوچے وہ پھر اپنے انجام کو
کریں کیا کہ اس قلعے سے نکلیں ہم
کچھ انصار دین گرتے پڑتے سبھی
گئے پاس سالار کے ہانپتے
جھکی کمریں یوں جیسے وقت رکوع
پیمبر نے ہاتھ آخر اونچے کئے
کہ ہے تو آسمان پر سے رزاق تو
کہ دین کے ہیں یہ عزیز انکو سر
یہ ان عاجزوں سے بلا دور رکھ
کہ جسمیں بھری نعمتیں ہیں بسر
کہ آیا ادھر سے جواب قبول
کہ ہاتھ آئیگا صعب آرام سے

طلب کردن سرور کائنات لشکر اسلام و بشارت
فتح فرمودن و لوا بدست حباب دادن
و رفتن لشکر اسلام بدروازه قلعه و فتح
نمودن و غنیمت بدست آمدن و شراب
خوردن عبد الله و تنبیه نمودن او و
رسیدن اسد الله الغالب علی ابن ابیطالب
و متوجه قموص شدن

طلب کرنا سرور کائنات کا لشکر اسلام کو اور
بشارت فتح دیکر نشان دینا بدست حباب بعد جانا
لشکر کا سوے در دژ اور فتح پانا قلعے پر اور
شراب غنیمت پینا عبد اللہ کا اور تعذیر دینا
اوسکو سرور انبیا کا اور پہونچنا علی کا
تا رسول صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم بعد روانہ
ہونا سمت قموص

طلب کرد آنگاه سالار دین | لوای فلک سای نصرت قرین
بفرمود تا پیشش آمد حباب | بدو رایت خویش داد آنجناب
چنین گفت آنگه باصحاب دین | که یار شما باد جان آفرین
بتائید حق کرده دل استوار | به بندید همت بفتح حصار
نترسید از زخم سنگ و خدنگ | رسانید خود را بدر بی درنگ
که دانم ز لطف و کرم کردگار | گشاید بدست شما این حصار
حدیث حبیب خدای مجید | چو در گوش آن نامداران رسید
بذوق نوید تسخیر حصار | بیفزود قوت یکی در هزار
بتائید پروردگار قوی | تن زور آمد پدید از قوی
بجستند از جا بذوق تمام | نه از جوع یاد و نه از ضعف نام
تو گفتی دم تیغ زور یافتند | چو شیران سوی قلعه بشتافتند
بیکجا شده جمع پیر و جوان | لوا کرده پیش خود آن یلان
درآهن سراپا گشته غرق | تبرها بدست و سپرها بفرق
لب و لهجه نصر من الله گوی | بدروازه ور بنهادند روی
ز فکری که همراه شان داشتند | بدانسته خود نقش بنگاشتند
که یکجا شده جمع مردان دین | گشودند بر یک در از کمین
تهی ماند دروازه های دگر | از آن پاسبانان پرخاشگر
[illegible] شان بی سعیر | بدان کو بدر راه بی برگزیر
چو باطن از این گنبد شادمان | بظاهر ولی بهر رفع گمان
نشستند مردانه با جنگ | بسنگ و خدنگ و کشادند چنگ
بدان تا دلیران ملت تمام | برغبت بر آن در کنند ازدحام

دنگا یا پیمبر نے اوس وقت پھر | لوای فلک سا نشان ظفر
بلا کر حباب ابن منذر کو پاس | دیا رایت اپنا اوسے پھر آس
یہ بعد اوسکے اصحاب دین سے کہا | کہ ہو یار و یاور تمھارا خدا
کرو حق کی تائید سے دل قوی | بڑھو جلد چھین لینے کو یہ قلعہ بھی
نہ تیر اور پتھر سے کچھ خوف کھاؤ | اسیوقت قلعے مین تم پہنچ جاؤ
کہ آگاہ ہون مین کہ پروردگار | کرم سے تمہین دیگا فتح حصار
یہ قول حبیب خدای صمد | ہوا اون ضعیفون کے جو گوش زد
تو فوراً اوسے سن کے پائی مراد | ہوا زور تن مین اونکا زیاد
خدای قوی کی عنایت کے ساتھ | گئی قوت جسم پھر آئی ہاتھ
اوچھلنے لگے ذوق سے خاص و عام | مٹا بھوک کا ناتوانی کا نام
نئے سر سے گویا کہ پائی حیات | چلے شیر سان قلعے کو وہ غزات
ہوے جمع اک جا پہ سب منچلے | علم آگے خود اوسکے پیچھے چلے
سراپا سمندر مین لوہے کے غرق | تبر ہاتھ مین ڈھال بالای فرق
زبانون پہ نصر من اللہ تھا | طرف قلعے کے اون وہ لشکر چلا
وہان وہ یہودون نے کی تھی جو فکر | وہی ہو رہا تھا ابھی اونکی ذکر
کہ انصار نے ملکے اک مرتبا | جو سب پاٹک کی جانب سے دھاوا کیا
تو پھر اور دروازے خالی ہوے | اوہر جمع حالی سرائی ہوے
یہودون نے بےکھٹکے پائی جو راہ | نکلجانے کو یون کہا سب نے واہ
ولیکن بہت خوش ہوے خود غلط | مگر آنکے دینے کو دھوکا فقط
دلیرانہ پھاٹک کے اوپر اڑے | کہ تیر اور پتھر سے ملعون لڑے
فقط اسلیے تاکہ مردان دین | سمٹ آوین سب جمع ہو وین یہین

ہوا شد ز بسیاری سنگ و تیر
برفتند لیک ابلہان پُر ہراس
نکردند از تیر اعدا حذر
رسانند خود را چو پیلان مست
گرفتند در را بزخم درشت
نمودند دروازہ را سنگچین
ہمان فرصت سہل بہر فرار
برفتند از سمت دیگر برون
رساندند خود را بحصن قموص
وزین سو دلیران فیروزگر
فگندند آن سنگہا یک کنار
رہ آمد و شد نمودند باز
بہر سو کہ از ذوق بشتافتند
بدیدند نعمت گران تا گران
ز بسیاری نعمت خواستہ
تنے چند را یافتند از یہود
گرفتند و کشتند و انداختند
پس اصحاب دین آن غنیمت تمام
حبیب خدا ای حمید ودود
شنیدم کہ از جملہ آن نعم
بفرمود مبعوث یزدان پاک
دلیری ز انصار خیر الانام
ہمی داشت خواہش چو بود تشنہ کام
زبان خیانت بدلش بر دمید
چو دیدند یاران از و این ادا

بہ بارندگی ہمچو ابر مطیر
سپر کردہ سقف ز سمت سما
گرسنہ خورد تیر چون نیشکر
بدروازہ زنجیرہا بند بست
یہودان مکار از سمت پشت
کہ در وا شود بر ابلہین
غنیمت شمردند اہل حصار
دل از غصہ پر خون سرہنگان
رخ از بیم اسلامیان سندروس
شکستند در را بزخم تبر
کہ تا کردہ بودند اہل حصار
برفتند در قلعہ با صد نیاز
بدانسان کہ میخواست بشتافتند
ہم از خود نہیبا ہم از غیر آن
چو بازار چین بود آراستہ
نمودند بیرون ز ملک وجود
بسوی عدم شادمان ساختند
ببردند در پیش خیر الانام
بر آن شاہ با انصاف قسمت نمود
خمی چند بود از می ناب ہم
کہ ریزند آن بادہ را بیجا
کہ عبد اللہ انمر و را بود نام
درین معصیت نفس را بد اسیر
بسے ساغری چند از ان سرکشید
ببردند نزد رسول خدا

چلا اسقدر سنگ بھی اور تیر
برسے اہل دین بھی اوپر جو لعین
نہ تیر عدو سے کیا دل میں ڈر
گئے اڑتے بڑھتے ہوئے شل شتر
لگانے لگے در پہ ضرب تبر
گئے فیلسوفی سے پتھر کے ڈہیر
اوسی در کو بہاگنے کے لیے
روانہ ہوئے دوسری راہ سے
گئے منہ چھپا میان قموص
ظفرمند نام آوروں نے ادھر
وہ پتھر بھی سب نے کنارے کیے
غرض راہ کو کھولکر ہاتھوں ہاتھ
جدھر جستجو میں جھپٹ کر گئے
نظر آئی ہر سمت نعمت بہت
بھری اوسمین تھی چیزین فتح ات
نظر کچھ یہودی بھی آئے وہان
پکڑ کر کیا قتل پھینکا وہین
پہر اصحاب دین وہ غنیمت تمام
رسول خدا نے اوسیدم اوسے
سنا ہے کہ ساتھ آئی تھی شراب
کہا شاہ دین نے او نہین پھینکد
دلیر ایک انصار حضرت مین تھا
وہ میخوار تھا صورت شیرخوار
نہ باقی رہی ضبط اوس کی تاب
جو یہ امر دیکھا خلاف نقاب

ہوا ہو گئی رشک ابر مطیر
سرون چھپائے ہوئے ڈھال مین
کہ بہو کو ہے تیر بھی نیشکر
در قلعہ تک پہنچے تیغین دلیر
یہودو نے دروازہ کی پشت پر
کہ دروازہ کھلنے مین کچھ ہو دیر
غنیمت سمجھکر لعین جلد سے
جھکائی سرا وس بار بجانگاہ سے
ڈرے مومنون سے جوان قموص
در قلعہ توڑا لگا کر تبر
کہ جو قلعہ والون نے تھے چن دیے
دہنسے قلعہ مین لوگ لڑکے ساتھ
اودہر پایا دلخواہ سامان نے
کہ غلہ بھی تہا اور دولت بہت
کہ بازار چینی ستی آراستہ
اوسیدم گیا اونسے خالی جہان
مسافر بنایا عدم کا وہین
لئے لیکے خود پیش خیر الانام
کیا اونپہ تقسیم انصاف سے
کئی مٹکے بھی بادۂ ناب کے
کہ یہ خم لنڈھا دو ابھی خاک پر
کہ نامی وہ عبد اللہ ایک مین تھا
نہ اس جرم مین تھا اوس داخبیتا
کہ وہ پیگیا چند جام شراب
اوسے لیکئے لوگ سید کے پاس

بر آن مرد دین شد نبی در غضب	بنعلین خود کرد او را ادب	نبی نے سبب اوسپہ غصہ کیا	اگر دی اپنی پاپوش سے خود سزا
بفرمود تا هر یک از مومنان	سزای گناهش چو داد آنچنان	کہا پھر کہ ہر مومن بے گناہ	یونہین پہکو دیوے سزائے گناہ
دلیران بحکم شه انبیا	بنعلین او نمد او را سزا	دلیروں نے سنکر نبی کا بیان	لگائین اوسی خوب ہی جوتیان
عمر کرد لعنت بر آن مرد دین	بر آشفت از آن سید المرسلین	عمر نے سوا اوسپہ کی لعن وطعن	نبی سنکے برہم ہوے لفظ لعن
بگفتش نگو اینچنین ای عمر	ندانی تو حکم شریعت مگر	کہا اوس سے ایسا نہ کہہ ای عمر	نہ حکم شریعت سے ہو بیخبر
که او دوستدار خدا و نبی است	برو لعن کردن سزاوار نیست	کہ وہ ہی محب نبی و خدا	نہیں لعن کرنا ہی اوسپر بجا
خجل گشت از گفته خود عمر	بلی حرف بیجا بد این عمر	یہہ سنکر خلیفہ ہوا شرمسار	یہی مرید کا ہی انجام کار
پس آنگه حبیب خدای ودود	در آن قلعه خیبری توقف نمود	حبیب خدا سرور انس و جن	رہے پہر اوسی قلعہ مین چند دن
که آسوده گردد سپه زان بلا	از آن شدت قحط فرط غلا	کہ آسودہ ہو جاے ساری سپاہ	توانائی آئے مٹے رنج راہ
غضنفر هم آنجا ز یثرب رسید	نبی شادمان شد چو او را بدید	مدینے سے حیدر بہی پہنچے وہان	نبی دیکہکر ہوگئے شادمان
گرفتش در آغوش و بنواختش	بنزدیک خود جا گزین ساختش	گلے سے لگایا شہ ان حبیب	جبین چومی اوسکو جگہہ دی قریب
نشانید زانو بزانوی خویش	چو دل جا و دادش به پهلوی خویش	بٹھایا بہت پاس اپنے بغل	کہ جا اوسکو پہلو مین ہی شکل دل
بپرسید از روی لطف انجناب	که چونست چشم تو یا بوتراب	پہر الفت سے کہنے لگے یون نبی	کہ آنکہین تیری کیسی ہین یا علی
چنین پاسخش داد شیر خدا	که ای خاک پایت مرا توتیا	یہہ سنکر یہہ شیر خدا نے کہا	تیری گرد پا ہے مجکو توتیا
بحق خدای علیم و صمد	ندارم دگر شکوه زین بعد	مجہے اس سے ہے خدا کی قسم	سوا اسکے شکوہ نہ ہے کوئی غم
بجز آنکه کرد از قدمت جدا	چه گویم که چون بودم بیقرار	کیا مجکو قدموں سے تیری جدا	کہون کیا کہ تہا کیونکر تجہ سے جدا
کنون کامدم گشته دور از شکیب	ز دیدار تو دارم بی نصیب	جو آیا بہی ہون ہو کے بیچین یہ	تو دیدار حضرت سے محروم ہوں
نبی گفت از بس کرم با ابن عم	میاور بدل هیچ غم زین الم	نبی نے کرم سے کہا ابن عم	کرو اس الم سے کچہہ دلمین غم
که داننده غیب زاین رمد	شفا بخش شد وقت چون کرد دم	کہ دانای غیب اس دم سے شفا	عنایت کریگا جو وقت آئیگا
وز آن پس که لختی سپه بر غنود	بدولت روان شد بقمع یهود	یہہ فرما کے دم لیکے چلے فوج	اٹہی شعلہ اوسجا سے ہی مثل موج

روانه شدن حضرت سید المرسلین از قلعه صعب بقموص که بخیبر شهرت دارد و آغاز داستان الفتح مبین بسعی مشکور حضرت امیر المومنین علیه الصلوة والسلام

متوجہ ہونا سرور کائنات کا قلعہ خیبر کی طرف مع لشکر اسلام اور قریب اوسکے پہونچکر خیام بپا کرنا

بیا ساقی از طاق پیمانه آر	سبو آر و خم آر و خمخانه آر	مرے ساقی اور پیمانہ لا	سبو کیا کہ خم بلکہ خمخانہ لا

چه آید زمینا و جام و سبو
بده رطلهای گران بی هراس
که بالا بگیرد نشه ام را بلند
صبوح از خم خسروانی کنم
جهان سخن پر ز شور من است
درین داستان جوش مستی زنم
برون آرم از پوست مغز سخن
شوم سرخوش از بادهٔ خوشگوار
بزاغ قلم لحن بلبل دهم
بر آرم ز ظلمات آب حیات
نمایم بتائید ایزد بیان
بمداحی صاحب ذو الفقار
سخن را گرامی تر از در کنم
کنون میروم بر سر داستان
چنین گفت راوی که هوشیاران
نمودند آن قلعه را استوار
نشاندند بر دیده گه دیده بان
زمین سو بتائید یاران چنین
نشست از بر زین چو تابان
فرمود تا نامور پر دلان
ز یاران دلیران رستم نژاد
زره لبس خود ها استوار
دری چنان پشت آورده گاه
یکی گرد و قلزم نشان

فرو ریز خم خم تسنیم در گلو
که دارم سر مستی بیقیاس
که خواهم به تسخیر خیبر فکندن کمند
درین داستان پهلوانی کنم
که این داستان رشک شهنامه است
حسام زبان را دو دستی زنم
بدانسان که از نافهٔ مشک ختن
کنم صفحه را رشک باغ و بهار
ز برگ ورق صد چمن گل دهم
سخن را دهم جان ز تیغ دوات
دمد آنچه روح القدس در زبان
زبان را کنم ابر گوهر نثار
وزان چو صدف گوش را پر کنم
همی گوش دارید ای سامعان
چو رفتند سوی حصار آنجناب
ز آلات حربی و مردان کار
که باشد خبردار از اسلامیان
شه انبیا سید المرسلین
باقبال و دولت بفتح و ظفر
به بستند بر کینه جستن میان
زره پوش گشتند مهر جهاد
گرفتند خنجر زره تن ترار
ز آهن قبایان همی کل کم
ز فولاد ... اختر شیر دان

نہ جام و سبو اور شیشے کی کہیل
پلا جام لبریز تو بے ہراس
وہ بالا مری نشے کو کر بلند
تلاش نئی خسروانی کرون
جہان سخن مین کرون غل و شور
کہون جوش مستی سے یہ داستان
نکالون مین چھلکے سے مغز سخن
پیون بادۂ خوشگوار آب سان
جو دون زاغ خامہ کو لحن ہزار
نکالون میں ظلمت سے آب حیات
خدا کی مدد سے کرون میں بیان
ید اللہ کی مدح سے بار بار
سوا در سے بتول المرجن و
بیان ہوتی ہے اب یہی داستان
یہ کہتا ہے راوی کہ جان حصار
تو اوس قلعہ مین تھے ہشیار سب
بٹھایا سر دیدہ گہ دیدبان
وہ ہر مورد لطف یزدان مین
ہوئے زین پر مثل مہ جلوہ گر
کیا حکم جاری کہ سب جانثار
دلیرون نے سینہ کے فرمان سے
سر و سینہ و پہر خود آئے پہن
سپہ دار سوقت عالم پہ پیدا

انڈیلے مین مے خم کے خم تو اونڈیل
کہ منظور ہے مستی بیقیاس
کہ مستانہ خیبر پہ ماروں کمند
اور اس قصہ مین پہلوانی کرون
کہ یہ داستان ہے حسد سنج زور
لگاؤن دو دستی حسام زبان
کہ جسطرح نافی سے مشک ختن
کرون صفحے کو رشک باغ جنان
تو برگ ورق کو کرون لالہ زار
تری سی سیاہی کی ہو تیز آب
کہ جو صاف روح القدس نے زبان
زبان کو کرون ابر گوہر نثار
کہ مثل صدف کان سے ...
سنو سننے والو بہر دو کان
جو او سطرح سے پہنچے میان قریب
کرے جمع مرد اور ہتیار سب
کہ پہنچائے اخبار اسلامیان
نبیون نے افضل شہ مرسلین
لئے ساتھ اقبال و فتح و ظفر
کمر اپنی باندھ لی ...
سبھے تن پہ ہتیار ...
دلیروں نے گھوڑوں کے ...
زرہ پوش تن کا ...

بروی زره ترکش پردلان — بهر موج فوجی ز ماهی دلان
نهنگ رزم بود شمشیر کین — که بر ماهیان کرده باشد کمین
سپرها در آن بحر چون لاک پشت — چو خرچنگ گوئی تبر با شست
کمانها چو کشتی علم بادبان — تلاطم در او از رکاب و عنان
پس آن آتشین بحر آهن گذار — روان شد از آن لشکر رزم سان
بخیبر نهادند رو چون سموم — که سنگش گداز آید مانند موم
چو رفتند لختی در آن پهن دشت — دژ اندر نظرها نمودار گشت
یکی قلعه دیدند بر روی کوه — که پشت زمین ز بارش ستوه
اساس جدارش چو پشت سمک — سر کنگرش بر بر برج فلک
بدیوار برج و صغیر حصار — چو کوه احد سنگ و تخته بکار
سطبریش افزون ز حد نظر — بلندی ز طول امل بیشتر
بدعوای سختی بر او خموش — چه آهن چه فولاد چه هفت جوش
نموده بر آن کوه پیکر حصار — ز یک تخته آهن دری استوار
یلان را چو افتاد بر وی نظر — نهادند دعوی فتحش ز سر
بگفتند این سد است این چه سد — که گردون بر این در نیارد شکست
بغیر از حبیب خدای قدیر — دل جمله از جنگ گردید سیر
چو آن قلعه بر دامن کوه بود — بر اطرافش از سنگ انبوه بود
زمینش نبد در خور خیمه گاه — بغیر نبود سالار دین با سپاه
فرود آمدند از پی فتح دور تر — بجائی گر از سنگ نبود اثر
تفحص نمودند جای چنین — در آنجا فرود آمدند اهل دین
یهودان ستاده ببرج حصار — بسیر سپه چشم خود گرد چار
هم از بیم دشمن پلیدان ولی — هم از دامن خویش نخوت بر
ولی غره بر حصن خود بیشتر — که کس را نبد فتح آن در نظر
نشستند غافل ز انجام کار — دل از پی استواری در ستوه

نظر آئی زرہ پہ ترکش بھی یون — کہ ہر موج مین مچھلیان جیسے ہون
حسام درخشان مگر تھی کہ لہر — پڑے ماہیان کھولے منہ مثل گور
تھی صاف کچھوے کی صورت سپر — دکھائی دیے کیکڑے جیسے تبر
کمان ناؤ دستہ و اوسکا نشان — رکاب و عنان سے تلاطم عیان
گلاتے جو دریائے آتش نہان — وہ اوس لشکر جنگجو سے بہا
چلا او سطرف صورت باد گرم — کہ پتھر ہوئے موم سے اوسکی نرم
ولیکن چلے کچھ تھوڑی سی راہ سب — تو ہر ایک کو قلعہ آیا نظر
سر کوہ پر ایک دیکھا حصار — دبی خاک جسکے اوٹھانے سے بار
پڑی پشت ماہی سے تھی اسکی نیو — فلک سے ملے کنگرے شکل دیو
بنا برج و دیوار کا ڈھنگ تھا — جرم مثل کوہ احد سنگ تھا
نہ کچھ اوسکا حد نظر مین سماے — وہ لنبان طول امل اوسکی پائے
کہوں اسکی سختی سے گم ہوش ہیں — کہ مثل اوسکی آہن تھا ہفت جوش
چڑھا تھا اوسی کوہ پر قلعہ پر — ڈھلا تختہ سا ایک لوہے کا در
جو اوسکا وہ ہر پہلو تنگی سے تنگ — ظفر کیسی مٹھی جوانوں کی تنگ
کہا سب نے اس سست بازو کو — فلک بھی نہ پائیگا اس قلعہ کو
سوائے حبیب خدای الست — ہوئے حوصلے الغرض سبکی پست
جو تھا دامن کوہ مین وہ حصار — تو گرد اوسکے ڈھیر ون کنکر تھے
نہ تھی قابل خیمہ اوسکی زمین — ہوا اس سے گر مان سالار دین
گرا تر گئے وہان قلعہ سے دور تو — کہ جسجا نہ پتھر ہو کوئی رو گر
زمین پائی لوگون نے ویسی جہان — اوترنے لگے اہل ایمان وہان
یہودی کھڑے تھے اگر میان برج — لگے دیکھنے اہل دین کا عروج
دل آ عدا کی دہشت سے تھی بھی اوداس — نہ تھا انکی قلعہ سے بھی بہرہ
سمجہ بہت اونکو قلعہ پہ تھا — کہ اوس پر گمان بھی تھا
خوشی سے ہوئی فکر انجام سلب — کہ قلعہ کی سختی سے تھا سخت

چنین رفت آن روز و آن شب بسر ۔ بفکر سرانجام روز دگر

وہ رات اور وہ دن یونہی ذکر میں ۔ کٹا دوسرے روز کی فکر میں

فرستادن حضرت سید المرسلین نخستین بار عمر ابن خطاب را بفتح قلعه و جنگ یهود و برآمدن حارس بکارزار با او با جنود ماسی

بھیجنا حضرت رسالت پناہ کا عمر کو مع سپاہ بہر جنگ یہود جانب قموص اور مرحب کا ان کے نزول سے آگاہ ہو کر حارس کو بھیجنا

چو روز دگر طاس باز سپهر ۔ برآورد این سیمین طاس مهر
زابر سپه پردهٔ شب درون ۔ زعکسش زمین گشت یاقوت گون
برآمد شه دین بایوان بار ۔ بفرمود با لشکر نامدار
کمر تنگ بندند از بهر جنگ ۔ کزین پیش جایز نباشد درنگ
بفرمان او پردلان زمان ۔ برفتند با گرز و تیغ و سنان
چو گشتند حاضر دلیران دین ۔ طلبکرد رایت رسول امین
بفرمود تا پیشش آمد عمر ۔ لوا را باو داد خیر البشر
بران لشکر او را سپهدار کرد ۔ زاندرز کوشش گران بار کرد
بگفتش چنین هوش و تجار ۔ سپه را ببر تا بپای حصار
کسے را بس پیش رفتن مده ۔ نگهدار یک جا بسان گره
یهودان اگر پای بیرون نهند ۔ بمیدان درآیند جنگ آورند
میندیش دل را بدار استوار ۔ که با ماست تائید پروردگار
بگو تا دلیران به تیغ و سنان ۔ درآیند خصمانه با دشمنان
نگهدار پشت مردان خویش ۔ زپی باش چون پا گذارند پیش
یهودان نمایند اگر ازدحام ۔ منه پای خود را بپس نیم گام
که گردد چو تیغ از دو جانب علم ۔ بود چیره دستی ز ثابت قدم
شما گر نمائید پا استوار ۔ کنند دشمنی از لاعلاجی فرار
که باشد اگر کوه بر راه سیل ۔ کند او دگر سو بناچار میل
چو افتاد بر فوج دشمن شکست ۔ شمارا حصار آید آسان بدست
بکن آنقدر سعی در کارزار ۔ که گیری ز دست یهودان حصار
بگفت این و بدرود کردش رسول ۔ عمر بانذر بدیده دست قبول

دم صبح پھر طاس بازی سپہر ۔ جو نکلا لئے آتشیں طاس مہر
سیہ پردۂ ابر شب کے سحاب ۔ ہوئی عکس سے اوسکے یاقوت تاب
برآمد ہو خرگاہ ایوان سے ۔ کیا حکم لشکر کے اعوان سے
کہ باندہیں کمر جنگکو سب دلیر ۔ زیادہ نہیں چاہئے اس سے دیر
یہ سنتے ہی فرمان خیر البشر ۔ دلیر آئے لیلیکے تیغ و تبر
قریب رسول زمین و زمن ۔ منگایا پیمبر نے اوسدم نشان
عمر کو بلایا کہ آیا قریب ۔ دیا آپ اوسکو نشان عجیب
کیا اون دلیرونپہ سردار اوسے ۔ نصیحت بھی کی تھی جو درکار اوسے
کہا حسن تدبیر سے ہوشیار ۔ سپہ لیکے جا تو قریب حصار
کوئی بڑھنے گھٹنے نپائے ذرا ۔ گرہ کیطرح رکھنا انہیں تو گٹھا
اگر قلعہ سے آئیں باہر یہود ۔ کریں جنگ میدان میں لیکر عمود
نہ اندیشہ کر دل میں رہ پائدار ۔ کہ میرا مددگار ہے کردگار
دلیروں سے کہہ تو کہ مانند مرد ۔ کریں لڑکے دشمن سے یہ گرد برد
رہ اپنے دلیروں کی پشت و پناہ ۔ بڑھا پانو آگے چلے جب سپاہ
یہودی کریں گرچہ ہلہ بڑا ۔ نہ آدہا قدم پیچھے اپنا ہٹا
کہ ہونگی دو طرفہ جو تیغیں علم ۔ رہینگے زبردست ثابت قدم
ڈٹو گے جو میدان میں تم جنگ پر ۔ تو زچ ہوکے بھاگینگے دشمن ضرور
کہ بھاگے ہے رخ گر پہاڑ آ رہے ۔ تو وہ جانب اور ہل کر بہے
شکست آئیگی فوج دشمن پہ جب ۔ ملیگا تمہیں سہل سے قلعہ تب
لڑائی میں کر اسقدر جد و کد ۔ کہ گڑھ لے یہودونسے بس بیحد
یہ کہکر پیمبر نے رخصت کیا ۔ قبول اوسنے بھی تو ا حضرت کیا

بسوی دژ روان گشت پور یلان — بعزم ظفر تنگ بسته میان
وزان سو چون دید گرد سپاه — بر دیده بان نعره از دیدگاه
که ای نامداران خیبر زمین — رسید نمایان بجنگ اهل دین
ز برق سنان گشت روشن هوا — به پیش اندر آن رایت مصطفی
نمایند سامان میدان جنگ — که فوج عدو میرسد بیدرنگ
یهودان و دیدند از دیده گاه — بمرحب بگفتند کامد سپاه
چو بشنید آنگاه فرزشت خو — بفرمود تا حارث جنگجو
ببندد با در وایشان کمر — بهمراه پانصد سوار دگر
بفرمان او حارث نامدار — بیامد کمر بسته کارزار
بدو گفت مرحب که تا این زمان — بدانیکه رد رعده و دیگران
کنون باید عوی زین انجمن — گرفتیم بر گردن خویشتن
نباید ز گفتار خود در گذشت — بپاس سخن باید از سر گذشت
نه دل برین کینه جستن زنو — برون آی از در بمیدان گرو
ببین کیست این سرکش نامدار — که آورد لشکر بپای حصار
دهد آنچنانش یکی گوشمال — که ناید دگر در دلش این خیال
بفرمان او حارث نوجوان — نشست از بر اسپ با همرهان
گرفته لوای کنانه بکف — برآراسته فوج بربسته صف
برآمد ز در با شکوه تمام — برآمد بدانسان که شیر از کنام
بمیدان برفت آن یهود عنید — ز خندق گذشت و عنان کشید
وزان سو بیامد عمر با سپاه — باستاد بر دشت آوردگاه
چو افگند حارث بر ایشان نظر — ز دل طاقتش رفت و هوش از سر

محاربہ عمر ابن الخطاب با حارث یہود و غالب آمدن یہود مردود و مراجعت نمودن ازوی بی نیل مقصود

چلا قلعے کو ساتھ یونکو لیے — کمر حسبت عزم ظفر پر کیے
ادھر دیکھکر دیدہ بان برج کو — پکارا اتر کر وہ سے ہر مرد کو
کہ اے خیبری نامیو کامیو — مسلمان آپہنچے ہیں لڑنے کو
ہوی برق تیرو سے روشن ہوا — وہ تابان ہوا رایت مصطفا
کرو ساز و سامان شتاب و غا — کہ دشمن کا لشکر قریب آچکا
چلے دوڑتے دیدہ گہہ سے یہود — بیان کر دیے مرحب سے دینگی نمود
سنی اوس لعین نے جو یہ گفتگو — کہا بنکی ہان حارث تیز خو
کمر اپنی باندہی بہت انکو — سوار اپنی ہمراہ لے پانچ سے
سنا یہ جو اوس مرد خود کام نے — تو آیا کمر باندہ کر سامنے
کہا اوس سے مرحب نے تب یہ کلام — کہ تہا اور رونکی ذمی اب تک یہ کام
اگر میںنے صحبت میں جمعی کی تہما — اب اس کام میں آپ نے الٰہی تہمہ
ضرور اب ہے پاس سخن اے جوان — رہی جان برباد ہو یا کہ جان
خصومت ہو گر مستعد لکو تو — کہ میدان میں جا قلعے سے جنگجو
اسے دیکھ ہے کون یہ نامدار — کہ لایا ہے لشکر قریب حصار
اسے ایک تو ایسی دیگو شمال — کہ آئے نہ پھر اسکو ایسا خیال
یہ سنتے ہی بہلائی سی وہ پہلوان — چڑھا باد پا پر مع ہمرہان
لوای کنانہ لیے آن سے — جمائے پرا فوج کا شان سے
برآمد ہوا قلعے سے یون دلیر — نکلتا ہے جنگل سے جسطرح شیر
گیا پار خندق کے اوس طرف — قریب ہی سے میدان میں کھینچی صف
ادھر سے لیے فوج آیا عمر — کھڑا ہو رہا دشت میں خطر
عمر کو جو حارث نے دیکھا وہان — نہ اوسکو رہی تاب اوسان

جنگ عمر بن خطاب ساتھ حارث یہودی کے اور غالب آنا یہود مردود کا اور واپس آنا اونکا ناکامیابی کے ساتھ

بسا زر طلب کرد بر دشت کین
برآمد برزمش یکی زاهدین
بکشتند باهم به تیغ و سنان
هنرها نمودند جنگ آوران
ولی عاقبت غالب آمد یهود
بنوک سنان مرد دین را ربود
برآورد و از زین و زد بر زمین
شد از خون او لاله گون دشت کین
بسا زر طلب کرد بار دگر
بمیدانش آمد سوار دگر
گرفته یکی نیزه هر یک بکف
بکشتند باهم میان دو صف
بسی حمله کرد این و آن بر بدن
ولی گشت آخر تلف مرد دین
چنین چند تن از یلی هم بجا
بیفگند آن کافر خشمناک
نیامد دگر کس برش رزم خواه
تهی ماند از اهل دین رزمگاه
عمر کرد ترغیب یاران بسی
ولیکن نجنبید از جا کسی
بجد تاکید سالار شد بیشتر
بگفتند مردان پرخاشخر
اگر گستاخی ما کنی گر معاف
بگوئیم حرفی که نبود خلاف
بپیکار زنا تو لایق تری
که ما کمترانیم تو مهتری
بمردی فزونی ز ما ای عمر
که سالار مردان بود مرد تر
قدم رنجه کن خود درین رزمگاه
بگردان ز ما این بلای سیاه
سپاه و سپهبد بهم در جدال
که آورد دیگر بدشت قتال
درانسو یهودان شده خنده گو
ز فیروزی حارث جنگجو
ولی بیخبر زان که بیماروار
کند خانه را روشن آن نامدار
ز سوی دگر مرحب بد خواه
ببالای دژ باسران سپاه
نشسته بنظاره دشت کین
بهر زخم او کرده صد آفرین
از ان رزم آمد مرحب شادمان
به تحسین تدبیر او تر زبان
همی گشت حارث بدشت نبرد
همی خواست از اهل اسلام مرد
نه یکس جرأت ان بمیدان نبرد
ز بسیاری کین لشکر برده مید
اشارت به ساییان کرد گفت
که باید کنون پای دژرا برفت
یهودان بحرب اسپان بر نشستند
باصحاب ملت درآویختند

ہوا کبر سے طالب ہم نبرد
بڑھا اہل ملت مین سے اکمرد
بہم تیغین نیزے سے لگانے لگے
ہنر اپنے جنگی دکھانے لگے
مگر پائی حارث نے آخر ظفر
کہ اوسکو اوٹھا لیگیا برچھی پر
گیا اوسنے پھر اوسکو نقش زمین
ہوا خون سے لالہ گون دشت کین
دوبارا ہوا طالب مرد پھر
کہ نکلا اودہر سے یل فرد پھر
لیے برچھی ہاتون مین دونو سوار
لڑے خوب دونون صفونکے حضور
برابر گیے دونون نیچے چند وار
پر آخر ہوا کشتہ دینی سوار
یونہین ایک کے بعد ایک اور مرد
گیے نکلے اللہ ہوی گرد برد
نہ پھر تو بڑھایا کسینے سمند
پرا ہو گیا اہل ملت کا بند
عمر نے بہت اونکو اغوا کیا
نہ پر کوی اپنی جگہہ سے ہلا
زیادہ جو افسر نے تاکید کی
تو مردان دین نے یہ تمہید کی
اگر گستاخی اب ہو ہماری معاف
کہین بات سچی نہو گر خلاف
کہ اس کام مین ہمسے بہتر ہی تو
کہ کمتر ہین ہم اور بہتر ہی تو
سوا ہمسے تو ای عمر ہے دلیر
کہ ہوتا ہے سردار مردونکا شیر
قدم رنجہ کر آپ میدان مین
بچا ایسی کالی بلا سے ہمین
لڑین جبکہ افسر سپاہی بہم
تو پھر کون میدان مین رکھے قدم
یہودی ادہر مسکرائے تمام
نشان فتح حارث کو پائے تمام
مگر غافل اس سے کہ بیمار سان
چراغ سحر گھر مین ہے وہ جوان
اودہر اکطرف مرحب بد خواہ
لیے قلعے پر افسران سپاہ
لڑائی کا نظارہ تھا کر رہا
کہ ہر وار پر مرحبا بارہا
کمال اوس لڑی سے مرحب شادمان تھے
کہ سب کہہ رہے اوسکو شاباش تھے
اوسی طرح حارث ادہر گشت مین
طلبگار پھر رزم تھا دشت مین
نہ آیا جو میدان مین کوئی سوار
دل اوسکا ہوا بغض سے بیقرار
اشارہ کیے اغوا کیا قوم کو
کہ اب پاؤ قلعے سے آگے بڑھو
یہود وہ سنتے ہی گھوڑے اوٹھا کے
بلا کی طرح اہل ملت پر آئے

دلیران دین هم به تیغ و سنان — سر ره گرفتند بر مشرکان
سنان نهاد و شمشیرها شد علم — دلیران دویدند بر روی هم
چو شد گرم هنگامهٔ کارزار — نماند اهل دین را قدم استوار
چنان هول جان هوش از سر برد — که پند پیمبر ز خاطر سترد
برفتند از پیش فوج یهود — بجایی که زیشان مناسب نبود
یهودان ظفرمند و نصرت قرین — بدژ رو نمودند از دشت کین
بیالب ز شادی چه برنا چه پیر — گرفتند با نای و کوس و نفیر
یهودان دژ با نشاط و نیاز — دویدند آن فوج را پیش باز
گرفتند هم را در آغوش تنگ — ز ذوق ظفر چهره ها لعل رنگ
بهم تهنیت گوی پیر و جوان — که آن فتح کس را نبد در گمان
کنانه چو دیدار حارث بدید — بذوق تماشش به بر در کشید
بزد بوسه اش بر سر و بر جبین — ستر دار زخش گرد با آستین
برو آفرین کرد و پورش نمود — میان یلان پایه اش بر فزود
بیامد برش مرحب بزم ساز — گرفتش به بر تا زمانی دراز
ز بسیاری ذوق بیخود چو مست — گهی بر سرش بوسه زد گه بدست
بفرمود تا مجلس آراستند — دف و چنگ و نی از طرب خواستند
نشستند یکجا بهم مشرکان — کشیدند خوش رطلهای گران
زن و مرد و پیر و جوان گشته مست — ز شادی همه دستکوبان بجست
قضا نیز خندان ز سوی دگر — بأحوال آن مردم بی خبر
که ای غافل از خویش بیچارگان — دو روز دگر مانده از عمرتان
نمائید در شادمانی شتاب — که دیگر نبینید شادی بخواب
وز انسو بناکام انصار دین — برفتند نزدیک سالار دین
کسی کز گریزش نبد هیچ عار — سببها تراشیده بهر فرار
ولی آنکه از شرم بودش نصیب — سر افگنده بود از خجالت [illegible]
نبی از کمال کرم در حجاب — بفرمود آن قوم را در جواب

دلیران دین بھی تلوار سے — کیا سامنا بڑھ کے کفار سے
کھچیں تیغیں اور سوفت بھی چلے — لڑے دیں کے غرض بہت ہوے منچلے
لڑائی ہوئی خوب سا کہی جب — مسلمانوں کے پانو ٹھہرے نہ تب
لگی ہول جانسے ہوئی ہوش گم — نصیحت نبی کی فراموش کی
گئے پیش کفار سے اسطرح — کہ انسے مناسب تھا جسطرح
یہودی ظفرمند کس شان سے — پھرے اپنی قلعہ کو میدان سے
لبالب خوشی سے جوان اور پیر — بجاتے ہوے کوس و نای و نفیر
یہودان قلعہ بھی ہوکر شاد — اونہیں لینے کو دوڑے پاکر مراد
کیا ایک نے ایک کو ہم بغل — خوشی سے ہوے سرخرو وہ دغل
ہوی تہنیت گو ضعیف و جوان — کہ اوس فتح کا تہا نہ اک کو گمان
کنانہ نے حارث کو دیکہا جو ہیں — ہوا ذوق سے ہم بغل وہ لعین
سر و رو کے بوسے لیے چند بار — کیا رخ کا دور آستیں سی غبار
بہت عذر کرکے کہا مرحبا — یلوں میں سوا اوسکا رتبہ کیا
پھر آیا قریب اوسکے مرحب دلیر — ہم آغوش اوس سے رہا تہوڑی دیر
خوشی سے کوئی جیسے دیوانہ ہو — کبھی سر کو چوما کبھی ہاتھ کو
سجا حکم مرحب سے ایوان عیش — مہیا کیے ساز و سامان عیش
ہوی ایکجا جمع مشرک تمام — چڑہانے لگے شادمانی سی جام
زن و مرد مستانہ پیر و جوان — خوشی سی بجانے لگے تالیاں
نگر دیکھکر غفلت مرد و زن — قضا بھی یہ کہکر ہوی خندہ زن
کہ ای آپ سے بیخبر عاجزو — غنیمت بہت سمجھو دو روز کو
خوشی سے بہت جلد ہو کامیاب — کہ پھر تم نہ دیکھو گے شادی کا خواب
ادہر فوج ناکام انصار دین — گئی پھر کے نزدیک سالار دین
نہ تھی بھاگنے سی کچھ جنکو عار — تراشی سبب اونہنے بہر فرار
مگر جسکو کچھ شرم تھی — خجالت سے تھی اوسکی گردن جھکی
ہوا خود نبی کو کرم سی حجاب — جھکاکر سر اوسنے دیا یہ جواب

که اکنون سوی منزل خود روید / تلافی امروز فردا کنید
برفتند هر یک بماوای خویش / ز شرمندگی سر فگنده به پیش

کہ اب اپنی اپنی جگہ جاؤ تم / عوض آج کا کل بجا لاؤ تم
یہ سنتے ہی سب بستہ و پر گئے / ولیکن ندامت سے مر مر گئے

فرستادن ابوبکر را سید انبیا صلی اللہ علیہ وسلم روز دیگر بقلعہ ثانی و برگشتن شیخ اول مثل شیخ ثانی

بھیجنا ابوبکر کو سید الانبیا کا دوسرے روز واسطے لینے قلعہ کے اور واپس آنا اونکا مثل شیخ ثانی کے

چو روز دگر زد علم آفتاب / برآمد ز دولت سرا آنجناب
طلب کرد بوبکر صدیق را / همان رهبر راه توفیق را
لوا را حبیب خدای ودود / باو داد و سالار لشکر نمود
بگفتش برو سوی در با سپاه / بآئین مردان ناورد خواه
میاور بدل از یهودان هراس / مکن آنقدر در دل خود قیاس
که مانند این بخت برگشتگان / که از بیم تیغ شما پردلان
گریزان بصعب و بشق و نطات / برفتند از احتمال نجات
شما چون نهشتید دنبال شان / گرفتند ناچار تیغ و سنان
کنون گر نمایند جنگ آوری / ز بیچارگی وانگه از پردلی
گرایند ایشان بدشت نبرد / تو هم پیششان پا چو مردان مرد
چنان بر فروز آتش کارزار / که از جان دونان برآری دمار
تلافی روزی گذشته مکن / نگه دار در خاطرت این سخن
ببوسید بوبکر روی زمین / سوی شهر روان گشت با اهل دین
وز انسوی چون دیده ماتم رسید / چو روز گذشته فغان برکشید
بر حسب بگفتند کامد سپاه / بگردا و بسوی برادر نگاه
بسان شر حارث از جا بجست / بزین همچو اخگر بمجمر نشست
همان فوج دیروزه شد همعنش / گشودند دروازه بانان درش
برآمد ز در شد بمیدان رزم / بذوقی که مستی رود سوی بزم
باستاد خود پیش آن نامور / یلان صف کشیدند از پشت سر
ابوبکر هم با سپه در رسید / برابر به بدخواه صف برکشید
[illegible]

جو نکلا دم صبح پھر آفتاب / حرم سے برآمد ہوئے وہ جناب
طلب کر کے بوبکر صدیق کو / اوسی رہبر راہ توفیق کو
علم فوج کا ایک اوسکو دیا / دلیروں پہ سردار اوسکو کیا
کہا لیکے جا فوج تمکین سے / سوے قلعہ مردونکے آئین سے
یہودونسے دلمیں نہ لا کچھ ہراس / فقط اسقدر دلمیں کر تو قیاس
کہ مین یہ وہی لوگ برگشتہ بخت / کہ ڈر سے تمہارے تمھیں پا کے سخت
گئے چھوڑ کر صعب و شق و نطات / کہ اسطرح ملجاے شاید نجات
مگر تمنے پیچھا نچھوڑا کہیں / ہوے مستعد تنگ ہوکے وہ بھی یقین
کرین اب بھی خستہ اگر رزم و جنگ / تو جرات نہ سمجھو کہ ہین وہ تنگ
اگر آئین میدان جنگ نے نبرد / بڑھا پانو کو تو بھی مانند مرد
چلا اسطرح آتش دار و گیر / کہ جلجائین اوس سے یہ سارے شریر
بہر شکل لے آج کل کا عوض / اسی حکم محکم سے رکھنا غرض
ابوبکر نے جھک کے چومی زمین / چلا قلعے کو لیکے انصار دین
اودھر دیدبانوں نے نظارہ کیا / گذشتہ کے مانند نعرہ کیا
کہا سب نے مرحب سے آئی سپاہ / کی اوسنے برادر کی جانب نگاہ
اوڑا وہ شریر ساکہ تھی اوسکو آگ / چڑھا زین پہ جیسے انگیٹھی مین آگ
وہی ہانسے ساتھ لیکر سوار / نگہبان سے کھلوا کے باب حصار
گیا اسطرح سوے میدان رزم / کہ جیسے کوئی مست جائے سوی بزم
کھڑا خود ہوا آگے وہ نامور / رفیقوں نے کی صفکشی پشت پر
مع فوج پہنچا ابوبکر بھی / عدو کے مقابل میں کی صف کشی
[illegible]

که امروز در تن بود تا توان　بکوشیم در رزم با دشمنان
مگر نام رفته بدست آوریم　بر اعدای ملت شکست آوریم
وگر بخت باشد بما سرگران　نگردیم فیروز بر دشمنان
همه کشته گردیم بر دشت جنگ　دلی بر نگردیم با عار و ننگ
مصمم برین گشته مردان دین　چو شیران ستادند بر دشت کین
چنین گفت حارث بموسائیان　که از اهل دین کس نماند گمان
که با من بگرد و بآوردگاه　همان به که یکباره ما با سپاه
بر ایشان بتازیم با تیغ تیز　چو دی پس فرستیم امروز نیز
یهودان بگفتند فرمان تراست　بکن انچه خواهی که میدان تراست
پس آن کینه ور تیره جان اهرمن　بیکباره با لشکر خویشتن
بر انگیخت مرکب چو باد خزان　بسوی صف مومنین شد روان
دلیران دین هم بقهر تمام　کشیدند شمشیرها از نیام
بکف نیزه از خشم داده تکان　سر ره گرفتند بر دشمنان
علم گشت چون تیغ با نیزها　چو آتش زده نیستان شد هوا
رود دریای آتش برافروخته　دماغ یلان از غضب سوخته
دویدند بر روی هم از ستیز　نهادند در یکدگر تیغ تیز
نشان سنانی زره کرده باز　گره ها که بود از زمان دراز
دم تیغ افگند در کارزار　بهم بخیه درع بر روی کار
چو شد گرم هنگامهٔ دار و گیر　در آن عرصه حارث در آمد دلیر
نظر بر لوای پیمبر گذشت　که آنرا ابو بکر در دست داشت
روان شد بدانسوی مست غرور　که از وی ستاند لوا را بزور
ابو بکر دریافت چون قصد او　ندانست استادن خود نکو
بت میباید اکنون لوا　بدر برد از پیش این بیحیا
بگفت این و برگشت از دشت کین　که رایت رساند بسالار دین
گمان کرد لشکر که آن نامدار　بپیمود از هم ره فرار

که جبتک رہے دم آج ہمین توان　عدو کو نہ اوسوقت تک دین امان
که پہر اپنی دنیا مین ہو جائیگی ناک　پڑے سر پہ اعدا کے انکے خاک
نصیبا او لٹجائے اپنا اگر　که ہم دشمنوں پر نپائین ظفر
تو لڑ بہڑ کے مرجائین میدان مین ہم　ولیکن نہ پیچھے ہٹائین قدم
دلیران ملت اس ارمان مین　ڈٹے مثل شیروں کے میدان مین
یہودوں نے حارث اوس سے کہا　که انمین نہین کوئی ایسا کڑا
که میدان مین مجھسے اکر لڑے　یہی خوب ہے بس کہ چھوٹے بڑے
سبہی ایکہی بار مین او ٹھائین　انہین آج ہی مثل کل کے بہگائین
کہا ساتہیون نے که کیا باک ہے　جو دل چاہے وہ کر تری دہاک ہے
شتر کینہ وہ دیو بد بخت جان　مع فوج اکبار او ٹھائی نشان
ہوا سے خزاں کی طرح باد پا　اوڑاتا طرف مومنون کے چلا
دلیران دین نے بہی غصے کے ساتھ　علم تیغین کین کہنچ قبضوں پہ ہاتھ
ہلاتے ہوئے برچھی بہی قہر سے　بڑہے دشمنوں کی طرف لہر سے
ہوے نیزے اونچے مع تیغ تیز　ہوا ہو گئی نیستان شعلہ خیز
کہ تہی دو دیم نار افروختہ　غضب سے دماغ یلان سوختہ
عداوت سے آپس مین ٹکرا گئے　دو طرفہ تہ تیغ سر آ گئے
انی نے بہی کہولی وہ ہر ہر گرہ　جو تہی مدتوں سے میان زرہ
کیا تیغ نے بہی یہان خوب کام　زرہ جامہ کی ٹانکی کاٹی تمام
چلی یون جو تلوار گھمسان کی　تو حارث نے یہ نوک اوس آنکی
که ڈالی نشان نبی پر نظر　لیے تہا ابو بکر اوسکو نڈر
تکبر سے مست اوسطرف کو چلا　که لیوے زبردستی اوس سے لوا
ابو بکر سمجہا جو اوسکی مراد　تو اپنے ٹہرنے مین دیکہا فساد
کہا دل سے اوس مست اسلام نے　علم لیکے ٹہرو نہ اب سامنے
یہ کہکر اوٹہایا وہان سے قدم　که پہنچاے سالار دین کو علم
ہوا فوج کو شک کہ وہ یار غار　وغا خوف سے کر گیا خود فرار

برفتند تا چار مردان همه / که می‌باشد از پی شبان رمه
یهودان دویدند از پشت سر / بدانست خود گرد فتح دگر
دلیران چو گشتند از قلعه دور / نگشتند موسائیان با سرور
سوی در برفتند شادی کنان / چو دیوی خرم و با ظفر همعنان
نشستند باهم بذوق و نشاط / برآراستند بزم می زانبساط
وز انسو برفتند مردان دین / بخجلت بر سید المرسلین
نبی باز بنواخت شان از کرم / مدارید فرسوده دل از غم
که میدانم از لطف خود کردگار / بما برگشاید در این حصار
پس از خدمت انبیا / برفتند یاران سوی خانها

پھری فوج کھینچا الم سے ستم / کہ پھرتی ہیں پھر جن پری کی تہہ
یہودوں نے اونکا نہ پیچھا کیا / یہ سمجھے کہ ہمنے بھگا پھر دیا
جو بھاگ آئے قلعہ کی حد تک دلیر / یہودی بہت پھر خوش ہوئے مثل شیر
گئے قلعے میں پائی دل کی مراد / ظفرمند کل کی طرح اور شاد
خوشی ہو کے بیٹھے وہ سب پاس پاس / سجی بزم می اور بدلی لباس
اودھر سے پھر پہنچے انصار دین / خجل ہو کے نزدیک سالار دین
نبی نے کیا پھر بہت سا کرم / کہا کچھ نہ اسکا کرو دل میں غم
کہ آگاہ ہوں خوب سب بات سے / خدا فتح دیگا عنایات سے
یہ سنکر رسول خدا کا کلام / گئے اپنی اپنی جگہہ پر تمام

فرستادن واقف اسرار نهانی مرتبه دیگر شیخ ثانی را بفتح قموص و مراجعت نمودن ایشان چنان روزهای گذشته محروم و مایوس

بھیجنا سید الانبیا کا بار دیگر شیخ ثانی کو واسطے فتح قموص کے اور واپس آنا اونکا مانند روز گذشتہ کے محروم و مایوس

به روز دگر صبح صادق دمید / جهان گشت روشن ز تابنده شید
ز طاعت بپرداخت خیر البشر / عمر را طلب کرد بار دگر
لوا را بدو داد گفت از کرم / که باید ترا رفت امروز هم
برو با سپه تا بآوردگاه / ز موسائیان کینه خود بخواه
بآن نابکاران تلافی بکن / تلافی کافی و وافی بکن
گرفت آن لوا را عمر از رسول / نیارست کردن ز حکمش عدول
بزین بر نشست و سپه بر نشاند / بنیت سوی قلعه خصم راند
وز انسو نگه کرد چون دیده بان / بدید آنکه آمد سپاه گران
برآورد فریاد از دیده گاه / بمرحب بگفتند آمد سپاه
حدیث یهودان چو مرحب شنفت / بخندید با حارث از طنز گفت
که باز آمدند اهل دین رزمساز / ضرورست رفتن بپیش باز
بخندید حارث از آن حرف نیز / برآراست تن از برای ستیز
برون رفت از قلعه با فوج و جوش / سپه از پس پشت او [illegible]

ہوئی دوسرے دن سحر جو عیان / منور ہوا نور خور سے جہان
نبی کر چکے بندگی حق کی جب / عمر کو کیا پھر دوبارا طلب
علم دیکے اوسکو کرم سے کہا / مناسب ہے آج بھی تو ہی جا
لڑائی کے میدان میں لشکر سمیت / عوض لے یہودوں سے خیبر سمیت
خود اون کافروں سے تلافی تو کر / تلافی کافی و وافی تو کر
نبی سے عمر نے لیا وہ لوا / نہ کچھ عذر اوس حکم سے کر سکا
ہوا وہ سوار اپنے لشکر سمیت / اوسی قلعے کی سمت پھیرا کمیت
اودھر سے جو کی دیدبان نے نگاہ / تو دیکھا کہ آئی بلائے سپاہ
کیا غل کہ پھر آئی آفت نئی / کہا سب نے مرحب سے فوج آگئی
ہنسا سنکے مرحب افسر سے یوں / کہا طنز سے پھر برادر سے یوں
کہ پھر آتے ہیں کرنے مومن وغا / تجھے جانا ہے پیشوائی کو جا
ہنسا سنکے حارث بھی اوسکی سخن / مسلح ہوا [illegible]
چلا قلعے سے کافر [illegible] / [illegible]

بیامد بد انسان بمیدان جنگ
که چو باسے نخچیر آید پلنگ

عمر نیز با فوج خود در رسید
چو دیوار آهن صفی برکشید

چنین گفت حارث بیاران خویش
که باید نهادن کنون پا به پیش

ببینیم امروز سالار کیست
ز سامان مردیش و رفتار چیست

بگفت این و مهمیز زد بر سمند
یهودان هم اسپان برانگیختند

ازانسو دلیران اسلام نیز
نهادند پا پیش بهر ستیز

حسام و سنان از دو سو شد علم
نمودند جنگ آوران رو بهم

شد افروخته آتش کارزار
سنان شعله و قطره چون شرار

ز فواره خون و گرد سیاه
هوا گه شدی سرخ گاهی سیاه

یلان را بکف تیغها ابر تر
قضا کشت کارنده تخم سر

چنین از دو سو باهم آویختند
چو تار رسن باهم آمیختند

دران در بهی حارث کینه ور
بکف تیغ و با چند مرد دگر

رسانید خود را قریب لوا
عمر را نماند استقامت بپا

همان رایت ابوبکر را پیش نمود
که رایت نهفتند بدست یهود

عنان را بپیچید از دشت کین
که خود را رسانند بسالار دین

یلان در زد و خورد با دشمنان
که سالار شد سوی بنگاه شان

چو دیدند کو رفت رایت بمشت
دلیران نمودند ناچار پشت

یهودان ظفر کرده و سرفراز
سوی قلعه خویش گشتند باز

نشستند باهم به بزم شراب
حکایت نمودند با آب و تاب

که بودیم ما چون و دشمن چه سان
سبک شد چه قسم ان سپاه گران

وزان سو سپه با سپه کدخدای
برفتند پیش رسول خدای

سر افگنده از شرم و غیرت به پیش
بگفتند با شاه دین راز خویش

که بر بندگان جنگ دشوار نیست
چه سازیم لیکن که سردار نیست

چو بشنید سالار دین این سخن
بگفت انچنین پیش سر انجمن

وہ میدان میں پہنچا تو یوں آگے بڑھائے
کوئی تیندوا صید پر جیسے آئے

عمر بھی پھر آیا مع فوج اور
پرا باندھا سد سکندر کی طور

کہا اپنے یاروں سے حارث نے تب
کہ اب پیش قدمی کرو سب کے سب

میں دیکھوں کہ ہے آج سالار کون
بہادر ہیں کیسے علمدار کون

یہ کہکر اوڑایا [illegible] سمند
چلی ساتھ سب فوج ادبار مند

ادھر سے دلیران اسلام بھی
بڑھے لڑنیکو پھر کیا نام بھی

چلا نیزہ آپس میں تلوار پھر
بڑھی پہلے کفار دیندار پھر

یہ روشن ہوئی آتش کارزار
سنان بن گئی شعلہ قطرہ شرار

بہا خون اوڑی ایسی گرد سیاہ
ہوا گہ ہوئی سرخ گاہی سیاہ

رگ ابر بھی تیغ ہونے لگی
قضا تخم سر آپ بونے لگی

وہ آپس میں یوں غیظ سے اڑ گئے
کہ رسّے کی مانند بل پڑ گئے

اوسی حال میں حارث پہلوان
حسام اپنی کھینچے لیے کچھ جوان

بہت جلد پہنچا قریب علم
نہ ٹھہرا عمر پھر گرا او ٹھے قدم

دیا ابن ابوبکر کا اوسنے ساتھ
کہ رایت نہ آئے یہودو کے ہاتھ

عنان پھیر دی اوسنے جنگاہ سے
کہ جا کر ملے وہ شہنشاہ سے

بہادر تو کرتے تھے مردانگی
کہ گھر کو چلا افسر خانگی

جو دیکھا لیے جاتے اوسکو علم
دلیرونکی بھی ٹھہر گئی پھر قدم

یہودی ظفر پاکے خوش ہو کے آئے
تمام اپنی قلعے میں پھر کے آئے

بہم بیٹھے وہ سج کے بزم شراب
کیا ذکر اوسکا بصد آب و تاب

کہ تھے یوں عدو اور ہم کس طرح
کیا ہمنے اونکو سبک کس طرح

اودھر وہ سپہ اور بوبکر خطا
گئے سبکے پیش رسول خدا

ندامت کے مارے سر کو جھکائے
حضور نبی راز دل لب پہ لائے

کہ بندوں کو تو ہے کچھ ڈر نہیں
مگر کیا کریں ہم کہ افسر نہیں

سنا شاہ دین نے جو یہ ماجرا
سر انجمن اس طرح سے کہا

[illegible] روز سوم حدیث لوا از زبان محمد مصطفی — فرمانا حدیث لوا کو سید الانبیا کا اور آرزو

صلی اللہ علیہ وسلم و آرزو نمودن ہر یک از گردن کشان قریش آن مرتبہ عظمی ابرای خویش

کرنا ہر ایک قریش کا واسطے حاصل کرنے اوس مرتبہ عظمہ کے اپنے واسطے

که فردا بتائید فضل خدا
بمردی کنم رایت خود عطا

که کرار باشد نه مرد فرار
خدا و نبی را بود دوستدار

خدا و نبی دوستداران او
بود فتح این قلعه در شان او

چو صادر شد از شاه این سخن
عجب شوری افتاد در انجمن

که آیا خداوند این رتبه کیست
علی خود بتحقیق دانیم نیست

که تواند او دید در پیش پا
کجا او و خیبر کشائی کجا

ز جمعے که بودند با اعتبار
بجز وی هر یکے گشته امیدوار

روایت کنند اینچنین از عمر
که گفتی مکرر بسوز جگر

که هرگز چو آن روز در عمر خود
مرا آرزوی ریاست نشد

نبرد آن شبم خواب تا بامداد
که من باشم آیا از آن کس مراد

عجب زو که این آرزو می نمود
اگر غیر فرار نشنیده بود

رسید این خبر چون بضرغام دین
که فرمود امشب پیمبر چنین

بچشمش ز بس بود آزار بیش
نبرد این گمان هیچ در حق خویش

بحسرت بر آورد دست دعا
بگفت ای خداوند ارض و سما

کسے نیست مانع عطای ترا
نه در منع تو آید از کس عطا

بگفت این سخن را و خاموش ماند
حدیث نبی را بخود بر بخواند

در اصحاب لیکن همین حرف بود
بجز وی هر کس اسناد آن بشنود

در این حرف آن شب بپایان رسید
پس از تیره شب صبح رخشان دمید

بر آمد خور از جیب شب آنچنان
که لاله دمد از بنفشه ستان

شده از عکس آن لاله انجمن
چو صحن گلستان منور زمن

در آن صبح یاران بذوق لوا
شده غرق آهن ز سر تا بپا

بدرگاه سید شدند انجمن
چو گلچین که آید بسیر چمن

بر آمد شه دین بایوان بار
دویدند یاران امیدوار

علم دونگا اپنا مین اوس مرد کو
کہ افضال خالق سے کل دیجیو

خدا و پیمبر کا ہے دوستدار
جو کرار ہوگا نہ مرد فرار

ہے اس قلعہ کی فتح بھی اوسکے ہاتھ
خدا و نبی ہو وین اوسکے ساتھ

عجب شور محفل مین پیدا ہوا
یہ سنکے حدیث رسول خدا

علی کی تو آنکھوں مین ایسا ہے درد
کہ آیا ہے اس رتبہ کا کون مرد

کجا پھر وہ خیبر کشائی کجا
کہ وہ دیکھ سکتے نہین پیش پا

ہوا اوسمین ہر شخص امیدوار
گروہ ایک اونمین جو تہا ذی وقار

کبھی حرص سے اوسنے ہیم یہ بات
یہ کہتے ہین قول عمر سے روات

ریاست پہ مینے نہ ڈالی نظر
کہ اوس شب نہ ہرگز کبھی عمر بھر

رہا خود پر اوس شخص کا مجکو شک
نہ سویا مین اوس رات کو صبح تک

سنا تہا نہین غیر فرار کیا
عجب ہے کہ تہا اوسکو یہ حوصلہ

کہ شبکو کہا ہی پیمبر نے یہ
مگر سنکے تقریر حیدر نے یہ

کیا بس نہ اپنے لیے کچھ خیال
بہت تہین جو آنکھین غضنفر کی لال

کہا ایخداوند ارض و سما
کئے اونچے حسرت سے دست دعا

نہ دی تو تو کوئی نہ پھر دے سکے
جو دے تو کوئی نہ پھر لے سکے

پڑہی اپنے دل مین حدیث نبی
یہ کہکر ہوے چپ علی ولی

ہر اک اپنے نزدیک کرار تہا
پر اوروں مین یہ ذکر ہر بار تہا

شفق سے ہوا آسمان لالہ فام
اسی فکر مین رات گذری تمام

ز لالہ بنفشہ ستان مین کھلا
نمو جیب شب سے ہوا مہر کا

زمین ہو گئی صحن گلزار سے
اوسی لالہ کے عکس گلنار سے

مسلح ہوئے اور تنے مثل شیر
بس اوس وقت شوق علم مین دلیر

کہ گلگشت کو جیسے گلچین جائے
یونہین سامنے درگاہ سید مین آئے

تو پھر دوڑے یاران امیدوار
ہوا جلوہ فرما جو وہ شہریار

نخست آمدش سعد وقاص پیش — بذوق لوا گرد ترمین خویش
کلہ خود بر فرق و جوشن ببر — بدستش کمان بر دوشش سپر
دگر ترکش و تیغ زین میان — کمندش ببازو و در کف سنان
بر انور رآمد بہ پیش نبی — کہ من حاضرم گر تو رایت دہی

گیا سعد وقاص پہلے قریب — علم لینے صورت بنا کے مہیب
زرہ جسم مین خود بالای سر — کمان ہاتھ مین ڈہال بہی پشت پر
ہو نہین تیغ و ترکش حمایل کیے — سنبہالے کمند اور برچہے لئے
بہت جہک کے سالار دین سے کہا — کہ حاضر ہو مین دیجیے گر لوا

طلب فرمودن سید کائنات صلعم غالب کل غالب علی ابن ابیطالب علیہ السلام را و حاضر آمدن اسد اللہ با چشم رمد آلود و ہماندم شفا یافتن و کمر بستن بجنگ یہود

طلب فرمانا رسول کا علی ع کو اور دعا کرنا اوس شیر بیشہ شجاعت کے حق مین اور اچہا ہونا چشم مبارک کا اور جانا حضرت کا

چنین کرد ہر گستن بذوق لوا — ور الفصیح پیش نبی جلوہ‌ہا
ولی داشت ہم مقتدای جہان — سر خویش در پیش تا یک زمان
پس آنگاہ چون خور ز جیب سحر — برآورد از جیب اندیشہ سر
ز اصحاب پرسید حیدر کجاست — کشایندہ باب خیبر کجاست
علی را طلب کرد خیر البشر — کہ بود آنکہ آسمان ظفر
بجان نفس ایمان بدل مغز دین — بہ تن شخص تائید جان آفرین
نیامد خوش آن حرف آن جمع را — کہ بودند امیدوار لوا
بدل گشت امید شان با ملال — ملال آورد آرزوی محال
شد از خون دل سینہا ممتلے — کہ گشت آن شرف ہم نصیب علی
یکی گفت از آن جمع امیدوار — کہ ای در جہان حجت کردگار
علی را ز بس کرد عاجز رمد — نیارد کہ در پیش پا بنگرد
نکرد التفاتی بحرفش نبی — کہ در دست بودش وصی علی
بسلمان بفرمود آن شہریار — کہ بشتاب و او را بنزدم بیار
ز بس ذوق سلمان ہماندم چو باد — بنزد علی رفت و آمد دواو
کہ ای شیر فیروز جنگ خدا — تو بودی مراد از حدیث لوا
کنون جنگ را تن برآرا چو شیر — کہ خواندت بر خود بشیر و نذیر
غضنفر چو بشنید از وی این کلام — ز جا جست شادان بذوق تمام
خدا را بحمد و ثنا کرد یاد — پس آمد بسوی نبی چو باد

ہوئے سب شوق رایت مین بیتاب یک — گیا آگے سید کے سجادان ہمہ
مگر وہ شہ جن و انس و ملک — سر اپنا جہکا کر رہے دیر تک
پس انکر یون جیسے خور غیب سے — نکالا سر اندیشے کی جیب سے
کہا سب سے شیر خدا ہے کہان — مرا بہائی خیبر کشا ہے کہان
پیمبر نے کی خواہش بو تراب — کہ برج ظفر کے وہ تہے آفتاب
روان جان ایمان کے دل مغز دین — بدن محض تائید جان آفرین
نہ آئی پسند اونکو ہر گز یہ بات — تہے امیدوار لوا جو غزات
ہوا رنج اونکو خوشی کے عوض — کہ پہنچا تہی ہر رنج مشکل غرض
کٹہی دل ہوے اوس سے مواد ہی — کہ حیدر ہوئے ہائے کرار بہی
کہا ایک نے اونمین سے تہر مین — کہ ای حجت پاک حق دہر مین
رمد سے یہہ ہے اونکو عاجز کیا — کہ وہ دیکہہ سکتے نہین پیش پا ہی
یہ سنکر نہ بولے جناب نبی — کہ تہی پاس اونکے دوائی علی
کہا بلکہ سلمہ سے اوس شاہ نے — کہ جا لا علی ع کو مرے سامنے
یہہ سنتے ہی سلمہ گیا دوڑ کر — علی ع پاس پہنچی خوشی کی خبر
کہ ای شیر حق شاہ عالی نژاد — حدیث لوا سے تمہین تہے مراد
مسلح ہو شیرانہ جلد ای امیر — بلاتے ہین تمکو بشیر و نذیر
یہہ سنتے ہی سلمہ کے سب یہ کلام — اوٹہی دوڑ کے سرور خاص و عام
کیا حمد کے ساتہہ خالق کو یاد — ہوا ہو کے سوی باغ مراد

روان شد بدرگاہ عرش اشتباہ
گذشتہ ز عرشش سر عز و جاہ

ولی داشت چون چشم انور رمد
بکف تکیہ بر دوش سلمان بُد

در آمد چنین از دران شیر نر
چو افتاد بر روی نبی را نظر

نگہ شد پر از مہر رخ پر طرب
بچشم اشک گشتش تبسم بلب

بپرسید از فرط لطف آنجناب
کہ چونست چشم تو یا بوتراب

بپاسخ بگفت اول اوصیا
کہ ای خاتم و افسر انبیا

ندارم جز این شکوۂ زین الم
کہ محروم از دیدنت ماندہ ام

نبی پیش خود خواندش از رہ وداد
بزانوی اقدس سرش بر نہاد

بچشمش زبان مطہر کشید
ز اعصاب وی درد را بر کشید

شد از فیض آب دہان نبی
چو خورشید روشن دو چشم علی

دعا کرد پس در حقش آنجناب
بگفت ای فروزندہ آفتاب

ازین پس بود از حر و برد ہوا
نگہدار او را بود تا بقا

روایت کنند از غضنفر چنین
کہ بعد از دعای شہنشاہ دین

ندیدم دگر از رمد ہیچ اثر
نہ سرما نہ گرما شدی کار گر

وزان پس علی پیش خیر البشر
بیاستاد بر دست بگرفتہ سپر

ستادہ چو دیدش شہ انبیا
چو شمشاد آزاد نام خدا

نماندہ نشانی بچشم از رمد
مہیای میدان شد چون اسد

بسی کرد شکر خدا آنجناب
وزان پس بفرمود با بوتراب

کنون نوبت تست بر دشت کین
کہ فتح است در دست تیغ بکین

بپوشان بجوشن تن و سر بخود
برارای تن بہر جنگ یہود

چو خیبر کشا شیر لشکر شکن
شنید از رسول خدا این سخن

بفرمان بری ماندہ بر چشم و دست
کمر تنگ از رشتہ جان بہ بست

ہمان دم طلب کرد آن شیر نر
زرہ با کلاہ خود و تیغ و سپر

نخست او بنام خدای مجید
کلاہ خود آہن بسر در کشید

ز آہن کلاہ و زرہ از نور سر
تو گفتی قران با زحل کرد خور

بڑے سمت درگاہ عرش اشتباہ
بلند آسمان سے سر عز و جاہ

رمد تھا جو آنکھونکو عارض تو لاچار
دھرا دوش سلمہ پر اور ہے ساتھ

یونہیں مسجد میں سے داخل ہوا وہ ولی
پڑی اوسکی اوپر جو چشم نبی

محبت سے دیکھا خوشی چھا گئی
کہ آنسو بھر آئے ہنسی آگئی

عنایت سے پوچھا کہ تھا اضطراب
کہا آنکھیں کیسی ہیں یا بوتراب

جواب اوّل اوصیا نے دیا
کہ ای اوّل اور آخر انبیا

الم ہے یہ مجکو اس آزار سے
کہ محروم ہون تیرے دیدار سے

پھر اوسکو نبی نے بلا کر قریب
رکھا اپنے زانو پہ فرق حبیب

ید اسکی آنکھونمین پھیری زبان
لیا کھینچ رگ رگ سے درد نہان

یہہ تھا فیض آب دہان نبی
کہ تارہ سی آنکھیں ہوئیں شاہ کی

دعا بعد یہ کی پئے بوتراب
کہا ای فروزندۂ آفتاب

کہ سردی و گرمی میں وہ کبھی
نہ اب کچھیو اسکو تو جیتے جی

روایت غضنفر سے ہی اسطرح
کہ بعد اوسکے شہ نے کہا جسطرح

نہ دیکھا کبھی پھر رمد کا اثر
نہ گرمی نہ سردی میں پہنچا ضرر

پھر آگے نبی کے شہ والا گا
کھڑے ہو گئے کرنیکو سر نثار

پیمبر نے دیکھا جو نام خدا
قد شیر شمشاد آزاد سا

نہیں آنکھونمین کچھ نشان رمد
ہے آمادہ لڑنیکو شکل اسد

بجا لائے شکر خدا وہ جناب
کہا بعد اسکے کہ یا بوتراب

تری باری اب کی ہے اسکا تھم
کہ مشکل مجھین فتح ہے تیرے ہاتھ

زرہ کو پہن او رکھہ سر پہ خود
بہانیکو خون یہود اونسے رود

وہ خیبر کشا شیر لشکر شکن
یہہ سنکر رسول خدا کا سخن

ہوا مستعد پھر پیکار جنگ
کمر باندھ کر رشتہ جان سے تنگ

اوسی دم کی اوس شیر نر نے طلب
مع خود تیغ و زرہ اور سب

لیا پہلے نام خدای مجید
دیا سر پہ حضرت نے خود سعید

وہ خود و آہنی اور منہ نور کا
قران زحل مع کرتا تھا

نمودی چنان بر سر شیر آن کلاه
که یک گوشه گیری ز بالای ماه

وزان پس بپوشید جوشن به بر
چنان آمدی پیکرش در نظر

که شیریست پوشیده چرم نهنگ
برآراسته تن به آهنگ جنگ

زره چون بپوشید ضرغام دین
بلرزید تا روم و ایران زمین

درافتاد در طاق کسری شکست
بخاک اندر آن تخت قیصر نشست

درآمد بلرزه بدن ارکان کفر
رسید از طپیدن بلب جان کفر

نمودی چنان در زره آنجناب
که باشد در ابر تنک آفتاب

بروی زره تیغ کرد استوار
یکی برق از ان ابر شد آشکار

چنان بسته شد تیغ بر وی تنگ
که بر چشم ساری نهد سر نهنگ

حسام از میانش نمودی چنان
که عقرب نماید شب از آسمان

چو شیر خدا بر کمر تیغ بست
ظفر دامن خود ببالا شکست

برافراخت اقبال سر بر سپهر
برافروخت اختر چو خورشید چهر

بزد جبرئیل امین طبل جنگ
بسر کوفت ابلیس از غصه سنگ

وزان پس سپر بست شیر اله
درآورد اسلام را در پناه

سپر بود بر شانه آنجناب
چو ابر بر سینه پهلو آفتاب

برآراست ضیغم چو خود را چنین
بیامد بر سید المرسلین

عیاں سر پہ تھا اوس کے خود اس طرح
کہ ہو پارہ قرص مہ جس طرح

زرہ بھی کی شاہ نے زیب تن
نمایاں ہوا یوں وہ لشکر شکن

کہ اک شیر پہنے ہے چرم نہنگ
بدن کو سجے ہے پئے رزم و جنگ

جو پہنی زرہ شیر یزدان نے جب
زمیں کانپی روم و ایران کی سب

ہوا طاق کسریٰ سراسر شکست
تو نیچے گرا تخت قیصر بھی پست

لرزنے لگے ڈر سے ارکان کفر
لبوں پر تڑپ سے ہوئی جان کفر

پہن کر زرہ یوں بنے وہ جناب
کہ ابر تنک میں چھپے آفتاب

زرہ پہ کمر سے لگائی حسام
کہ اوس ابر سے برق چمکے مدام

زرہ پر یہ تھا تیغ کا رنگ ڈھنگ
کہ سر رکھ کے چشمے پہ جیسے نہنگ

ہوئی اس طرح تیغ زیب میان
کہ ہو چرخ پر شب کو عقرب عیان

کمر سے لگائی علی نے جو تیغ
ظفر بھی ہوئی مستعد بے دریغ

گیا آسمان پر سر اقبال کا
بنا اختر بخت خورشید سا

بجایا جو نقارہ جبریل نے
تو پٹکا سر اپنا عزازیل نے

سپر باندھ کر پھر تو شیر اله
ہوئی اہل ملت کے گویا پناہ

یداللہ کے شانہ پہ تھی جو سپر
کہ خورشید کے پاس تھا ابر تر

مسلح جو یوں ہو چکے شیر دین
تو آئے نبی پاس شمشیر دین

عطا فرمودن خاتم انبیا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم رایت را باولی اوصیا و رخصت نمودن بجنگ یہود

سوار ہونا حیدر کرار کا بہر جنگ کفار اور دعا کرنا جناب سید کائنات کا حق میں اوس فخر صفات کے اور روانہ ہونا قلعے کو

برو چشم سالار دین چون فتاد
زبس لطف و شفقت بخواندش بجا

طلب کرد پس رایت اندر زمان
بدو داد و گفت ای هژبر ژیان

بتائید پروردگار قدیر
برو سوی خیبر بکردار شیر

که این فتح را هم خدای مجید
بدست تو داده است ای کلید

مگردان رخ خویش از کارزار
ازین مشرکان تا نگیری حصار

پس آنگه رو سوی اصحاب دین
بفرمود از روی لطف اینچنین

که باشید همراه شیر خدا
[illegible]

پھر آئے وہ دیکھ کر شاد شاد
بڑھا الفت و مہر سے ان کا داد

طلب کر کے پھر خاص نیزہ نشان
دیا اور کہا اے ہژبر ژیان

عنایات اللہ سے کر تو دلیر
روانہ ہو خیبر کو مانند شیر

کہ اس فتح کی قفل کی ہے کلید
خدا نے تجھے دی ہے تو ہے رشید

نہ موقوف کرنا تو کارزار
یہودوں سے جب تک نہ لینا حصار

پھر کہنے لگے پھر سوئے انصار دین
ہوئے اون سے گویا یہ سالار دین

کہ تم جاؤ ہمراہ شیر خدا
[illegible]

کنون انچه او گوید ای دوستان
بگفتند انصار دینی جواب
ببینی کنون جانفشانی ز ما
بر آورد پس دست سوی سپهر
بگفت ای اله حمید مجید
نه از کس عزیز تو خواری کشد
الهی علی عبد منقاد تست
ترا کرده از بدو فطرت سجود
بظاهر بباطن بقلب و لسان
نوازش ورا دی بعزت و اعتبا
کنون میفرستم بجنگ یهود
بده فتحش از لطف بر مشرکان
بفرمود انگه برو یا علی
زمین را ببوسید ضرغام دین
نبی کرد از مهر او را وداع
گرفته بکف رایت مصطفی
در اثنای رفتن رسید این بیاد
ولی چون رسول اللهش گفته بود
نگردان رخ خویش بر پشت سر
چنان رو بره کرد از وی سوال
چه فرمانده ی بنده خویش را
بپاسخ بگفت شرف المرسلین
دم تیغ از فرق شان مدار
حدیث نبی را ولی خدا
جنیبت طلب کرد پس آنجناب

بود حاکم و حکم من بیگمان
گرامی روشن از سایه آفتاب
گروایم امیری چو شیر خدا
پر از اشک چشم و پر از عجز چهر
بود هر در بر آید دست کلید
نه خوار از تو هرگز بعزت رسید
بتائید نیست کمر بسته چیست
بغیر از تو معبود او را نبود
پرستیده یکسانت ای مهربان
که شد ناصر دین بهر کارزار
بتو می سپارم منش ای ودود
بمن باز آور بسلامت رسان
سپردم ترا من بحق قوی
بشد رخصت از سید المرسلین
علی زو جدا شد چو از خور شعاع
بره روی آورد شیر خدا
که پرسد از و انتهای جهاد
که تا در نگیری ز دست یهود
نگردانم رخ شاه فیروز گیر
کرای حجت قادر ذو الجلال
کند تا کجے از یهودان غزا
گرای صف شکن شیر نصرت قرین
که تا دین ما را کنند اختیار
شنید و بر آمد ز پرده سرا
در آورد پای ظفر در رکاب

وہ کرنا کہے وہ جو ایدوستو
دیا یار و انصار نے یون جواب
تماشا بس اب دیکھنا فوج کا
اوٹھا کے پیمبر نے پھر اپنے ہاتھ
کہا اے اله حمید مجید
جسے تو دے عزت نہو وہ ذلیل
علی ہے ترا بندۂ معتقد
کہ ہے بدو فطرت سے بندہ ترا
زبان اور دل سے عیان و نہان
دیا تو ہی نے اوسکو یہ اعتبار
یہودون سے اب لڑنے ہون بھیجتا
یہودون پر کر تو اوسے فتحمند
کہا پھر کہ اب جاؤ یا مرتضی
یہ سنکر زمین چوم حضرت ہوے
نبی نے کرم سے کیا یون وداع
لیے ہاتھ مین رایت مصطفی
تو آیا یہ چلتے مین حضرت کو یاد
مگر کہدیا تھا یہ حضرت نے جو
نہ منہ پھیرنا پیچھے ای شیر نر
سوال اوس سے تو نہین کیا رو براہ
ہو اس عہد حضرت کو فرمان کیا
دیا سنکے سالار دین نے جواب
نہ اوسوقت تک تیغ کھینچو نیہا
حدیث نبی سنکے شیر خدا
سواری طلب کرکے پھر بوتراب

کہ ہے حکم میرا وہی حکم حق
کہ روشن ہے تم سے سایہ ہی آفتاب
کہ شیر خدا سا ہے افسر ملا
بھری آنکھوں مین اشک سنکر کہا
ترے ہاتھ ہر قفل کی ہے کلید
جسے تو دے ذلت نہو وہ جلیل
مدد کو ترے دین کی مستعد
رہا سکا تھا کوئی تیرے سوا
تجھے ایک سمجھا ہے ای مہربان
کہ وہ ناصر دین ہوا بار بار
تجھے سونپکر مین اوسے ایخدا
مری پاس پہنچا دے پھر بے گزند
کیا مینے تمکو سپرد خدا
رسالت پناہی سے رخصت ہوے
اوسی جیسے خور سے جدا ہو شعاع
چلے سمت خیبر جو شیر خدا
کہ لین پوچھ پھر انتہائے جہاد
کہ جبتک کرے وہ اوسے لیجیو
لہذا نہ حضرت مڑے بھی ادھر
کہ ای حجت حق جہان کے پناہ
یہودون سے کبتک کرون مین وغا
کہ ای صف شکن ضیغم فتحیاب
نہ جبتک کرین دین مرا اختیار
نکل آے بیرون پردہ سرا
ہوے فتح و نصرت کے یاور رکاب

یداللہ چو بر پشت زین بر نشست
عقاب قدر بال و پر باز کرد
دلی چون تن خود هنوز اهل دین
توقف نمودند و از و التماس
ز حکم رسول خدای جهان
رسانید خود را شما از قفا
بگفت این و انگیخت مرکب ز جا
درین غزوه زان صفدر ارجمند
بتوفیق حق خالی از کم و بیش
به تنها تن خویش آن شیر نر

قضا آستین بیابان شکست
سوی خیبر آهنگ یلغار کرد
نبودند آراسته بهر کین
بپاسخ چنین گفت آن حق شناس
نباید تخلف ز من نیم آن
که من میروم پیشتر یا بوا
بحکم خدا و رسول خدا
پدیدار گردید اعجاز چند
شود هر یکی گفته در جای خویش
روان شد بجنگ یهودان دلیر

جو بیٹھے یداللہ بالائے زین
عقاب قدر بال و پر کر کے باز
اگرچہ ہو چکی تھی نہ طیار فوج
کہا بس توقف کرو دو ایک دن
کہ حکم رسول خدا کے خلاف
مرے بعد تم آؤ ہو کر بہم
یہ فرما کے اٹھا کس شان سے
پر اس جنگ میں فضل غفار سے
خدا کی مدد سے بیان ہوئیگا
غرض آپ شیر غضبناک وہ

اوڑاتی قضا بڑھ کے خیبر کی سمت
اوڑا سمت خیبر کے با تمہ باز
کہ تھے سج رہی نہ ہتیار فوج
دیا یہہ جواب اونکو اوس نیک نے
رکونگا نہ دم بھر کرو تم معاف
کہ میں آگے چلتا ہوں لیکر علم
خدا و پیمبر کے فرمان سے
ہوے معجزے چند کرار سے
وہ ایک ایک جتنا جہاں ہوئیگا
اکیلا چلا لڑنے بیباک وہ

رسیدن اسد اللہ الغالب ہزبر بسالت بپای حصار و بر آمدن حارث چو روز دیگر با کمال عز و اقتدار

پہنچنا اسد اللہ غالب کا قریب قلعہ تن تنہا اور رنگا رنگ نشان ظاہر ہونا معجزے سے اور خبر پانا مرحب کا بزبانی دیدہ بان

وزان سو همان دیده بان گزین
ببالای دروازهٔ آن حصار
که ناگه ز دامان آن پهن دشت
چو آن گرد را دیده بان بنگریست
دلش ز عشره برد و جانش بسوخت
همی آمد آن گرد چون تیره ابر
بر آن گرد پیچان نسیمی وزید
برآمد از و ناگهان آنجناب
به تنها سوارش نمودار گشت
یکی خشمگین شیر آمد پدید
ز بار و قرارش شد بخش کوه
در افگند چین از غضب بر جبین

که دیدی شب تیره مو بر زمین
نشسته و دیده بره کرده چار
یکی گرد پیچان نمودار گشت
بدانست کان گرد هر روزه نیست
نگر را بدقت بران گرد دوخت
نمایان از و نقشهای هژبر
که از جیب تا دامنش بر درید
بدانسانکه از پشت ابر آفتاب
که از دیدنش دیده خونبار گشت
که دل اژدها را ز بیمش طپید
زمین پر نهیب و ابر پر شکوه
چو سگ بزر بر نشسته بزین

اودہر کو وہی دیدہ بان دور بین
جو بیٹھا تھا پھاٹک پہ دس گز دو
کہ دامن سے اوس دشت کے مثل دود
اوسے دیکھتے ہی عجب از رود
جلا جی جو اوسکا تو کانپا جگر
وہ گرد آتی تھی اسطرح جیسے ابر
ہوا یوں لمبے پر چلی غیب سے
نکل آئے یوں اوس میں بو تراب
نمودار تنہا ہوا اک سوار
وہ اک خشمگین شیر پیدا ہوا
پہٹے اوسکی ہیبت سے کوہ میں
چڑہا کے بہنوں غیظ سے یک بیک

کہ تھا دیکھتا شب کو موئی زمین
کہ تھا تاکتا راہ بڑھ بڑھ کے وہ
یکایک ہوا ابر نیلا اک نمود
کہ ہر روز کیسی تھی گرد وہ
نگہ اوسنے وقت سے کی گرد پر
عیاں اوس سے تھی نقشہای ہزبر
ہوا چاک دامن تلک جیب سے
کہ جسطرح بدلی میں آفتاب
کہ دیکھے سے جسکے ہوا دلفگار
کہ دہشت سے کانپا دل اژدہا
ہوا کانپتا زور رہی زمین
چڑھا زین پر زرہ پا سکے

بسر ہمین خود بر تن زرہ
حمائل بہلوی چپ ذو الفقار
بدستی عنان و بدستی علم
بیامد باستاد بر دشت کین
ز گفتی ہمہ دشت لشکر گرفت
قضا و قدر را ز یمین و یسار
بد انشو گرفتن و چون دیدہ بان
نگہ دوخت بر برج و بارو ی شیر
بہ میدان لوائی کہ بودش بجنگ
کہ یک شیر بر وی فرو شد سنان
نخست این بد اعجاز شیر خدا
چو این قدرت از وی تماشا نمود
بیفگند عمامہ از سر بخاک
ہمین گفت ای وای موسیٰ ایان
باعزاز توریت و حق کلیم
نشانی کہ اختر شناسی بعہد
شدہ امروز ظاہر بحکم قضا
لوا کوفت بر سنگ خارا چنان
کنون از خود و دز بشوئید دست
نشینید در ماتم خویشتن
بدینگونہ شیون کنان دیدہ بان
چنان باد ان ہر دو مژگان تر
چو مرحب شنید این حکایت ازو
ز بس خوردہ آن تیرہ دل غرہ بود
بدانست در کار بیکار خویش

ببارو کشادہ ببرا بر دگرہ
چو بیضاش فتح از یمین آشکار
نگہ بر حصار و ظفر در قدم
شدہ از ہیبت او چنان زمین
ہوا را دم تیغ و خنجر گرفت
بحکم وی استادہ در انتظار
دل ناشکیبا شدہ بس بہم گمان
کہ بیند چہ سر میزند زان دلیر
بقدرت چنان کوفت بر ربہ سنگ
بر آمد فغان از دل دیدہ بان
کہ در سنگ خارا فرو شد لوا
خروشید از دیدہ گان یہود
گریبان بمرگ ہمہ کردہ چاک
کہ رسید از جان و از خانمان
کہ گردید نازل بلای عظیم
بصد سال ازین پیشتر گفت بود
کہ آمد یکی نامور با لوا
کہ یک شیر از گشت وی دہی نہان
کہ حرف منجم بکرسی نشست
کہ یک تن نماند ازین انجمن
شدہ از دیدہ کہ سوی مرحب دوان
بان نامور ہم رساند این خبر
بخندید و گردانید از طنز رد
بانحرف نگذاشت اصلا وجود
بفرمود تا حارث آمد بپیش

دھری سر پہ خود اور پہنے تن پہ زرہ
حمائل طرف بائیں کے ذو الفقار
علم ایک میں باگ پر ایک ہاتھ
کھڑا یوں ہوا آکے زیر قلعہ شیر
کہ گویا وہاں آئے لشکر کئی
قضا و قدر نے یمین و یسار
یہ شان علی دیکھ کر دیدہ بان
نظر مثل روباہ کی سوی شیر
تو دیکھا کہ جو تھا لئے وہ نشان
کہ پتھر میں اوتری سنان اک عجب
غضنفر کا اعجاز پہلا یہ تھا
مگر اوسنے دیکھا یہ اوسکا جو زور
کہ پھینکا عمامی کو بالا خاک
کہا اوسنے ای وای آمو سائیان
قسم حق موسیٰ و توریت کی
نشان وہ جو اختر شناس و زمین
ہوئی آج حکم قضا سی عیان
نشان اوسنے گاڑا ہی یوں سنگ پر
بچیگا نہ قلعہ اب ہم کہین
قضا آئی خود ماتم اپنا کرو
اسیطرح بکتا ہوا دیدہ بان
دو تھین اوسنے رو رو کے پیر شکر
سنا یہ جو مرحب نے کہا خبر
یہ مغرور تھا آپ پردہ ہو وجود
سمجھ بوجھ کر دل میں جو دکا منے

بڑے ہاتھ دونو ہوئے پھر گرہ
ظفر داہنی سے مثل خور آشکار
نگہ قلعی پر فتح قدمون کے ساتھ
ہوا رعب کا اوسکے اوسجا یہ ڈھیر
ہوا باڑہ تلوار کی ہو گئی
ٹھہر کر کیا حکم کا انتظار
ہوا وحشت دل سے بدگمان
کہ دیکھیے کہ کرتا ہے کیا وہ دلیر
اوسی طرح اوسنے گاڑا وہاں
فغان کی ہوا دیدہ بان کو عجب
کہ پتھر میں اسطرح اوترا لوا
کیا جملے کر پاس سے خوب شور
گریبان کیا سبکے ہاتھ مین چاک
گئی جان سبکی چھٹا خانمان
کہ نازل ہوئی ہی بلا اک بڑی
کہ تھے لکھ گئے سو برس قبل ازین
کہ آیا ہی رایت لیے اک جوان
کہ اوترا ہی پتھر میں با پشت سپر
کہ حرف منجم ہی کرسی نشین
رہیگا نہ اب ایک زندہ نہ دد
وہان سے ہوا سوئی مرحب روان
کہی اوس سے دلاور سی بھی وہ خبر
ہنسا طنز سے پھیر کر منہ لعین
کہ اوس بات کا کچھ نہ سمجھا وجود
طلب کرکے حارث کو پہ سامنے

بدو گفت بیرون برو از حصار
که تنها باینجا بجنگ آمدست
سنانش برو در کنارش گذار
بفرمان او حارث نامور
نشست از بر زین بکردار سنگ
برفتند همراه آن نامور
سیه دل یهودان تیره روان
گرفتند فیروزی خود بفال
بشادی دویدند از چار سو
چو بیرون نهاد از در قلعه پا
کشیده دو تیغ ابروان چین خشم
بدستش یکی گرزهٔ گاو سر
سراپایش از غایت قهر و کین
شده بر تنش راست مو چون خار
برآمد ز در شد بمیدان بجنگ
همی رفت با کوس و طبل و نای و دف
چو آن پر دل از تخته پل برگذشت
بلشکر چنین گفت آن کینه خواه

ببین کیست این بیرون آمده
همانا ز عمرش به تنگ آمدست
سرش را ببر و بنزد من آر
چنان جست از جای اخگر شرر
روان شد بر آشفته تر از نهنگ
همان جنگجویان پرخاشخر
چو دیدند او را بان فر و شان
برافروختند از طرب چون زغال
گشودند دروازه بر روی او
تو گفتی برآمد ز غار اژدها
چو کاسه ز خون دو چشم
کف آورده بر لب ز خشم جگر
چو اخگر دوان بر تن آتشین
نگاهی پر از زهر چون تیر مار
بنخچیر گه رفت گفتی پلنگ
دلیران ز پشت سرش بسته صف
همه دشت کین پر ز آشوب گشت
که من میروم خود باوردگاه

کہا اوسنے قلعے کے باہر نکل
کہ تنہا ہی آیا یہاں کرنے جنگ
اوسے جا کے فی الفور دے تو سزا
یہ سنتے ہی بہائی سے وہ نامور
ہوا جلوہ گر زین پر وہ نہنگ
چلے ساتھہ اوسکے وہی نامور
سیہ دل یہودوں نے بہی غور سے
تو اپنے لیے سمجھی نصرت کی فال
ہر اک سو سی دوڑے بشاشت کے ساتھ
جو قلعے سی نکلا یہیں جہومتا
کہچیں تیغیں ابرو کی بہی خشم سے
لیے ہاتھہ مین گرز اک گاؤ سر
جلا طیش سے یون سراپا کمال
کہڑے قہر سی رو مین بال تند خار
گیا قلعے سی زنگی یون رو سیاه
بجے ساتھہ نقارہ و سنج و دف
جو پل تختے سے یون اوتر آ رہا
کہا فوج سی اوسنی اپنی یہ تب

ذرا دیکھہ آیا ہی یہ کون یل
مگر یہہ کہ ہی زندگی سی تنگ
سر اوسکا جدا کر مری پاس لا
اوڑا یوں کہ اخگر سی جیسے شرر
چلا ہو کے آشفتہ مثل پلنگ
دلاور دکھاتے ہوئے کر و فر
جو دیکھا اوسی آتے اسطور سے
خوشی سی ہوئے مثل گل لال لال
کہلا پہاٹک اوسکے لیے ہاتہوں ہاتہہ
برآمد ہوا غار سے اژدہا
چھلکتا لہو کاسۂ چشم سے
لبوں پر جگہ کف کے خون جگر
کہ چنگاریاں اندر سے باہر سی لال
نگہ زہر چشمے سی تہی تیر بار
کہ جیسے اسد جانب صیدگاه
پس پشت اوسکے دلیروں کی صف
تو میدان میں سب آشکارا ہوا
کہ مین آپ جاتا ہوں میدان میں اب

آمدن حارث بمیدان جلادت و افگندن سه تن از مبارزان لشکر اسلام را بر خاک هلاکت

نکلنا حارث کا قلعے سی اور پہنچنا لشکر اسلام کا اور مبارز طلب کرنا ملعون کا اور زمین انصاری کی شہادت اوسکے ہاتہہ سی اور رجز خوانی حارث کی

شما پا منهید از اینجا به پیش
دلی برمدارید از من نگاه
کنم حمله بر فوج اسلامیان
بگفت این و انگیخت مرکب ز جا

بایستید صف بسته بر جای خویش
چو من برخروشیدم از رزمگاه
شما هم دهید اسپها را عنان
بمیدان شد آتش فشان اژدها

تم آگے یہاں سے نہ بڑھاؤ پیر
مگر مجھسے غافل نہو ایک چھن
کرون حملہ خود فوج اسلام پر
یہ کہتے ہی گھوڑے کو جولان کیا

ٹھہر کر یہیں کہینچ صف دیکھو سیر
کہ میدان میں کرکے نعرہ جو مین
تو ہو مستعد تم بہی اوسکام پر
بڑھا آگے آتش فشان اژدہا

همی گشت بر دشت مانند مست
بر آن دشت یکچند جولان نمود
در آنوقت خود را دلیران دین
همه جمع گشته بپای علم
دلیری بر انگیخت مرکب ز جا
بهم چون رسیدند مردان جنگ
بگردن بر آورده گرز گران
بر افروخت بازو بس خشمگین
بر پشت سپر خورد گرز آنچنان
ز سنگینی گرز و ضرب سوار
سپر خورد بر خود و خودش بسر
بگردید از پشت زین آنسوار
گرفته یکی گرز گاو سر
یکی پر دلی دیگر از اهل دین
چو در دست او دید حارث حسام
جوانمرد و بیدار آمد به پیش
بر آورد شمشیر را بی دریغ
چو از اهلدین آن دو تن را بکشتند
بجولان در آمد میان دو صف
دگر باره آن کافر کینه جوی
بگفت آنچنان من بخون تشنه ام
بیاید ز رو دای اجل کشتگان
شنیدند چون اهلدین این کلام
بر انگیخت مرکب میان دو صف
بگشتند باهم بمیدان جنگ

گرفته یکی گرز روئین بدست
مبارز طلب کرد پس آن یهود
رسانیده بودند بهر ستیز کین
کشیده صف استاده پهلوی هم
باهنگ ناورد آن اژدها
یهود اندر آمد بسان پلنگ
نموده نگه تیز تر از سنان
سپر بر سر آورد آنمرد دین
که بر سر فتد کوهی از آسمان
بتنقش نماند آن سپر استوار
سر و سینه شد خورد دریکدگر
برافراخت سر حارث نامدار
طلب کرد پس هم نبرد دگر
بشد تیغ بر کف بمیدان کین
برآورد خود تیز تیغ از نیام
بدادش امان کافر کینه کیش
در آوردش از پا بیک زخم تیغ
شد از مردی خویش مغرور چند
همان تیغ پر خون گرفته بکف
سوی اهل اسلام آورد روی
که فولاد تفته ز آتش تنم
که آمد مرا بر لب تشنه جان
یکی نامور مرد با ننگ و نام
نباورد او رفت نیزه بکف
دو جنگی بگرد از شیر و پلنگ

دلیرانہ پھرنے لگا دشت مین
سلح شوری اپنی دکھا کر یونہین
دلیران دین بھی جو تھے راہ مین
کھڑے تھے قریب علم مرد نیک
گہ گھوڑے کی باگ اک غازی نے لی
جو پہنچے مقابل مین جویائی جنگ
لیا اوسنے گرز گران سنگ کو
رو دستہ غضب سے پھرایا عمود
پڑا ڈہال پر گرز بس اسطرح
وہ گرز گران اور بس ہاتھ کا
سپر خود پر آئی اور سر پہ خود
جدا پشت زین سے ہوا وہ سوار
اوٹھا کر وہی گرز مانند شیر
بڑھا اہل اسلام سے اور مرد
لیے دیکھکر اوسکو تلوار دو
جو پہونچا قریب اوسکے وہ پہلوان
کیا وار اوسپر وہ تلوار کا
جو دو وار اوسنے یون مارے دیندار دو
دکھائی سلح شوری اوس دشت مین
دو بار ایونہین بانی ظلم و جور
کہا خون کا پیاسا وہ ہون لاگ سے
اب ای بیہ جلدی بڑھاو قدم
سنا یہہ جو مردون نے اوسکا کلام
بڑھا چھیڑ کر اسپ کو پیش صف
پھر تو دو دشت ہیجا مین تیغ جنگ

رہا گرز تانسے ہوی گشت مین
مبارز کا طالب ہوا پھر لعین
اوسیوقت پہنچے تھے جنگاہ مین
جمائی پیر ایک نے پاس ایک
لڑائی وہ مول اوس حجازی نے لی
کیا حملہ حارث نے مثل پلنگ
سنان نگہ تیز کی جنگ کو
تولی ڈہال پر اوسنے ضرب یہود
پہاڑ آسمان سے گرے جسطرح
سپر پر نہ مومن سے روکا گیا
سر و سینہ ملکر بہا خون کا رود
سرافراز حارث ہوا نامدار
طلب پھر کیا اوسنے مرد دلیر
گھسیٹے ہوئے تیغ پھر نبرد
بڑھا کھینچکر تیغ خونخوار وہ
تو اوسکو بھی اوسنے ندی بھی امان
کہ وہ ایک ہی ہاتھ مین دو ہوا
کیا اپنی جرات پہ دونا غرور
وہی تیغ چمکائی ہر گشت مین
پھرا جانب اہل اسلام اور
کہ فولاد تفتہ مین ہون آگ سے
کہ ہی پیاس سے میری ہونٹون پہ دم
تو اک نامور صاحب ننگ و نام
لیے نیزہ آگے وہ ذیشرف
دلاور وہ دو مثل شیر و پلنگ

یهود چو اندر آمد دلیر / بر آتش کمی نیزه چون شاه شیر
سر رمح بر ناف او کرد بند / به نیروی بازو چنان او کبند
که یک نیزه بالا تن مرد دین / بروی هوا رفت از پشت زین
وز انجا بیفتاد بر خاک پست / بضربی که اعضاش در هم شکست
بغلطید بر دشت کین آن دلیر / ز سر تا بپا گشته خورد و خمیر
زره شد چو ابنان بر استخوان / برآمد ز اصحاب ملت فغان
یهودان از انحال مسرور و شاد / بفیروزی خود شده دل نهاد
بگفتند خندان بصوت بلند / که دست مریزاد ای ارجمند
چو دید از خود آن زور بازو یهود / هم از قوم آن آفرینها شنود
بصد نیزه بالا فزودش غرور / دلش گشت از کار خود پر سرور
سنان را بگرد و بهم بر گرد سر / جهاند اسپ از جا چو باد سحر
در آمد بمیدان کین ز طرید / علی را گمان کرد چون عمرو زید
رجز خواند خود را بمردی ستود / چو من گفت کو زیر چرخ کبود
اگر نیزه بر کوه خارا زنم / برآرم ز جا بر هوا افگنم
چو دانسته بودند اصحاب دین / که بستند بر ما کمر را بکین
بنوشند اکنون بناکام زهر / که خود کرده را نیست درمان بدهر
بگفت این و آنگه شماتت کنان / مبارز طلب کرد زاسلامیان
ولی هیچکس پای نگذاشت پیش / بماندند استاده بر جای خویش

یہود ایکجا او سپہ غالب ہوا / لیے ہاتھ میں نیزہ شمشیر سا
سنان جنگ کی ناف کو درمیان / وہ کچھ سے بازو سے دی اک لگان
کہ اک نیزہ اونچا تن مرد دین / گیا زین سے سوئے چرخ بریں
وہاں سے گرا اسطرح خاک پر / کہ اعضا ہوے چور سب ٹوٹ کر
گرا وہ جو میدان میں غش کھا / پسا سر سے پا تک برا تھا ہوا
بنی ورع ابنان پر استخوان / کی اصحاب ملت نے اوس دم فغان
یہودی ہوے دیکھکر شاد و شاد / کہ حاصل ہوئی انکو دل کی مراد
ہنسے اور خوش ہو کے نعرہ کیا / کہ چھوٹا نہو ہاتھ ای دل ترا
یہہ حارث نے دیکھا سب اپنا جو زور / سنا قوم سی آفرین کا بھی شور
غرور اوسکا برچھون اچھا پھر زیاد / ہوا اپنی کردار سے شاد و شاد
بہت ہاتھ برچھی کو اوسنے گھمائے / ہوا کیطرح گھوڑے کو لیکد گدائے
ہوا دشت ہیجا میں جویای صید / علی کو بھی سمجھا شقی عمرو زید
رجز پڑہکے جرات کی اپنی بیان / کہا مجھسا زیر فلک ہے کہان
سر کوہ پر نیزہ ماروں اگر / اوکھیڑوں کروں دم میں زیر و زبر
مسلمان آخر کو سمجھے تھی کیا / کہ آئے یہان ہمسے کرنے دغا
خوشی سے پئین کا نستہ زہر آج / کہ اپنی کیے کا نہین کچھ علاج
یونہین کرچکا طعن و تشنیع جب / کیا اہل دین سے مبارز طلب
نہ نکلا مگر پھر کوئی بہر جنگ / کھڑا رہگیا اپنی جا پر ہر ایک

برانگیختن صاحب ذو الفقار شاه دلدل سوار حیدر کرار صلوات الله الملک الغفار مرکب بمیدان کارزار و فرستادن یهود مردود را بدار البوار از فضل کردگار

سنا حیدر کرار نے رجز خوانی حارث کی اور ہراس انصار دین دیکھکر گھوڑا بڑھانا اور ضرب حارث کی رد کر کے بعد تکلیف دین ایک ہی ضرب مین اوسکو دو کرنا اور خوش ہونا اہل اسلام کا اور خبر پہنچنا مرحب کو زبانی یہود ان

کز آن تیز جنگی آن یهود / دل اسلام رم خورده بود
چو شیر خدا دید در رزمگاه / تعادل ز دشمن ازین سپاه

کہ اوس جنگی کی ہمت سے چپ تھی اوس / مسلمان ہوے سبکے سب جی میں اس
جو دیکھا غضنفر نے رن کا یہ رنگ / کہ ہیں شیر دشمن مسلمان تنگ

بدل تا نباشد ز غیرت دین نماند / عنان را بجنباند و مرکب جهاند
رہی غیرت دین سے دلکو نہ تاب / بڑھے ہے چھیڑ کر اسپ کو بوتراب

زد و دست بر قبضهٔ ذوالفقار / خروشید چون شیر وقت شکار
لیا ہاتھ مین قبضۂ ذوالفقار / کیا نعرہ شیرانہ وقت شکار

که ای غره بر زور بازوی خویش / هم آوردت آمد بپای بپیش
کہا اوس سے اے صاحب کبر مرد / بڑھ آگے کہ آیا ترا ہم نبرد

برانگیخت مرکب پس از پیش فوج / تو گفتی که شهباز بگرفت اوج
جو پھر باگ لی شاہ جانباز نے / تو گویا کہ پر کھولے شہباز نے

در آمد بمیدان چو شیر خدا / ببالید بر خویشتن دشت وغا
جو میدان مین پہنچے شیر خدا / تو بالیدہ دشت وغا ہو گیا

چنان گشت پر از شکوهش جهان / که ظرف مکان تنگ شد بر زمان
شکوہ علی سے بھرا یہ جہان / زمان پر ہوا تنگ ظرف مکان

ولی بهر اتمام حجت بر او / ز تکلیف دین کرد سر گفتگو
مگر کرنیکو حجت حق تمام / کیے پہلے تکلیف دین سے کلام

بگفت آنکه خواند و بر روی ورق / بود زو عجب چشم پوشی ز حق
کہا اوس سے جو ہو پڑھا دو ورق / عجب اوس سے ہے گر چھپاے وہ حق

یقین است بر من برب ودود / که داند این را یقین ای یهود
قسم حق کی اسکا مجھے ہے یقین / کہ بے شبہ اسکا تجھے ہے یقین

محمد همان خاتم انبیاست / که توریت بر مقدم او گواست
محمد وہ ہے خاتم الانبیا / ہے آنے پہ توریت جسکی گوا

ولی آنکه بغض و غرور و حسد / شمار افگند است در از خرد
مگر یہ کہ بغض و حسد او غرور / گئی ہے تجھے فہم و دانش سے دور

پس از علم انکار عین خطاست / ازان رو منکر عدوی خداست
نہ پھر ماننا جانکر ہے خطا / اسی سے ہے منکر عدوے خدا

برای همین کرده آن ذوالجلال / بما مال و خون شما را حلال
خدا نے اسی سے کیا ہے حلال / تمہارا ہمارے لیے خون و مال

و رانکار از بهر ملک است و مال / که ترسد ازین گو بیاید زوال
پئے ملک اگر تو نہین مانتا / کہ اسکا زوال اسمین ہے جانتا

بحق خدای جهان آفرین / که از صدق گر تو در آی بدین
تو حق جہان آفرین کی قسم / جو تو دل سے رکھے رہ دین مین قدم

کنم التماس از رسول خدا / که بخشد بخیبر ریاست ترا
تو سالار دین سے کرو مین یہ عرض / کہ خیبر کا دینا اسیکو ہے فرض

دگر نیز می آیدم اندریغ / که با این و آن دست و بازو و تیغ
ودم یہ بھی آتا ہے تجکو دریغ / کہ اسطرح کا صاحب دست و تیغ

نباشی ز اعوان و انصار دین / شوی گشته از جهل بر دشت کین
نہو دین بیضا کی اعوان مین / جہالت سے گشتہ ہو میدان مین

بخندید حارث ازان گفتگو / ز بیم خود انگاشت گفتار او
ہنسا سنکے حارث یہ حیدر سے بات / کہ سمجھا بنائی مرے ڈر سے بات

چنین داد پاسخ که ای نامدار / غم من چه داری غم خود بدار
کہا اوسنے اے مبتلاے بلا / مگر غم مرا خیر اپنی منا

تو منمای چندین فراز و نشیب / که من نیستم مرد فن و فریب
دکھا تو نہ اتنا فراز و نشیب / کہ حارث نہین مرد فن و فریب

بیار انچه داری ز تیغ و سنان / که در رزمگه نیست جای زبان
ہنر تیغ و بازو کی دکھلا یہان / نہین شست ہیجا مین کار زبان

بر آشفت ازین حرف شیر خدای / بدو گفت ای ناکس تیره رای
سنا یہ تو بپھرا وہ شیر خدا / کہا اوس سے او بزدلے بیحیا

تو اول بباد آر تمنای خویش / که من میدهم خط و دست پیش
تو اپنی ہی امید پہلے نکال / کرو شمن کو دینا ہون اتنی مجال

شد از حرف شه در غضب آن یهود / چو آن سگ نگالش تصور نمود
سنا یہ تو برہم ہوا وہ یہود / کہ سمجھا نہ مثل ورے کچھ وجود

برافراخت شمشیر و گرگفت نام درآمد بطیش و غرور تمام
بینداخت شمشیر بر فرق شاه سپر بر سر آورد شیر اله
بزد تیغ او را بہ پشت سپر سپر را نگه داد بر گرد سر
برآمد ز زیر سپر ذوالفقار چو برقی کہ گردون برو آشکار
ازان برق او را نگہ خیره گشت بچشمش زمین و زمان تیره گشت
زبس تیرگی گم شدش دست و پا کم از هوش گردید آن اژدها
بدر رفت باد غرورش ز سر ز رخش گشت از زعفران زردتر
فتادش بہ تن لرزه چون شاخ بید سپر بر سر از بیم جان بر کشید
ہنر بر زبان شاه دلدل سوار درآمد چو شهباز با ذوالفقار
ہنوز او سپر راست نگرفته بود کہ آورد شه تیغ و بازو فرود
بوقت زدن برد نام خدا کند برق وقت فتادن صدا
چنان خورد بر تارکش ذوالفقار کہ بر شاخ تر تیشۂ آبدار
بسر خورد و جست آنچه میان دو پا شدش هیکل کوه پیکر دو تا
بخاک سیاه آن تن پر شکوه فتاد از دو سو چون دو پرکاه کوه
بلرزید ازان صدمه دشت ستیز یهودان گرفتند راه گریز
بدر رفته از سر امید ظفر گسسته ز بس هول شد جگر
شده گریه آن خندهای رسا چو سیماب لرزان ز سر تا بپا
گریزان همه رفتند بر تخته پل شکسته نفیر و دریده دهل
غضنفر نرفته پی آنگروه کہ میخواست مرحب بیاید ز کوه
ازانجا سوی صف خود بازگشت بنیروی فتح و مسیار گشت
دلیران اسلام مردان دین شده شاد و خرم ز فتح مبین
کشیدند تکبیرها از طرب پر از شکر نطق پر از خنده لب
بران دست و بازوی ضرغام دین ز هر یک بر آمد هزار آفرین
یهودان همه رفتند گریه کنان دریده گریبان خسته روان
بگفتند با مرحب نامدار گذشت آنچه در عرصۂ کارزار

اٹھائی حسام اور نعرہ کیا بڑا غصے کے ساتھ نعرہ کیا
لگائی حسام اوس نے کرار پر ید اللہ نے شانہ سی لی سپر
کہ کاٹی تھی پھر ہی پہ شمشیر پھر سپر پھر جی پھر شانہ پر مثل ابر
برابر چمک کر علی ذوالفقار ہوی برق ایک ہی پر آشکار
کہ اوس سے چکا چوند اوسکو ہوا اندھیرا وہ دیکھا کہ گھبرا گیا
ہوے ہوش گم پھول پیرا ہے پھیر بنا موش اژدر ہوا حال غیر
سر اوسکا تکبر سے خالی ہوا رخ زعفرانی ہلالی ہوا
لرزنے لگا بید آسا بدن کپکپانے لگا ڈال مین ہر من
اسد خو شہنشاه دلدل سوار بنی باز پنجہ ہوئی ذوالفقار
نہ سیدھی بھی کرنے پایا سپر کہ تیغ علی آگئی فرق پر
کیا وار لیکر بگہ نام رب کہ بجلی کوکتی ہو گرتی ہو جب
پڑی سر پہ جا ضربت یوں ذوالفقار کہ ککڑی پہ جیسے چھری آبدار
پڑی سر پہ نکلی میان دو پا ہوا ہیکل کوه پیکر دو تا
گرا خاک پر وہ ہوا رن دو چار دو طرفہ گرا ہیبت کے گویا پہاڑ
کہ کانپا وہ ہماگے دشت ستیز یہودان نے لی پھر تو راه گریز
رہی پھر ظفر کی نہ اونکو امید جگر ہول سے کانپے مانند بید
اہنسے ایسے آخر کو رونا پڑا سراپا مین وحشت سے رعشہ پڑا
گئی بھاگ کر پل پہ غول غول کہ تو تین نفیرین پڑا ونکے ڈھول
غضنفر نے اونکا نہ پیچھا کیا کہ مرحب بھی آئے یہ منظور تھا
وہاں سے پھرا اپنی صف کی طرف خوشی فتح کے ساتھ شاہ نجف
دلیران ملت جوانان دین ہوئی شادمانی جو فتح مبین
بشاشت سے تکبیر سب نے کہی کیا شکر منہ پر نہ خفت ہی تھی
ید اللہ کے بازو پہ جا کر وہین ہر اک شخص نے کی ہزار آفرین
یہودی پھرے سر پٹکتے ہوے گریباں پھٹے دم اکھڑتے ہوئے
کہا سب نے مرحب سے وہ حال زار جو میداں مین دیکھا دم کارزار

چو مرحب شنید اینکه از پشت زین / فتاد آن یلاور بمیدان کین
ز بس غصه آتش بجانش فتاد / بجوش آمدش دل چو قلزم ز باد
برآمد ز جا بیخود از کین شده / بکردار مار سر و دم زده
طلب کرد خفتان و خود و کمر / کمند و کمان رمح و تیغ و سپر

سنا یہ جو مرحب نے اوسکا بیان / کہ مارا گیا حارث نوجوان
پھنکا حدت غم سے اوسکا بدن / ہوا مثل قلزم کے واں موجزن
کیا غیظ سے اوسنے بل اسطرح / سر و دم زدہ سانپ ہے جسطرح
طلب کر کے خفتان و خود و تبر / کمند و کمان نیزہ تیغ اور سپر

آگاه گردیدن مرحب از قتل حارث نامدار و بخونابهای دیده اشک ریز و نفس شعله خیز در برآمدن از حصار آن نامدار

سلاح پہننا مرحب کا بہر جنگ حیدر کرار اور قلعے کے باہر آکر حارث کی لاش دیکھکر غصہ ہونا

پس از جای برخاست آن نره دیو / زبان پر ز افسوس و جان پر غریو
نخست آن ستیزنده پیل دژم / دو جوشن بپوشید بالای هم
همی کرد نالان زره را ز بر / همی ریخت از دیده خون جگر
شد از پیکرش بر زره عرصه تنگ / که در چشمه گنجد بتنگی نهنگ
وزان پس نمود آن نبرده سوار / کلاهی ز آهن بفرق استوار
نهاده از برش بر سر پرغرور / یکی خود سنگی چو وارون تنور
ز زنجیر آهن پس آن نامدار / کمر بست مانند کوه از حصار
بروی کمر تیغ را کرد جا / تو گفتی برآمد بکوه اژدها
سپر بست بر هیکل پر شکوه / برآمد سیه ابری از پشت کوه
وزان پس ز ترکش میان کرد چست / نیستانی از پهلوی کوه رست
ببازو کمندی نمود استوار / پر از پیچ و خم چون بکوهسار
ببازوی دیگر کمانی فگند / چو شاخ خمیده ز نخل بلند
چو خود را برآراست آن کوه تن / طلب کرد کوه دگر گام زن
نشست از بر زین پیلی شکوه / که پیل زره پوش بالای کوه
یکی نیزه بگرفت آنگه بدست / که از نوک او چشم خورشید خست
وزان پس بفرمود آن کینه کیش / که از طبل جنگی برآید خروش
بلغزید کوس و بنالید نای / دل جنگجویش برآمد ز جای
برانگیخت مرکب بکردار باد / چو سیل دمان رخ به بیرون نهاد
برآمد ز در آنچنان با شکوه / تو گفتی برون آمد از قلعه کوه

اوٹھا اپنی مسکن سے وہ دیو زرد / زبان پر تاسف کلیجے میں درد
پھر اوس مست ہاتھی نے تنکے بطور / زرہ پر زرہ دوسری پہنی اوپر
گلیمیں زرہ ڈالی کی ہائے وائے / یہ خون دل آنکھوں سے بھی بہائے
زرہ تن پہ اوسکی پہنسی اسطرح / کہ چشمے میں اوترے مگر جسطرح
پھر اوسنے کہ تھا فربہی وہ لوب / دھرا فرق پر آہنی ایک ٹوپ
سجا اوسکے اوپر نشان غرور / وہ ایک خود سنگین کہ اولٹا تنور
کسی اوسنے زنجیر سے پھر کمر / حصار اک بندھا قلعہ کوہ پر
کمر پر جو دی تیغکو اوسنے جا / دکھائی دیا کوہ پر اژدہا
سپر باندھی اوسنے جو بہر پناہ / لپٹ کوہ سے ابر اوٹھا سیاہ
کمر پر جو ترکش کو دی اوسنے جا / نیستان بنا دامن کوہ کا
کمند ایک بازو پہ اوسنے سجی / تھی اوسمیں یہ کوہ کی سی کجی
کمان دوسری دوش پر اوسکی یون / بڑی پیڑ کی جیسے شاخ نگون
ہوا یون جو تیار وہ کوہ تن / کیا کوہ ثانی طلب گرگدن
ہوا یون سوار اوسپہ وہ پرشکوہ / کہ ہاتھی زرہ پہنے بالائی کوہ
وہ پھر ہاتھ میں ایک برچھا لیا / کہ خورشید کو جس سے اندھا کیا
دیا حکم پھر کرکے پیچ اور تاؤ / کہ ہاں طبل جنگی برابر بجاؤ
ملانے کو دم طبل بجنے لگا / وہ خود رعد سا گرجنے لگا
ہوا کیطرح پھر اوڑایا سمند / بڑہا مثل دریا کے ہوکر تند
نمایاں ہوا اسطرح جیسے تاڑ / کہے تو کہ قلعے سے نکلا پہاڑ

همی رفت آن پیلتن پیش صف　　زپیل نامی نقاره و سنج و دف
دگر نامداران خنجر گذار　　روان همرهش از یمین و یسار
بنا در دشیر خدائی و دود　　برآمد بدین طمطراق آن یهود
زخندق چو بگذشت آن کینه کیش　　سپه را بجا ماند خود رفت پیش
درآمد بمیدان تبختر کنان　　به نیروی بازوی خود در کمان
تن و توش چون اژدهای دژم　　بدر رفته گوبالش یالش ز هم
بر و سینه چون کله زنده پیل　　زکین و ز طلاطم چو دریای نیل
بدیدار چون دیوی زینهار　　دو بازو بسان دو شاخ چنار
بحدت چو آتش بشدت چو سنگ　　بجرات هژبر و بخصلت پلنگ
بخود غره چون خود پسندان مست　　کمانی بباز و رمحی بدست
نشسته بزین چون بکوه اژدها　　سنان چون دم اژدها شعله زا
بتن درع و بر فرق خود گران　　سراپا چو آتش در آهن نهان
درآمد چو در رزمگه باغریو　　زمین شد پر از نعره او چو دیو
چو بر حارث افتاد او را نگاه　　که افتاده بد کشته در رزمگاه
بدیدش دو پاره فتاده بدشت　　ولشکر چو آن ترانه بد رسیم
سیه شد بچشمش زمان و زمین　　برو گشت ظلمت ز کینه و کین
در افتاد آتش بجان پلید　　ز هر بیخ مو شعله سر کشید
ز دود دلش گشت رخ قیرگون　　روان شد ز دو دیده دو رود خون
ز بس لرزه بر خود چنان　　که شد آب در پیکرش استخوان
زکین برادر چنان خسته دست　　زغم گشته مدهوش مانند مست
بکف تیغ خونریز دل پر ز درد　　طلب کرد از اهل اسلام مرد

چلا وہ پیلتن پیش صف　　بجی ہمرہ نقارہ و سنج و دف
چلے اور بھی لوگ خنجر گذار　　جری ساتھ اوسکے یمین و یسار
غضنفر سے یون کرنکو سامنا　　برآمد ہوا وہ یہودی تنا
جو خندق کے اوس پار پہنچا لعین　　تو سب فوج اپنی چھوڑا وہین
گیا رزمین خود مثل مدہوش کے　　بہروسے پہ اپنی تن و توش کے
جسامت مین تہا اژدہا وہ جوان　　بہری اوسکی گردن پہ تہین مچھلیان
رخ و سینہ تہا کلہ زندہ پیل　　تلاطم مین غصے سے دریائے نیل
سراپا مین تہا دیو بی زینہار　　دو بازو تھے گویا دو شاخ چنار
حرارت مین تہا آگ سختی مین سنگ　　شجاعت مین تہا شیر خو مین پلنگ
وہ آپ اپنی جرات کے مانی ہوے　　کمان کاندہی پر نیزہ تھامے ہوے
بنا گردن کوہ خود اژدہا　　دم اژدہا سے سنان شعلہ زا
زرہ جسم مین سر پہ خود اسطرح　　چھپا آگ لوہے مین ہو جسطرح
گرجتا جو آیا بل بد نہاد　　ہوا رن مین درندہ ہوا دیو زاد
نظر آئی اوسکو جو حارث کی شان　　کہ تہا رزمین کشتہ پڑا وہ جوان
تو دیکھا کہ دو ٹکڑی ہی وہ جسیم　　دل اوسکا ہوا اوسکے تن سے دو نیم
بس آنکھون نے اوسکی قیامت کی خیرگی　　نظر آئی ہر سو اوسے تیرگی
جلا آتش غم سے وہ نابکار　　کہ ہر روئین سے نکلے شعلے ہزار
دہوین سے ہوا آہ کے منہ سیاہ　　ہوی رو دو خونی کا سو تا نگاہ
یہ کانپا غضب سے جہان پہلوان　　کہ آنسا ہو کمین جسم مین ہڈیان
اوسی نحیمین خون بستے ہاتہ ہو گئے　　ہوا غم سے بیخود سری جیسے جوگی
کہینچی تیغ تر سر ملعین بدرد　　کیا اہل دین سے طلب ہم نبرد

آمدن مرحب بدشت وغا با قہر و غضب بے انتہا و سر راہ گرفتن شیر خدا بران اژدہا و مناظرۂ ایشان باہمدگر

طلب کرنا مرد مرحب کا واسطے جنگ کے اور نکلنا اسد اللہ الغالب علی ابن ابیطالب کا دبدبہ سے اور رجز پڑھنا اور نام بتانا اور یاد آنا تعبیر خواب مرحب کو زبانی مادر خود

از انسو بہ پیکار بدخواہ دین
کہ دیگر کسے را نبود آن مجال
بخنجر شیر یزدان بازوی دین
برانگیخت چون شعلہ مرکب ز جا
غضنفر چو مہمیز زد بر سمند
چنان خورد از آن لرزہ سنگین سنگ
یداللہ چو در رزمگہ پا نہاد
بچشم آمدی دشت چون سطح آب
جہان بسکہ از شوکتش گشت پر
کہ از تنگی جای شد بیم آن
چنان لرزہ افتاد بر روی زمین
زمانہ بترسید از آن قلق
ز رفرف فلک سای شیر خدا
کہ از بیم افتاد در ہول جان
شکوہش فلک را بدانسان فشرد
خزیدند از بیم چون روبہان
زبس تنگ شد جا بدشت از شکوہ
بدین شان و شوکت ہژبر زمان
چو آمد بمیدان بدان اقتدار
تو گفتی کہ گردید بر دشت کین
چو نزدیک گردید با آن یہود
ہم آورد خود را چو مرحب بدید
منم گفت مرحب بزرگ گروہ
نہ بر و پلنگ اژدہای و نہنگ
بگرید ز رزمم سپہر برین

یداللہ برون آمد از آہنین
کہ آرد نبردی اندر خیال
بر آرندہ بیخ کفر از زمین
باہنگ ناورد آن اژدہا
بلرزید کہسار را بیخ و بند
گروندان بیدان بمیدان جنگ
ز ہیبت طپش بر زمین اوفتاد
ہوا بش چو امواج و سنگش حباب
بلرزید بر خویش از ہول خود
کہ پاشد ز ہم گنبد آسمان
کہ آمد بجنبش سراسر زمین
اذا زلزلت را شود صدق
درآمد چنان در تلاطم ہوا
زمین را بناخن گرفت آسمان
کہ نقد مہ و مہر گردید خورد
بغار اژدہا شیر در نیستان
فتادند بر یکدگر سنگ و کوہ
بآورد کہ رفت جولان کنان
ہوا پر شد از قدرت کردگار
مجسم جلال جہان آفرین
رساند از اجل سوی جانش درود
رجز کرد آغاز و سر برکشید
کہ داند مرا خیبر و دشت و کوہ
مرامی شناسند در دشت جنگ
طپید زیر تیغم چو بسمل زمین

ادھر سے بڑھا بہر قتل لعین
کہ ہرگز نہ تھی اور کی یہ مجال
مددگار دین شیر حق کے سوا
کیا اپنے گھوڑے کو شہ کرکے آگ
غضنفر نے جسوقت چھیڑا سمند
لرزنے تھے اوس کوہ کی سطح
یداللہ نے زمین پر رکھا قدم
بنا دشت وہ صورت سطح آب
جہان بسکہ شوکت سی آنکی بھرا
کہ تنگی سے جا کی ہوا یہ گمان
پہلے وہ اوس لرزے سے ہوگیا حال
ڈرا دیکھکر دہر اوس حال کو
شکوہ فلک سای کرار سے
کہ افتاد کے ڈرسے ہوکر حزین
کشاکش سے یہ ہم فلک کا گھٹا
چھپے غار میں سانپ جنگل میں ببر
ہوئی تنگ جا بھر گئی یہ شکوہ
ہژبر خدا زمین اس آن سے
جو یون زمین پہنچے شہ ذوالفقار
دکھائی دیا سبکو میدان میں
غرض یون جو پہنچے قریب یہود
مقابل کو مرحب نے دیکھا جو نہین
کہا مین ہون مرحب بزرگ گروہ
نہنگ و پلنگ اور اژدر کہ شیر
مری برچھی سے آسمان تنگ ہے

یداللہ اوٹھی ہوئی آہنین
کہ اوسکی لڑائی کا لاتا خیال
کہ جو کفر کی جڑ اوکھیڑا کیا
کہ ٹاپون سے اوسکے نکلنے لگی آگ
لرزنے لگا کوہ کا بند بند
بعینہ امت نامرو کی جسطرح
زمین ایسی تہرائی تڑقا شکم
ہوا اوسکی تھی موج تھے حباب
ہوا زرد منہ ہول سے قہر کا
کہ پھٹ جائیگا گنبد آسمان
کہ آیا زمانہ میں بھونچال بس
کہ مصداق اذا زلزلت کا ہو
تلاطم ہوا کا بڑھا دہار سے
فلک نے بھی ناخن سے پکڑی زمین
کہ سکہ زر مہر و مہ کا مٹا
نہ وہ کرسکے مثل روباہ صبر
کہ آپسمین ٹکراگئے سنگ و کوہ
گئے گھوڑا چمکاتے ارمان سے
ہوا مین بھری قدرت کردگار
جلال خدا جسم کی شان مین
طرف اوسکے بھیجا قضا دردو
رجز پڑھکے غصہ سے ایٹھا لعین
کہ مین جانتے مجکو صحرا و کوہ
مجھے سب سمجھتے ہین جنگی دلیر
زمین میری تیغی سے ہو رنگ

اگر گرز بر کوه خارا زنم — بخاکش چو مسمار پنهان کنم
مرا در جهان کس هم آورد نیست — دگر هست آید به پیشم که کیست
چو کرد این رجز را تمام آن یهود — بغرید شیر خدای ودود
بخواند آنچنان یک رجز در جواب — که شد زهره مرحب از بیم آب
منم گفت آن خصم جان یهود — که مادر مرا نام حیدر نمود
منم شیر یزدان شمشیر دین — منم بازوی سید المرسلین
منم آنکه پروردگار مجید — مرا بهر دفع شما آفرید
منم اژدهای تارک مشرکان — منم ناوک دیده منکران
منم آنکه در راه دین خدا — درآورده ام سرکشان از پا
کنون نوبت تست ای خصم دین — بیا پیشتر آنچه گفتم ببین
چو بشنید مرحب از او این کلام — که خود را همی خواند حیدر بنام
بلرزید از بیم بر خود چو بید — بدانست وقت زوالش رسید
شنیدم که زان پیشتر آن یهود — یکی شب بخواب اینچنین دیده بود
که شیر غضبناک او را درید — وزان دهشت از خواب جست آن پلید
بیان کرد با مادر خویش خواب — چنین دادش او از کهانت جواب
که خوابت دلالت بر آن میکند — که حیدر بنامی ترا میکشد
چو بشنید نامش یهود عنید — بیاد آمدش خواب شد ناامید
ز سر رفت هوش و ز رخ رفت رنگ — ولی از حمیت در آمد بجنگ
بود این دوم معجز آنجناب — که یاد آورد تعبیر خواب

اگر کوہ خارا پہ ماروں عمود — نہ باقی رہے کچھ بھی اوسکا وجود
کہیں کوئی میرا نہیں ہم نبرد — دگر نہ بڑھے کیوں ہے کون مرد
رجز پڑھ چکا جب یہود دنی — تو غرائی شیر خدائے غنی
پڑھا اک رجز اسطرح در جواب — کہ ڈر سے ہوا زہرہ مرحب کا آب
کہا ہوں یہود کا دشمن وہ میں — کہ حیدر مجھے سب کے سب کہتے ہیں
میں ہوں شیر یزداں و شمشیر دین — میں ہوں بازوئے سید المرسلین
میں وہ ہوں کہ خالق نے پیدا کیا — مجھے کرنے کو تم سبھوں کے فنا
میں ہوں اژدہا تارک کافران — میں ہوں ناوک دیدہ منکران
وہ ہوں میں کہ اللہ کی راہ میں — بڑوں کو کیا قتل جنگ گاہ میں
تری نوبت آئی ہے اب اے عدو — بڑھ آگے کہا ہی جو کچھ دیکھ تو
سنا یہ جو مرحب نے اوسکا کلام — کہ حیدر بتاتا ہی اپنا وہ نام
لرزنے لگا بید سا کھا کے تاو — یہ سمجھا کہ نزدیک ہے چل چلاو
سنا ہی کہ اس جنگ سے پیشتر — یہ تھا خواب میں اوسکو آیا نظر
کیا پیٹ کو شیر نے اوسکی چاک — اوٹھا ڈر سے اوس خواب سے خوفناک
کیا اپنی ماں سے بیاں وہ خواب — دیا یہ کہانت سے اوس نے جواب
ہوا خواب سے تیرے ثابت مجھے — کہ ماریگا حیدر سے نامی تجھے
سنا جبکہ وہ نام دیکھا جلال — ڈرا خواب کا آگیا بس خیال
گئے ہوش سر کے اوڑا منہ کا رنگ — حمیت سے لیکن بڑھا کرنے جنگ
یہ تھا دوسرا معجزہ لاجواب — کہ یاد آگئی اوسکو تعبیر خواب

مبارزت شیر خدای ودود با مرحب یهود بتائید کردگار مجید چهار پاره نمودن مرد و مرکب او را بر دشت کارزار بیک ضرب ذوالفقار

جنگ حیدر کرار با مرحب نابکار بعد گفتگو

پس اول بر انگیخت مرحب سمند — بکردار آشفته دیو نژند
غضنفر بر او عرض اسلام کرد — بر انکار آن کافر اقدام کرد
که از قتل حارث جگر تفته بود — بآتش فشانی زبان برگشود
بگفتش برادر بلطفش تمام — بخدام درگاه خیر الانام

یہ کہہ سنکے وہ ہم لگا در پے ہوا — غم و غیظ سے دیو خود سر ہوا
غضنفر نے دی اوسکو تکلیف دین — نہ ایمان لایا مگر وہ لعین
کہ تھا قتل ہونیسے حارث کے گرم — نکالی زباں منہ سے یوں جیسے ناگ
براو رکے صدمہ سے میدان میں — پیمبر کی خدام کی شان میں

سخنہای بیہودۂ ناصواب
پس از کین جابر شدہ قہر تمام
شدہ تیز واز کینہ چون مست پیل
برافراخت بازو چو خرطوم فیل
عنان را سبک کرد و سنگین رکاب
عنان در عنان شد چو با شاہ دین
ولیکن چو در خشم زد نیم لنگ
بیادرود دست بریدہ فرود
غضنفر سپر در دم تیغ داد
چنان خورد شمشیر او بر سپر
سپر را بگرداند ضیغم بدست
پس آنگہ سپر بر پے سر فگند
کہ از گفت بیہودۂ آن یہود
بدان تا سزایش نہد در کنار
چو او تیغ بر کین کشید از غلاف
کہ دست خدا تا بجا کہ خواہد رسد
بشورید تا سدرۂ چرخ برین
بگاو زمین گفت گاو فلک
ز افتادن سایۂ او بخاک
بکف قبضہ را کرد چون استوار
کہ تا پشت ماہی شگافد زمین
بیفشرد از خشم دندان بلب
بر و سینہ زد دید او را چنان
وزان پس تہی جابر نومید
برافراخت تیغ و عنان کشتام

بسے گفت بے پردہ بیحجاب
در آمد برآورد تیغ از نیام
یکی تیغ چون تختہ در دست
رگ گردنش از غضب گشتہ نیل
تگاور ز جا جست چون موج آب
خروشید و جوشید بر پشت زین
بضربے کہ تابش نیارد نہنگ
بزد تیغ بر فرق شیر آن یہود
خم خود سپر در خم تیغ داد
کہ بشگافت از یک دو جیب ہشتیر
دم تیغ او خورد و ہم شکست
بزد از سر قہر کی بر سمند
غضنفر بغایت غضبناک بود
ببرد دست بر قبضۂ ذوالفقار
سپہر و زمین سینہ در زد ید ناف
بلندی و پستی نہ مانع شود
ببرزید تا پشت ماہی زمین
کہ دیدمک سرکش سپہر از سمک
تن فربہ چاک شد چاک چاک
چنان لنگری داشت آن شہسوار
نمود آنکہ آہنگ خواہد زمین
شدہ راست بر موش از غضب
کہ در وقت جستن ز سر بر زمان
کہ رنگ از رخ شیر گردون پرید
برافروخت آتش ز گرمیت باد

بہت کچھ کہا اوسنے دین کے خلاف
اوسی بلا لگ سے پھر تو غصے کے ساتھ
ہوا باؤلا تھا جو دلمین کہیں بیٹھ
بڑھا ہاتی سونڈ کیطرح ہاتھ
عنان تان دیکر رکابو پہ زور
ہوا ہم تگاور جو اوسکا برسے
بنا قہر سے تند و ابر سیہ
بڑھے قہر سے اوس عدو کے ساتھ
علی نے سپر دی دم تیغ مین
شقی کا جو یون ہاتھ بیزور اٹھا
سپر پیہر کی ضیغم نے کر نگون تو
پھر اوسوقت شانی پہ چہولی ہم
یہودی کی بیہودہ گوئی سے شاہ
سزا اوسکے دینے کو غصے کے ساتھ
جو لی میانسے تیغ خارا شکن
کہ چاہی جہان پہنچے دست خدا
جو تا سدرہ چلائی ستانون فلک
یہہ ہی شور نے گاو کو بہی خبر
پڑا سایہ اوسکا جو بالاے خاک
علی نے مگر کھینچکر ذوالفقار
کہ تا پشت ماہی اشین زمین
بسے موتیون نے عقیق یمین
چہرایا بدن پہلے اسطور سے
بڑھے اسطرح پھر تو شیر خدا
علم کر کے تلوار کو باگ لی

ید اللہ کے سامنے صاف صاف
علم تیغ کی رکہکر قبضہ پہ ہاتھ
کہچا ہاتھ مین تیغ جیسے کہیں بیٹھ
اوٹھی دم سے شہرگ بہی غصے کے ساتھ
بڑھا باد پا جیسے دریا شور
تو گہوڑے پہ گرجا سوا ابر سے
وہ کی ضرب اوٹھاکے جسکو مگر
لگا یا ید اللہ کے سر پہ ہاتھ
سپر کا ملا خم خم تیغ مین
کٹی ڈہال بالشت بہر سے سوا
گئی ٹوٹ تلوار کہا کر مروڑ
گری مٹی خود غصے ڈ گہوڑے پہ
خفا اسقدر ہو کہ حق کی پناہ
دہرا تیغ بار کی قبضہ پہ ہاتھ
زمین و زمان نے چرا یا بدن
بلندی و پستی اوسی رو کی گیا
تو کانپی زمین پشت ماہی تلک
کہ ہے روک مہلی کے سر پہ سپہر
تن خاک فربہ ہوا چاک چاک
اوسے تولکر اسطرح بار بار
مخاطب ہوے بعد سمت لعین
کھڑے ہو گئے غیظ سے موتن
اسد کہا گئے وقت جسطور سے
کہ رنگ رخ شیر گردون اڑا
کہ بھڑکائی آتش ہوا تیز کی

درآمد بجنگ عدو ناگهان — بدانسان که آید قضا از آسمان
بزانو بایستاد بر پشت زین — ببالا خدنگ سته بر آستین
علم کرد چون شعله شمشیر را — ببالاند چون زهرۂ شیر را
گشاده برو تا بخارده کمر — ببالا کمر بر کشید آنقدر
که گنبد شد شیب سقش بحکم اله — دو دست از سر کافر کینه خواه
شنیدم که بود آن یهود نژند — بقامت دو دست از غضنفر بلند
سیم معجز از وی پدیدار گشت — که دستش ز بالای او در گذشت
چنان بر سر مرحب شست تیغ — نمودی که بر کوه یا برق میغ
چو شد زیر جا قبش یهود عنید — خروشی ز الله اکبر کشید
بر آمد بهیبت چنان آن خروش — که گفتی محیط اندر آمد بجوش
درآمد که سنجاست [illegible] — زند تیغ بر تارک آن لعین
ندا آمد از درگه کبریا — سرافیل و جبریل و میکال را
که امروز دارد غضب شیر من — ندارد زمین تاب خشمش بتن
بقهری که او بر کشیده ست تیغ — چو بازو فرود آورد بی دریغ
ببستر دبگردار چینی پرند — ز فرق عدو تا بتنگ سمند
دران بگذرد ذوالفقار حق — شود در تن و سینه خاک غرق
چنان شعله تیغ او قد کشد — ز فرق که تا صفحه پشت ماهی رسد
ز آسیب آن برق آتش فشان — نماند دگر از بنی جان نشان
همین دم شما از سپهر برین — رسانید خود را بروی زمین
[illegible] بدشاه پر — کنند از برای بنی جان سپر
[illegible] دو دست بازو یکی — نمانید این ضرب را اندکی
که این ضرب او ضرب دست [illegible] — که طاقت ضرب [illegible] زمین
بها از دم بحکم خدای جهان — پریدند از عرش کروبیان
رسانند خود را و آن [illegible] — که نام خدا بر دو آن شیر گیر
[illegible] آن یهود — بیاورد شمشیر بازو فرود

عدو کے قریب آ اس ناگہاں — کہ جیسے قضا آئے افلاک سے
کھڑے ہو گئے گھوڑے کی بالا زین — اولنگر طرف کھینچ کے آستین
علم شعلہ وش کر کے شمشیر کو — کیا جو نقشان زہرۂ شیر کو
نمایاں ہوا جیسا تا سید ہی کمر — تنے جو تھیں شیر حق سقدر
کہ اونچا ہوا اتنی حجت [illegible] — سر سے دو ہاتھہ حیدر کا ہاتھ
سنا ہے کہ تھا کافر خود پسند — ید اللہ سے دو ہاتھہ قد میں بلند
یہہ اعجاز کرار تھا تیسرا — کہ اونچا ہوا اوس سے دست خدا
یونہیں سر پہ تھا اوسکی یا تہہ اور تیغ — سر کوہ جیسے مع برق میغ
یہود اوسکی قبضہ میں جب آ گیا — تب اللہ اکبر کا نعرہ کیا
بس آواز نکلی وہ اس زور سے — کہ گویا فلک اوٹہا جوش سے
ٹھنی جب دلمین ید اللہ کے — کہ سر پر گرین دار گمراہ کے
تب اوسنے ندا دی کہ خالق ہے جو — سرافیل و جبرائیل و میکال کو
کہ ہے آج میرا اسد خشمناک — نہ لائیگی تاب اوسکے ضربتکی خاک
گھسیٹے ہے جب تیغ اوسنے [illegible] — لگائیگا بہی گر وہ اس قہر سے
تو کاٹیگا مانند چینی پرند — سر گبر سے تا بتنگ سمند
یہہ تلوار آگی بیچ بٹ جائیگی — کہ گاو زمین پر بہی آنچ آئیگی
پہر لیتی ہوئی جان [illegible] — سما جائیگی خاک مین برق وار
چلائیگی یہہ برق آتش فشاں — نہ باقی رہیگا جو انکا نشان
لہذا فلک سے ابھی جاؤ تم — زمین پر ہم خود کو پہنچاؤ تم
تہ ذوالفقار ایک [illegible] شاہ سپر — بناؤ برائے نبی جان سپر
کلائی کو اک تھامو بازو کو ایک — نہ کہ جانو یہ ضرب کرا نیک
کہ ہے ضرب میری [illegible] — کسے تاب ہے پھر مری ضرب کی
یہہ سنتے ہی حکم خدای جہان — ہوئے عرش سے [illegible]
گئے پہنچے اوسوقت [illegible] — کہ نام خدا لیکے شیر ژیان
یہود کی بالای سر اپنے تیغ — کیا وار دل کہو کر بیدریغ

بنا لشکر یدالله بر فرق زد — که پنداشتی کوه را برق زد
دم تیغ تا خورد بر خود سنگ — بجست اسپ را بر تنش از زبر تنگ
فتادند بر خاک اسپ و سوار — شده چار پاره بیک ذوالفقار
چو مرحب در آمد بدستش ز پا — قضا گفت احسنت قدر مرحبا
ظفر دست بوسید فتحش رکاب — بگردش فلک گشت تا آفتاب
قضای هوا از فلک تا زمین — دعا خوان شد آمد پر از آفرین
مسیح نبی بهر دفع گزند — ز خور ساخت مجمر ز اختر سپند
رخ دین چو فردوس گل گل شگفت — جهان آفرین بارک الله گفت
بگردید اسلام گرد سرش — شد ایمان آزاد غلام درش
ملک خواند سلام بجز دی — گرفته خویش را در پناه تو
چو شمشیرش از دو مرحب گذشت — همی خواست کز هم درد کوه و دشت
چو او خورد بر خاک روح الامین — رسید و بگستر پر بر زمین
سرافیل از زور میکال دست — گرفتند تا خاک از ان ضرب رست
ولی بلکه چون تیغ بشکسته بود — که روح القدس بی تکلف بستر رود
ز ضربش طپید آنچنان پشت ثور — که گاو زمین باخت گفتی کمر
شنیدم کز ان ضرب بیجان — بر افتاد یک خاندان کلان

پڑی تیغ اس طرح بالائے فرق — کہ گویا گری کوہ پر آگ برق
ابھی خود پر تھی کہ زین کا نکر — تہ تنگ چمکی لہو چاٹ کر
گرے خاک میدان پہ اسپ و سوار — ہوئے ایک ہی ہاتھ میں دو کے چار
جو اوس کوہ کو اس طرح ڈھا دیا — قضا نے ثنا کی قدر نے دعا
ظفر نے لئے پاؤں نصرت نے ہاتھ — پھرا گرد سر چرخ بھی خور کے ساتھ
قضا ہی ہوا چرخ سے تا زمین — بنی آگے دہن کرنیکو آفرین
مسیحا نے بھی بہر دفع گزند — کیے مجمر خور پر اختر سپند
کھلا کیا ہی شل خیابان دین — جہاں آفریں نے کہا آفریں
پھرا دین یدالله کے سر کے گرد — کیا بندگی کا اوسی دن سے ورد
حقیقت میں جو جو کہ ہیں ہوشیار — زبردست کی لیتے ہیں زینہار
کیا چار دو کو جو تلوار نے — دکھائی برش چاہیے کچھ دہار سے
چلے خاک پر تھے کہ روح الامین — خود اوسے چھپائے پروں سے زمین
سرافیل و میکال بھی لپٹے بس — زمین بچ گئی کچھ نہ نکلی ہوس
سمائی تھی بالشت بھر تیغ عرش — کہ جبریل نے پر کیے جلد فرش
یہ اوس ضرب سے خاک تھرا گئی — کمر گاؤ کی بھی لچک کھا گئی
سنا ہے کہ اوس وار سے بے نشان — مٹا ایک جنوں کا بڑا خاندان

جستن شیر پروردگار از بهر دشمن شکار تنهائی از خندق دریا کردار و در گرفتن جنگ با یهودان پای حصار و هزیمت آن مدبران خاکسار

ذوالفقار خاک سے کھینچکر بڑھنا حیدر کرار کا طرف رفیقان مرحب کے اور پھر اوس پار جانا خندق کے اوڑ کر

پس آن شیر پروردگار مجید — سر تیغ از خاک بیرون کشید
برانگیخت مرکب چو صرصر ز جا — گرفته بکف گردن اژدها
چکان خون مرحب ز شمشیر او — سوی هربان می آورد رو
در آمد بکردار آن شیر نر — که بر خاک گورش افتد گذر
یهودان چو گوران رمیده از و — سو قلعه خویش کردند رو
ز خندق گذشتند با هول جان — کشیدند پس تخته پل در زمان

پھر اوس شیر نے قتل کفار کو — کیا خاک سے پاک تلوار کو
اوڑایا ہوا کی طرح باد پا — دبائے ہوئے گردن اژدہا
چمکتا ہوا تیغ سے خون کفر — چلی صاف کرنیکو ہاموں کفر
دہلے وہ غنیم دین ہیبت سے وہ جو — گری کا بھی سو نیچ جو جگہ بھری
یہود اوس سے بھاگی بنی مثل گور — پھرے اپنی قلعے کو یوں جیسے چور
گئے کھائیں کے پار مضطر شتاب — اوٹھایا اوسی وقت پل تختہ بھی

غضنفر جلوریز خود را رساند
ولی آنکہ تا آنزمان پل نماند

چو کردند آن مشرکان این ادعا
فرود آمد از اسپ مرد خدا

بزد دامن درع را بر کمر
ببستی حسام و ببستی سپر

بیامد ببالای خندق ستاد
ازان پل کشیدن نہ ہیچش بیاد

بزد بر زمین پا و بگرفت اوج
تو گفتی یم قدرت آمد بموج

شنیدم کہ پہناش بد چل ارش
کہ جست آن ہژبر زمان از برش

ازین سو چون خیبر بگرفت شیر
بدانجانب خندق آمد بزیر

بنصرت چو بگذشت بر خاک پای
برافراخت بازو خیبر کشای

سوی مشرکان شد پلارک بچنگ
برآمد ازان موج گفتی نہنگ

برفتند واپس یہود آن زپیش
کہ دشمن نبودند با جان خویش

رمیدند از بیم شمشیر او
بسوی در دز نمودند رو

زنان از سر دز بآئین طعن
زبان را کشودند بر شتم و لعن

کرامی ناشکیبان بی ننگ و عار
سیہ روی برگشتہ از کارزار

شما را ز ما ہم مگر شرم نیست
درین دیدہ ہا ہیچ آزرم نیست

بدین خیرہ چشمان کہ بادا سفید
دگر روی ما باز خواہید دید

ز ننگ کس گریزان سپاہ گران
نہ شیری نہ مردان نہ از زنان

بما نیزہ و تیغ خود را دہید
شما معجر ما بسر بر نہید

اگر کشتہ شد مرحب نامدار
چہ شد از شما کم کہ بد یک سوار

چرا بیدل از قتل او می شوید
سراسیمہ چون بیہشان میدوید

بخواہید یارا بخواری اسیر
فشارید پا را بمیدان دلیر

کہ ما ہم ز بالا مدد می کنیم
بروتان درو سنگ می افگنیم

دگر نیز مردان با نام و ننگ
برون می نشینیم از بہر جنگ

شنیدند چون آن جگر خستگان
سخنہای غیرت فزا از زنان

علاجی ندیدند غیر از ستیز
کشیدند ناچار پا از گریز

برآمد ز آن طعنہا تیغ کین
نمودند رو سوی ضرغام دین

آگے پیچھے یک مشت اہل جہان
ولیکن جھجک کر بہادر وہان

یہ کی مشرکون نے جو سوتی چال
تو گھوڑے سے کودا وہ ضیغم خصال

بڑہے دامن درع گردان کمر
اوٹھائے ہوئے سر تیغ رو کے سپر

قریب آ گئے خندق کے شہزادہ سر
نہونے سے پل کے نہ کی اوسنے دیر

کیا ایک ہی جست مین وہ اوج
کہے تو بڑہی بحر قدرت کی موج

سنا ہے کہ تہی کہائین چالیس ہاتہ
اوڑا اوسکو وہ اس صفائی کے ساتہ

ادہر سے ادہر آ اسطرح وہ دلیر
کہ خندق کے اوس پار اوترا وہ شیر

قدم اپنے گاڑے جو نصرت کا تہا
کیے اونچے خیبر کشا اوسنے ہاتہ

دلیرانہ لڑنے لگا فوج سے
مگر ایک نکلا اوسی موج سے

لعین بہاگے پہر لوہیکو وہان کے
کہ دشمن تہے اپنی وہ جان کے

گریزان ہوئے خوف شمشیر سے
پہرے قلعہ کو ہیبت شیر سے

سر قلعہ سے آئی آواز لعن
کہ کرنے لگین جمع زنین وہ طعن

کہ ای بیحیاؤ مرد ننگ سے
یہہ کا ننگ لگا کر پہرے جنگ سے

نہین ہے بہی شرم تمکو ذرا
یہہ آنکہو نکا پانی تمہارا ڈہلا

کہ پہوٹین یہہ آنکہین پہوٹی ہو گی
ان آنکہون سے پہر ہمکو دیکہو گے

کہ تم اتنے ہو بہاگتے ایک سے
نہین شرم آتی ہو دو ننگ سے

ہمین اپنے ہتہیار تم کہول دو
ہمارے دوپٹے کو تم اوڑہ لو

جو مارا گیا مرحب نامدار
ہوا تم مین کیا کم کہ تہا اک سوار

بغیر اوسکے نظرون سے کیون گر گئے
کہ بیہوش سے بہاگتے پہرتے

نکرواؤ ذلت سے ہمکو اسیر
قدم گاڑو میدان مین مثل تیر

کہ اوپر سے ہم بہی مدد کرتے ہین
لگانے مین پتہر کے کہہ دیتے ہین

ادہر اور بہی نام آور جوان
مدد کے لیے بہیجتے ہین یہان

یہہ غیرت فزا طعن و تشنیع کلام
سنے بر ملا جو ذہون نے تمام

تو سوچے نہ پہر کچہ سوا آبرو کے
رکے وہ کہ قابل تہے گو سرنگون

اوٹہین طعنو سے نکلی تیغ قہر
پہرے سمت حیدر کے [illegible] بتیغ

برفتند نیز از درون حصار
دگر اہل دژ کوہ گرد دوزن
ز بالای دژ بر کشادند جنگ
ز پائین دژ تیغ و گرز و سنان
ز بالا ہمی ریختی سنگ و تیر
ز پائین سنان بود و شمشیر تیز
دران بحر بد تیغ شیر خدا
دلیران اسلام از آن طرف
شدہ محو پیکار او با یہود
چنین گفت راوی کہ موسائیان
در آمد غضنفر بغل کردہ باز
برآمد ز ناورد کہ دار و گیر
بشمشیر و بازوی شیر ژیان
بد انسان کہ از باد و باران سخت
بہر سو کہ میرفت با ذوالفقار
زدی بر سر ہر کہ شیر خدا
کسے را کہ او کوفتی بر کمر
رسیدی بگردن اگر تیغ او
بدینگونہ آن شیر لشکر شکن
یہودان ہم از چار سو چون پلنگ
گرفتہ ید اللہ را درمیان
کہ کر شد عالم از گیر و گیر
بدینگونہ ہنگامہ گیر و دار
بر آن جنگ نظارہ جن و ملک
پلنگ و نہنگ و دد و دام و دیو

بامداد القوم پانصد سوار
بیکجای گشتہ ہمہ انجمن
گہی تیر و گہ می فگندند سنگ
علم بود و شیر خدا درمیان
بکردار باران ز ابر مطیر
بد انسان کہ قلزم شود موج خیز
نہنگی بغل کردہ و ابر شنا
ستادہ لب خندق و بستہ صف
کہ جستن ز خندق میسر نبود
چو کردند رو سوی شیر ژیان
علم ساختہ شعلہ جانگداز
ہوا گشت مانند ابر مطیر
سر و دست میریخت زان نسترن
بزیر اوفتد برگ و بار درخت
نزول بلای نمود آشکار
رسانیدی از تارکش تا بپا
دو نیمش نمودی چو ریحان تر
بجستی سر از تن بگردار گو
بسے مرد افگندہ زان انجمن
بہ تیغ و سنان بر کشادند جنگ
ولی غافل آن بیخبر دیگران
نیارد کسے دست حق را بچنگ
شدہ گرم از صاحب ذوالفقار
مہ و مہر و اختر زمین و فلک
ز آشوب آن رزمگہ در غلو

ادہر پانسے اور نکلے سوار
زن و مرد قلعہ صغیر و کبیر
سر قلعہ سے وہ بہی لڑنے لگے
تہ قلعہ بہی تہے ہزاروں یہود
برستے تہے اوپر سے یون سنگ و تیر
تہ قلعہ تلوار کا گہاٹ تہا
ادہر یم مین تہا تیغ کا نہنگ
دلیران اسلام بہی اوسطرف
کہڑے محو تہے دیکہکر کارزار
یہ کہتا ہے راوی کہ خبث یہود
غضنفر بہی اوسدم بجنگ مثل باد
ہوئی پہر تو جنگاہ مین دار و گیر
ید اللہ کی تیغ و بازو سے پہر
کہ پانی سے اور آندہی سے بکہر خاک
جدہر جا پڑا تو لگی ذوالفقار
یہ تہا وہ نہنگ تیغ علی کا وہان
کمر پر کیا جسکے حضرت نے وار
جو گردن پہ سایہ پڑا تیغ کا
اسیطرح وہ شیر لشکر شکن
یہودی تہے چارو طرف سے پلنگ
لیے تہے ید اللہ کو درمیان
کہ بہر جائین عالم مین بہرے شتر
غرض یون ہنگامہ گیر و دار
لگے دیکہنے جسکو جن و ملک
گرگ تیندوے بہیڑیے دیو

مدد کے لیے صورت یار غار
اکہٹا ہو جیسے ترکش مین تیر
کبہی سنگ گہہ تیر پڑنے لگے
غضنفر کو گہیرے اوٹہے تہا عمود
کہ جسطرح باران ابر مطیر
زیادہ سمندر سے بہی پاٹ تہا
کہ جسطرح دریا مین پہرے نہنگ
جمائے کنارے پہ خندق کے صف
کہ ممکن نہ تہا جائین خندق کے پار
پہرے سوی شیر خدا کے یہود
علم کرکے وہ شعلہ جانگداز
ہوا ہو گئی رشک ابر مطیر
لگے گہرنے یون ڈہیر پہ ڈہیر سر
گرین جسطرح برگ و بار شجر
اودہر لگ بلا ہو گئی آشکار
چہپی خاک مین سر پہ چمکی جہان
ہوا البتہ دو ٹکڑے مثل خیار
تو سر اوڑ گیا دہڑ پہ سے گیند سا
لڑا اور مارے بہت پیلتن
لگاتے تہے تیغ و تبر تیر و سنگ
مگر غافل اس سے گروہ یہودان
نہ تو بہی ید اللہ کسی سے ہو زیر
ہوا گرم ایسی جلی ذوالفقار
مہ و مہر تارے زمین اور فلک
دبے جنگ کے ڈر سے [illegible]

در آن دامن کوه خاکی که بود
قضا را در آندم بحکم قدر
شمرده آمد از غنیمت یهود
برو حمله آورد شیر ژیان
از و تا سپر وار آن شیر نر
رسانید خود را بپای حصار
گرفتند آن ورزه را در پناه
یکی حمله آورد بر آن جنود
به نیروی بازوی خیبر گشا
یهودان از آن حمله بیجان شدند
گریزان ز دنبال و ز رو سپر
هزبر ژیان شیر پروردگار
چو دروازه را خسته بستند در
که آن آهنی در ز جا بر کند

تن آن زمین شد ز خون یهود
بیفتاد از دست ضیغم سپر
یکی آن سپر را ز جا در ربود
بیامد یهود دگر در میان
بدر رفت آن باو پا با سپر
ستادند دیگر یهودان قطار
برآشفت از آن حال شیر اله
که تابش نیاورد سپهر کبود
درآورد چندی گران را ز پای
بحال تبه روی گردان شدند
برفتند در دژ ره بستند در
درآمد ز دنبال بازو الفقار
بسوی دژ آورد رو شیر نر
سپر ساز در آن را و بر سر کشند

جو تھی خاک او سجادہ گویا ہی
قضا را ہوا پھر یہ حکم قدر
غنیمت سے او سمجھے سارے یہود
ید اللہ نے او سپہ حملہ کیا
کرے قتل جس تک سے اس شیر نر
یہاں تک کہ پہنچا قریب حصار
سپر ورز کو دی جنہوں نے پناہ
پھر اسطرح پھر تو سو یہود
جو بازوی خیبر کشا سے کیا
یہود اوس لڑائی سے پھر اگئے
سپر ورز کے پیچھے بھاگے عنود
وہ پھر ہوا شیر دلدل سوار
جو دیکھا کہ ملعون ہوئے قلعہ بند
کیا قصد اوکھاڑیں وہ لوہیکا در

یہودوں کے خون سے گل ہو گئی
چھٹی دست ضرغام دین سے سپر
اوٹھا لیچلا ڈہال اک کم وجود
یہودا ور اک تب یہیں آگیا
وہ تب تنگ آگیا دور لیکر سپر
یہودوں نے باندھی برابر قطار
بہت پھر اوسوقت شیر الہ
کہ لا سکے نہ تاب اوسکی چرخ کبود
دلیران جنگی کو بیدست و پا
پھرے منہ سبھوں کے پھر گھبرا گئے
گھسے قلعے میں اور بھی بند کین
تعاقب میں پہنچا مع ذوالفقار
تو پھاٹک کے پاس آئے وہ سر بلند
کریں سر سے اونچا بنائیں سپر

گرفتن شیر خدا و یار دین مصطفی یعنی علی مرتضی دروازهٔ آهنین خیبر را بتائید قادر یکتا به نیروی بازوی کشور کشا

جانا یہود کا قلعے میں اور در بند کرنا اور علی کا غصے میں در قلعہ اکھیڑنا اور اپنے ہاتھ پس پشت پھینکنا

بیامد در آن حلقهٔ در گرفت
مباهی نگارش خدای جلیل
سرافیل و میکال چون عاشقان
بگشتند گردش بحسن خود چو بست
بران تخته بنشست چون پشت او
بود انیهم اعجاز شیر خدا
چو در خانهٔ روز بنشست شیر
ز لرزش تن خاک در او فتاد

ملائک ز دو ماندند در شگفت
چو پروانه گرد سرش جبرئیل
بر آن دست بازو فدا کرده جان
کمر کوه را از نهیبش شکست
فرو شد در آن پشت انگشت او
که در آهنین گشت او کرد جا
زمین خم شد از زور آن نره شیر
به پشت سمک گاو و سینه نهاد

لیا دوڑ کر حلقہ در کو تھام
ہوا او سپہ نازان خدا جلیل
سرافیل و میکال عشاق سے
اوٹھا نیکو اوس کی ہمت جو ہی
وہ در او کے اوپر چڑھ جوان
سمجھ یہ بھی اعجاز کرار دین
گیا خانہ زور میں جیکہ تاو
بر ہنسی زمین خاک تا سنگ

ملائک ہوے اوس سے حیران تمام
پھرے گرد پروانہ سان جبرئیل
ید اللہ پر وسے قربان ہوئے
تو دست غضب سے ٹوٹی کمر کوہ کی
تو پیوست او سمین ہوئیں انگلیاں
کر لوہے میں ان انگلیان سے مکین
زمین پھر تہرائی بڑا ہیہ دباؤ
ز کھا گاو ... در ... ہیہ دو

شکم داد ازان زور چندان زمین　　که خورد آن سرش بر سپهر برین
زمین شد محدب مقعر سما　　ببالا ملک یافت پیچ گیا
فشرد آنچنان حلقهٔ در شیر　　که شد پهن آهن بسان خمیر
بجود ز ارکان او بازوی متین　　بجنبید کوه و دژ و دشت کین
چنان از تکانش بلرزید کوه　　که بر رو فتادند در ز گروه
صفیه که بد زوجهٔ قلعه دار　　ببالای تختش بد آندم قرار
ازان لرزه برخاک افتاد پست　　بضربی که پیشانی او شکست
پس آن شیر فیروز جنگ خدای　　برافشاند دست و بفشرد پای
یکی نعره زد الله اکبر کشید　　که گفتی زمین را زهم بردرید
بنام خدا کند ضرغام دین　　چو کاهی ز کوه آن در آهنین
ز بهرام و کیوان و از ماه و مهر　　قطعه ز غبرای ساکن ز گردان سپهر
ز عرش و ز کرسی ز لوح و قلم　　ز حجر و ز بر و ز حل و حرم
ز سدره نشینان و از انبیا　　ز طوبی و از سدرة المنتهی
ز بیت المقدس ز بیت الحرام　　ز میزاب و زمزم ز رکن و مقام
ز رضوان و غلمان و از حور جنان　　ز لاهوت و ناسوت و از لامکان
ز وحش و ز طیر و نبات و جماد　　ز آب و ز آتش ز خاک و ز باد
ز علوی ز سفلی ز مغز و ز پوست　　ز مومن ز کافر ز دشمن و دوست
برآمد هزار آفرین خدای　　تمام بر آن دست و بازوی خیبرگشای
برو در رحمت افشاند رب کریم　　ز روی زمین تا بعرش عظیم
ازان سوی خندق دلیران دین　　که پیش از ید الله از دشت کین
خجل رفته بودند ناکامیاب　　فتادند از غصه در پیچ و تاب
چو شد کنده آن در به نیروی دست　　کمرهای گردن فرازان شکست
برآمد ز خیبر خروشی چنان　　که افتاد چندا شتی آسمان
زن و مرد و کودک صغیر و کبیر　　رسانند افغان بچرخ اثیر
ز سوراخ کنگر یهودان زفت　　تماشا کنان مانده اندر شگفت

زمین جھک گئی لنگر اسا پڑا　　کہ نیچے کا طبقہ فلک سے لڑا
ہوئے خاک گبڑی تھی گہرا فلک　　نہیں دوب مانند بال ملک
ہوئی زور سے یوں علی حلقہ گیر　　کہ لوہا بھی پھولا بسان خمیر
ید اللہ نے جھٹکا دیا در کو جب　　ہلا کوہ بھی ان ہی قلعہ بھی سب
ہلا ملک پہلے اوسکے جھٹکے سے کوہ　　گرا منہ کے بھل قلعے میں گروہ
صفیہ کہ تھی زوجہ قلعہ دار　　کہ تخت پر تھی وہ اوسدم قرار
گری اوس تزلزل سے یوں خاک پر　　کہ اوس ضرب سے پھٹ گیا اوسکا سر
پھر اوسدم غضنفر نے ٹھہرا کے دم　　دبا ہاتھ سے جھٹکا گاڑے قدم
لیا اوسنے اک مرتبہ نام حق　　کہ تھی زمین کو گیا اوسنے شق
اوکھیڑا غرض لیکے نام خدا　　جو در آہنی کوہ سی کاہ سا
تو کیوان و بہرام اور ماہ و مہر　　قطعہ زمین کے طبق اور ساتوں سپہر
کہ عرش اور کرسی کہ لوح و قلم　　کہ صحرا و دریا کہ حل و حرم
ہر اک طائر سدرہ اور انبیا　　کہ طوبی کہ خود سدرۃ المنتہے
کہ بیت المقدس کہ بیت الحرام　　کہ میزاب و زمزم کہ رکن و مقام
کہ رضوان و غلمان کہ حور و جنان　　کہ لاہوت و ناسوت اور لامکان
وحوش و طیور و نبات و جماد　　کہ آب و آتش کہ خاک و باد
کہ علوی کہ سفلی کہ مغز اور پوست　　مسلمان کافر عدو اور دوست
ہزار آفرین اوسنے کرنے لگے　　تمام ید اللہ کا دم وہ بھرنے لگے
کرم واسطے اوسکے لا ریب شک　　خدا نے بھر فرش سے عرش تک
ادھر پار خندق کے وہ یار دین　　کہ میدان سے جو قبل کرار دین
گئے تھے خجل اور ناکامیاب　　حسد وہ سے کرنے لگے پیچ و تاب
اوکھڑ گیا ہاتھ سے یوں جو در　　تو گردن کشوں کی بھی ٹوٹی کمر
ہوا قلعے میں بیچ شور و فغان　　کہ گویا زمین پر گرا آسمان
صغیر و کبیر اور کل مرد و زن　　ہوئے خوف کرار سے نعرہ زن
کہ سوراخ سے کنگرو نکے تمام　　یہودان نے حیرت سے دیکھا یہ کام

ز اعجاز شاه ولایت شده / سراسیمه و خشک حیرت زده
که اینکارها نیست کار بشر / مجسم شده قدرت حق مگر
چو از سینهٔ کوه در برکشید / سپر کرد آن را و بر سر کشید
نمودش سپر شیر رب ودود / نه از احتیاج از برای نمود
که بودند ازو گر یهودان بسیر / گرفته عوض بهتر و بیشتر
پس آن آهنی تخته را شیر نر / بیفگند شہنشاه از پشت سر
سوی تیغ آورد آنگاه دست / سر راه را بر یهودان ببست
یهودان چو دیدند حال اینچنان / علاجی ندیدند غیر از امان
گروهی گرفتند از انجمن / بدندان حسام و بگردن کفن
ز برج و ز کنگر فرو آمدند / امان خواه و زنهار جو آمدند
به پیشش ایستادند سر کرده پست / نهاده همه دست بر روی دست
روان گریهٔ حسرت از دیدگان / نه حرفی بجز الامان بر زبان
بدانحال آن شاه مردان چو دید / ز خونریز شان دست خود را کشید
چنین داد ما را جواب امان / که فرمود مبعوث بر حق چنان
که تا در نیاید در دین او / نگردید محکوم آئین او
نباشد شما را امان ای یهود / نمی بخشد این ادعای عجز سود
اگر چشم دارید از من امان / نخست است ایمان امان باز آن
وگر نه بنزد پیمبر روید / به پیش وی اظهار طلبت کنید
اگر او ببخشد شما را امان / نماند مرا جای حرف از زبان
ولی خدا با گروه یهود / بدینگونه گفت و شنودی نمود

ان اعجازوں سے وہ مصیبت زدہ / پریشان ہوئے اور حیرت زدہ
کہ ہرگز نہیں ہیں بشر کے یہ کار / ہوا ان میں ہے قدرت کردگار
ادھر شاہ دین نے اوکھیڑ جو در / کیا سر سے اونچا بنایا سپر
بنا لی سپر محض بہر نمود / نہ تھی حاجت الا یہ تھیں بہبود
کئے بھاگے وہ گرچہ اوس کی سپر / تو اوس کو ملے اوس سے اچھی سپر
پھر اوس در کو بھی ایک جھٹکے سے اٹھا / پس پشت پھینکا گرا اوسی ہاتھ
لیا تیغ کو اوس نے پھر میان سے / یہود انکو گھیرا اوسی آن سے
یہودوں نے پایا جو برہم مزاج / سوے امان کے نہ دیکھا علاج
بڑے جو مرد اون میں تھے صف شکن / لیے تیغ دانتوں میں پہنے کفن
برج اور کنگوروں سے نیچے آئے / کیا عجز لفظ امان لب پہ لائے
کھڑے ہو گئے جی چھوڑے ہوئے / کیے نیچے سر ہاتھ جوڑے ہوئے
ہر اک آنکھ سے اشک تو بہتے تھے / سوا الامان کے نہ کچھ کہتے تھے
اونہیں شاہ مرداں نے دیکھا جو یوں / تو موقوف اونکا کیا کشت و خون
ولیکن دیا یہ جواب امان / کہ ہے اس طرح حکم شاہ زمان
نہ آؤ گے جب تک تم دین میں / نہ ہو گے شریک اونکے آئین میں
تم اے یہودو امان پاؤ گے / جو لے سکے منت سے پیش اونکے
مگر چاہتے ہو جو مجھ سے امان / تو ایمان اول امان بعد ازان
وگرنہ چلے جاؤ حضرت کے پاس / کرو عرض اون سے جو کچھ ہو التماس
تمہیں وہ نہیں دینگے اگر امان / تو لاؤں نہ کچھ عذر میں درمیان
خدا کا ولی اور ضرغام دین / یہودوں سے کہہ سن رہا تھا یونہیں

رسانیدن روح الامین مژده فتح بخدمت سید المرسلین و مامور گشتن سید انبیا صلعم من جانب الله و خواستن عذر کارزار از حیدر کرار

خبر فتح خیبر پہنچانا جبرئیل کا بحکم خدا سالار عالم کو اور رسول کا بحکم خدا علی کو طلب کر کے جانا پیشوائی کو اور عذر کرنا

تو این قصه بشنو که سالار دین / چه سان گشت آگه ز فتح مبین
روایت کند راوی این خبر / ز خاصان اصحاب خیر البشر

سنو اب کہ اس فتح کا ماجرا / پیمبر نے کس طرح کس سے سنا
روایت ہے راوی اخبار سے / یہ خاصان اصحاب سالار سے

که اول بر سید الانبیا
پی تهنیت رفت روح الامین
جبینی شگفته چو صبح بهار
ز خلاق عالم بخیر الانام
بداد آنکه از فتح خیبر خبر
بگفت آنکه چون رفت شیر اله
نخست آن لادر بمیدان کین
وز آن پس بیک زخم آن شیر شیر
بر آمد بس آنگاه با اشک و آه
چو آمد بدشت نبرد آن یهود
بیک ضرب پا اسپ او را فگند
بسی پر دلان از قوم یهود
کنون بر در استاده با تیغ تیز
چنین هست حکم جهان آفرین
بخوانی علی را بر خویشتن
چو آید بنزدیک آن سرفراز
بگیری در آغوش و بوسیش رو
بخواهی از و عذر این سعی را
حبیب خدا سرور انجمن
ز شادی برافروخت روی چو مهر
طلب کرد آنگه ز خاصان خویش
بگفتش برو جانب رزمگاه
بگو تا بماند سپه را بجا
سپه را بگو کرده جا استوار
که بیرون نیایند هوسناکان

بفرمان خلاق ارض و سما
جناح یمین را کشان تا زمین
لب و چهره مانند گل خنده بار
رسانید اول درود و سلام
بیانکرد آن داستان از آسمان
بر آمد ز در حارث رزم خواه
تنی چند افگند از اهل دین
فرستاد او را بهیس المصیر
بجون خواهش مرحب کینه خواه
پسر عمت آن شیر رب ودود
ز خندق بجست و در افگند
بشمشیر بران سر از تن ربود
در افگند در اهل شر رستخیز
که اکنون تو یا سید المرسلین
باعزاز و اکرام در انجمن
روی خود ز لطف و کرم پیش باز
بجا آوری شکر کردار او
هم از جانب خود هم از سوی ما
چو بشنید از جبرئیل این سخن
شگفتش چو گلزار فردوس چهر
چو مقداد و بوذر زیاران پیش
بجای که باشد علی با سپاه
خود آید بفتح و ظفر نزد ما
خبردار باشند از اهل حصار
نه تا من کنم حکم و رخصت بیان

کہ پہلے نبیوں کے سلطان سے
گئے کرنے جبرئیل وہ خوش خبر
شگفتہ جبین مثل صبح بہار
کہا پہلے سید سے مثل غلام
کہی بعد اوس فتح کی بھی خبر
کہا یوں کہ پہنچے جو شیر اله
کیے پہلے حارث نے اودہم کمین
پھر اک ضرب کرار سے وہ شریر
تو مرحب چلا آپ بڑہتا ہوا
جو میدان میں آیا تو پہنچی شقی
مع اسپ کے دو زمین پر کیا
یہودوں میں جتنے نامآور جوان
لیے ذو الفقار اب ہے در پر کھڑا
لہذا یہ ہے حکم جان آفرین
غضنفر کو پاس اپنے بلوا لیے
کہ وہ سرفراز آئے نزدیک جب
جبین چومیے ہم بغل کیجیے
بہت کیجیے عذر جنگ علی
حبیب خدا خواجۂ کائنات
خوشی سے ہوئے سرخرو مہر وار
بلایا رفیقوں میں سے ایک کو
کہا اوس سے میدان کو جا مثل موج
کہو اوس سے کہ لشکر کو چھوڑ دے وہان
دلیروں سے کہنا کہ وہ پائدار
نکلنے نہ پائیں وہاں بعد ان

خداوند عالم کے فرمان سے
زمین پر کمر تک پہنچتے ہوئے پر
نمایان ہنسی منہ پہ جیسے غنچہ دم
خدا کی طرف سے درود و سلام
بیان کی وہی داستان ظفر
تو حارث نے لی قلعہ سے زنگی کی راہ
مسلمان کچھ قتل میدان میں
روانہ ہوا سوئے بئس المصیر
عوض لینے کو تنگ ہوتا ہوا
پسر عم نے حضرت کے یعنی علی
اوکھاڑا اور قلعہ خندق اوڑا
کئے قتل اتنے کہ مانگی امان
ہے اون قلعہ والوں میں ظلم بڑا
کہ اب آپ یا سید المرسلین
سر محفل اعزاز فرمائیے
اوسے لینے کو جائیے آپ تب
ادا بلکہ شکر عمل کیجیے
مری سمت سے اپنی جانب سے بھی
یہ سنتے ہی جبرئیل کے منہ سے بات
نظر آئی جنت کے منہ پر بہار
ابوذر سے مقداد سے نیک کو
جہان ہو غضنفر لیے ساتھ فوج
ظفرمند آپ آئے فوراً یہان
زمین کا فرو سے بہت ہوشیار
نہ جبتک میں اونکو دیے حکم دون

فرستاد و روی زمین بوسه داد | روان شد سوی خیبر گردباد

زمین ادب چوم کر وہ سفیر | چلا جانب قلعہ یون جیسے تیر

استفسار نمودن حضرت سید المرسلین باعث فرو شدن شهپر جبرئیل از حضرت روح الامین و بیان نمودن آن ملک مقرب حال خود را از ضرب دست ضرغام دین علیه الصلوٰة والسلام

وزان پس رسول جهان آفرین	بپرسید از جبرئیل امین
که ای همدم امروز بال ترا	فرو هشته تر از دگر روزها
سبب چیست این حال اشکسته چنین	تبسم کنان گفت روح الامین
که ای اشرف خلق ارض و سما	درین جنگ از دست شیر خدا
بمن هم رسید ست ضربی چنین	که شهبال خود میکشم بر زمین
نبی باز گفتش تعجب کنان	که آنرا بتفصیل فرما بیان
چنین گفت او با حبیب خدا	که ای خاتم و سرور انبیا
در ایام پیشین که حق قوی	غضب کرد بر قوم لوط نبی
بدان پانزده قریه در یک زمین	مرا امر فرمود یزدان چنین
که آن قریه‌ها را ز جا بر کنیم	ببالا برم پس نگون افگنیم
چو رفتند آن تیره بختان بخواب	زمین را بکندم من از روی آب
نهادم بیک پر چو یکمشت خاک	که هیچم نبود از گرانیش باک
گرفتم پس آن قریه‌ها را ز جا	برفتم بلند آنقدر بر هوا
که آواز سگهای آن عاصیان	ملایک شنیدند بر آسمان
چو رفتم که باز افگنم شان بخاک	ندا آمد از نزد یزدان پاک
کزین مستحقان قهر و عقاب	نرفته ست یک بیگنه در بخواب
بود مجرمی مرد شب زنده دار	اگرچه بود بت پرستیش کار
ترا باشد این بار چندانکه دوش	که او را برد خواب غفلت ز هوش
چو او هم کند پای خود را دراز	تو این عاصیان را نگونسار ساز
پس از نیمشب یعنی تا طلوع عرض	که ابعاد آن در نیاید بعرض
مرا بود تا هفت ساعت بدوش	که آن پیر بت ساز را بر دوش

بھیجنا سید انبیا کا ایک شخص کو بہر طلب شاہ مردان اور خود جبرئیل سے احوال پر کٹنے کا پوچھنا اور اونکا بیان کرنا

ادھر پھر پیمبر کو آیا خیال	تو روح الامین سے کیا یہ سوال
کہ میں دیکھتا ہوں تمہارے آج پر	لٹکتے بہت لوٹتے خاک پر
سبب کیا ہے اسکا یہ ہیں کسطرح	کہا ہنس کے جبریل نے اسطرح
کہ ای اشرف خلق ارض و سما	ید اللہ کی آج وقت وغا
وہ اک ضرب جو بیچ میں آ گئی	پرونکی ہوئی میرے صورت نئی
نبی نے کہا پھر عجب ہے سوال	کہ اسکا مفصل کہو مجھسے حال
حبیب خدا سے تب اوسنے کہا	کہ ای اول و خاتم الانبیا
خدا نے [illegible] تھی جب	کیا قوم لوط نبی پر غضب
کہ تھے پندرہ قریو میں وہ لعین	ہوا مجکو یہ حکم یزدان دین
کہ طبقہ اوکھیڑو زمین ان جیسے لٹ	فلک پاس پہنچا کے دو زمین اولٹ
غرض ہے سو وہ سارے بدبخت جب	اوٹھائی زمین نیچی پانی سے تب
دھری پر پہ جیسے کہ اک مشت خاک	ہوا بوجھ سے بھی نہ کچھ اوسکے باک
وہ طبقے کا طبقہ اوٹھا کر مگر	ہوا میں ہوا پر بلند اسقدر
کہ اون قریو کے کتونکا بھونکنا	فلک پر ملک نے برابر سنا
جو چاہا یہ پھر منہ کرون اونکو خاک	تو آئی یہ آواز یزدان پاک
کہ ان عاصیوں میں سے پیر لعین	ابھی تک ہی بیدار سویا نہین
مغرز وہی جاگے جو رات کو	اگرچہ بت تراشے بھی کام اوسکا ہو
لئے رہ تو اس بوجھ کو اتنی دیر	کہ سوکر یہ بڈھا بھی بچ جاوے پھر
کرے خواب پاؤن پھیلا کے جب	اولٹ ان گنہگار لوگونکو تب
پھر اوس شب وہی تھی جو گھڑی زمین	جو حد بیان میں سمائی نہین
پرونپر دو پہر دو پہر سے کچھ قریب	کہ سویا وہ بت ساز بھی بد نصیب

ن آمدم بفرمان رب ودود
یف دیکه افزون زکوه احد
شم هیچ تغیر در حال من
ون سازم این داستان بیان
سر عم تو چون بقهر تمام
در آمد از در که کبر یا
در امر فرمود غضب شیر من
سند تیغش از مرد و مرکب گذر
از تیب آن برق آتش فشان
همان دم شما از سپهر برین
بگیرید بخود ضرب او دیگی
بحکم حکیم جهان آفرین
در آمدم که تیغش از اسپ بهبود
ود ادم امنش و بردم تیغ بر
سرافیل و میکال هم در زمان
به نیروی آن شیر لشکر شکن
که بند اشتم کوهای جهان
بگردید بر من آزان ضرب حال
چو شنید از و این حکایت نبی
بسی شکر حق کرد سالار دین
پس اصحاب دین با نوید ظفر
همان قصه را نزد خیر الانام
بهر بار بر رخسار شاه رسل
از و باز پرسید آن داستان

بدان گونه بار گرانی که بود
چو کردی پر افشاندم از بال خود
نه سنگینی ماند در بال من
گرا سرو زنگ بگذشت من چه سان
برافراخت بر فرق مرحب حسام
مرا و سرافیل و میکال را
بدارد زمین تا بضربش به تن
نشیند بخاک اندرون بر قرار
نماند دگر ار نبی جان الفستان
رسانید خود را بروی زمین
یکی کیر دش و دست بازو یکی
رسیدیم باهر سه تن بر زمین
گذر کرد بر خاک تیغ تشنه بود
نمودم برای نبی جان سپر
گرفتند بازوش او صف آن
چنان خورد شمشیر بر بال من
بیکبار افتاد از آسمان
فرو هشته شد از بها بر زر بال
تبسم بفرمود از خوشدلی
که از لطف داورش معنی چنین
رسیدند نیز از پی یکدگر
بیان کرد هر یک بسط تمام
ز شادی شگفتی بکردار گل
بشکر الهی شدی تر زبان

او سیوقت اس سبب حکم خدا
جدت سے کم و کیف مین منتشر
تغیر نہ دیکھا کچھ احوال مین
یہ اب سنئے ای سید المرسلین
غضب سے بسر عم نے حضرت جب
تب آئی ندا اوسکی خالق سے جو
کہ ہر آج میرا اسد خشمناک
کہ جسم اور زرہ کا ٹکڑا ذو الفقار
جلا ہیگی وہ برق آتش فشان
لہذا فلک سے ابھی جاؤ تم
سر سے اک گردی ضربت کے ساتھ
یہ سنتے ہی حکم جہان آفرین
یہان پہنچے اوسوقت جب ذو الفقار
کہ بنے بچھانے تہ تیغ پر
سرافیل و میکال بھی لائی ساتھ
بڑی دست خیبر کشا سی نگر
کہ گویا جو دنیا مین تھی کوہسار
ہوا یہ اوسی ضرب سے غیر حال
نبی نے سنا یہ جو پہچے جائے
بہت شکر حق شاہ دین نے کیا
نبی کے خبر سنائے وہی سید امام
وہی قصہ اوس شاہ کے سامنے
کہ رخسار شاہ رسل بار بار
دبی آنکھو نو چہکر اوس سے پھر

وہ اس طرح کا بوجھ بھاری کی تھا
پر و نسے او سے گرد سان جو اگر
نہ باقی ثقالت پر و بال مین
کہ خادم پہ گذرا ہی کیونکر یہ دن
کیا وار اوسپر لیا نام رب
مجھے اور سرافیل و میکال کو
نہ لا تیگی تاب اوسکی ضربت کی خاک
سما جائیگی خاک مین تا بدار
نہ باقی رہیگا جہو لکا نشان
زمین پر بہم خود کو پہنچاؤ تم
اور اک پکڑے بازو تو اک تھامے ہاتھ
چلے تینون ہم ساتھ سوئے زمین
وہ ہنسی خاک کہین گرے دو نیم
بنا ہے برائے نبی جان سپر
پڑی تھا نئے گونہ سے بازو کا
پر و نپر مرے تیغ سے ستور
فلک سے گرے جھڑ کے ایک بار
اوسی دم سے ہون لنگڑا
کہا اول جو تھی ہو
کہ ایسا عنایت سے یاد ربا
خبر آکے پہنچی ہی ایک اک
کہا صاف ہر ایک نے بنجا تمام
بشاشت سے کھانے لگے غنچہ دار
پے ہر دم جھکاتے تھے سر

واستقبال نمودن اشرف انبیا صلعم و خواستن سعی مشکور بحکم رب غفور

وزان پس بزیر زبان هم شنید | خبر شد بمبعوث رب مجید
چو بشنید برخاست خیر الانام | روان گشت با انبساط تمام
بعزم ملاقات شیر خدا | بدولت برآمد ز دولتسرا
چو بر آفتاب جمال نبی | بیفتاد چشم علی ولی
تن خویش افگند از پشت بور | ز شادی لبالب چو اختر ز نور
ببا بوس محبوب رب مجید | غضنفر قدم کرد از سر دوید
شرف بخش عالم بغل کرد باز | دو دست مبارک نموده دراز
گرفتش در آغوش و بر سر کشید | علی از شرف بر فلک سر کشید
نبی اشک پیچید تنگش ببر | گهی چشم بوسید گاهیش سر
پس از غایت رافت و رحمت | زبان برگشاد از پی معذرت
بگفت آنچه کردی تو در راه دین | همین یک بیک گفت روح الامین
بلی از تو می آید اینکار بس | نیاید بغیر از تو از هیچ کس
ز دست تو امروز کار جهان | برآمد که پروردگار جهان
بفرمود تا خاتمت نزد خویش | چو آئی بمیمنت آیم به پیش
بخواهم ز تو عذر اینکار زار | هم از خود هم از جانب کردگار
خوشا حالت ای بنده سرفراز | که خواهد ز تو عذر آن بی نیاز
چو گفت این سخن آن عنایت نبی | روان شد سرشک از دو چشم علی
ز شادی بیفگند خود را بجای | بمالید رخ پیش یزدان بپای
همی گفت با دیده اشکبار | چه آمد ازین بنده خاکسار
که گویند از رحمت بیکران | نبی اینچنین و خدا آنچنان
حسودان از ان عزت و اعتبار | که شد قسمت صاحب ذوالفقار
بگردار اگر ز سوز جگر | در آتش نشستند تا فرق سر
شده هم سیاه هم غمگین و خجل | گرفتند آن کینها را بدل

جانے اور حضرت کا استقبال کرکے معذرت کرنا اور جلنا حاسدوں کا

گرانے میں آئے غضنفر قریب | ہوئے واقف اس سے جو حق کے حبیب
اوٹھے پھر تو مسند سے خیر الانام | خوشی سے بڑھے سوئے خاص و عام
یہہ مشتاق دیدار حضرت ہوئے | برآمد اودہر خود بدولت ہوئے
جمال نبی پر کہ تھا آفتاب | پڑی آنکھہ اوسکی جو تھا بوتراب
گرا زین سے لاکر نہ تاب سرور | خوشی یوں بھری جیسے اختر میں نور
حبیب خدا آگے قدم لینے کو | علی سر کے بل دوڑے آنے کو
شرف بخش عالم نے پھیلا کے ہاتھ | بڑھا اودہر کو عنایت کے ساتھ
جو گود میں لیکر گیا اوسکو اٹھا | سر اوسکا فلک سا ہوا مہر سا
رہے یونہیں کچھ دیر اوسکو لئے | کبھی سر کبھی آنکھیں چوما کئے
بڑے لطف کے بعد اشفاق سے | وہ کرنے لگے عذر اخلاق سے
کہا تو نے جو کچھ کئے کار نیک | کہی مجھسے جبریل نے ایک ایک
بنے واقعی تجھسے یہہ کار خیر | بن آئی کسی سے نہ تیرے بغیر
وہ نکلی ترے ہاتھ سے آج کار | کہ مجھکو ہوا حکم پروردگار
کہ میں پاس اپنے بلاؤں تجھے | جو آئے تو یوں لینے آؤں تجھے
کروں معذرت تجھسے میں چند کی | خدا کی طرف سے بھی اور آپ بھی
ترا رتبہ بھی کیا ہی اے سرفراز | کہ تجھسے کرے عذر وہ بے نیاز
یہہ کلمے جو اوس نے کرم سے کہے | تو حیدر کی آنکھوں سے آنسو بہے
خوشی سے کیا سجدہ بالائے خاک | ہوے جبہہ سا پیش یزدان پاک
یہہ کہنے لگے ہو کے پھر اشکبار | کہ کیا کر سکا کام یہہ خاکسار
کہ رحمت سے خوش ہیں یا شاد یوں | خدا اور رسول خدا اسقدر یوں
مگر یہہ جو رتبہ مع اعتبار | ہوا قسمت صاحب ذوالفقار
ہوئی لاگ سے آگ حاسد شقی | لگے اوٹھنے شعلے سر میں بھی
ہوا منفعل ایک اک کے لئے | لیے جی میں کینہ وہ

ہم فرصت تا فی کنند
چو بسیار می ماند این داستان
احمد جہان خاتم انبیاست
ولی ما چنین داشتیم آرزو
...مد ... نہ ہیچ آرزو ... ل
باین حال آن شرم ہم داشتند
نکردند از زعم آن سرکشی
ولی آن بزرگان انصاف مند
چو کردند آنرا خدا و نبی
نمودند از حکم اول ابا
گرفتند خود جای او بیحجاب

بجز نسبت رتبۂ او دہند
بحرف یہودان تیرہ روان
کہ توریت بر مقدم او گواست
کہ باشد ز اولاد اسحاق او
از انرو ندا ریم او را قبول
گر اندازہ پا پیش نگذاشتند
کہ خواندند از خود کسی را نبی
کہ بہر خود آن رتبہ میخواستند
عنایت بذات شریف علی
با نہم نکردند پس اکتفا
زہی صدق کیشان عالی انتساب

کریںنگے عوض وقت پر گر جیسے
یہودون کے قصے سنو یہ داستان
محمد وہ ہے خاتم الانبیا
مگر آرزو تھی یہہ ہم لوگونکو
ہوا کیون یہہ نسل جناب ذبیح
مگر اسپہ بہی کی او نہون نے شرم
نہ ایسے ہوے بعض سے اجنبی
گروہ بزرگان انصاف مند
خدا و نبی نے جو وہ مرتبا
تو پہلے پہری حکم سے مرد سعد
کرلی آپ جا سے ولی اللہ

پہ رتبے کہینگے ہم اپنے لیے
یہی لڑتے کرا و نکا بہی ہے بیان
ہے آئی یہ توریت جسکی گوا
کہ اولاد اسحاق مین سے وہ ہو
نہ سمجھینگے اسکی نبوت صحیح
کہ بازار اپنا کیا کچہ نہ گرم
کہ خود مین سے کہتے کسیکو نبی
کہ تہی یہی وہ جنکو خود پر پسند
کیا حیدر ذی شرف کو عطا
نہ کی اکتفا اوسپہ بہی اسکا بعد
مسلمان منصف تھے کیا

تمت

اشتہار کتب مطبوعہ مطبع جعفری واقع نخاس جدید شہر لکھنؤ مع تفصیل قیمت

۱- استبصار شیخ ابو جعفر طوسی علیہ الرحمہ در دو جلد۔ صہ/
۲- من لا یحضرہ الفقیہ از شیخ صدوق محمد بن بابویہ القمی علیہ الرحمہ در دو جلد للعہ/
۳- زبدۃ الاصول - از شیخ بہاء الدین عاملی محشی ۴/-
۴- آداب التعلیم اردو ترجمہ رسالہ محقق خواجہ نصیر الدین طوسی علیہ الرحمہ در آداب تعلیم و ذکر مناہی و محرمات۔ ۳/-
۵- بحور الغمہ جلد اول و دوم۔ للعہ ۹/
۶- رسالہ رجعت از اخوند ملا محمد باقر مجلسی علیہ الرحمہ ۳/-
۷- رسالہ جزیرۂ خضرا و بحر ابیض در ذکر محل سکونت جناب صاحب الامر ۲/-
۸- صراط النجاۃ ترجمہ حدیث اعرابی از اخوند ملا محمد باقر مجلسی ۳/-
۹- مجموعۂ ہفت رسالہ مجلسی مشتمل بر رسالہ نکاح و رسالہ متعہ و رسالہ صفات ذاتی و صفات فعلی باری تعالی و رسالہ جبر و تفویض و رسالہ بداء و رسالہ شکیات و رضاع از اخوند ملا محمد تقی مجلسی ۸/-
۱۰- سفینۃ النجاۃ در علم کلام و اثبات امامت ۹/-
۱۱- ابواب الجنان جلد دوم از ملا رفیع واعظ در فضائل نماز ۱۲/-
۱۲- تذکرۂ علماء امامیہ مسمی بنجوم السماء در ذکر حالات متاخرین و معاصرین علمای امامیہ بزبان فارسی۔ عہ ۸/
۱۳- صادح و باغم از ابو یعلی ابن الہباریہ در مناظرہ طیور بطرز کلیلہ دمنہ در نصایح بطرز لطیف۔ ۴/-
۱۴- مقامات بدیع الزمان ہمدانی نہایت واضح۔ ۹/-
۱۵- رطب العرب دیوان عربی جناب مفتی سید محمد عباس صاحب قبلہ شوستری طاب ثراہ۔ عہ/

۱۶- موجۂ کوثر یعنی شرح قصیدہ سید اسمعیل حمیری از جناب مفتی سید محمد عباس صاحب موصوف- ۶ر

۱۷- مرصع از جناب مفتی صاحب قبلہ مرحوم- ۸ر

۱۸- شمع المجالس با ترجمہ اردو از جناب مفتی صاحب قبلہ مرحوم ۴ر

۱۹- منابر الاسلام جلد اول از جناب مفتی صاحب مرحوم عہ

۲۰- تخریج الایات موسوم بہ نجوم الفرقان در استخراج آیات قرآنی- ۸ر

۲۱- من لا یحضرہ الطبیب از محمد بن زکریا رازی در طب ۸ر

۲۲- جلد اول و جلد دوم ضربت حیدریہ بجواب شوکت عمریہ مولوی رشید الدین خان دہلوی- للعہ

۲۳- نزہۃ اثنا عشریہ جلد اول بجواب تحفۂ اثنا عشریہ شاہ عبد العزیز دہلوی در حدوث مذاہب عـ۸ر

۲۴- حق الیقین از آخوند ملا محمد باقر مجلسی در اصول خمسہ بدلائل و براہین- سے۱ر

۲۵- ترجمہ جلاء العیون در اردو جلد کامل مشتمل بر تمامی احوال چہاردہ معصوم- للعہ

۲۶- تحفۂ جواد یا اردو در ادعیہ و مسائل ضروریہ تمام سال عہ

۲۷- مرثیہ و سلام ہمارے فصیح جلد اول ۱۳ مرثیہ ۱۲ سلام ۱۲ مخمس

۲۸- جلد سوم فصیح ۲۳ مرثیہ ۴ مخمس ۲ سلام- ۸ر

۲۹- ریحان غم مراثی میر انیس مرحوم اور میر وحید مرحوم دو جلد

۳۰- تاریخ دکھن از مولانا میرزا عباس شیروانی موسوم بہ چار چمن

۳۱- اخلاق احمدی اس کتاب میں مفصل طور پر مضامین تہذیب و اخلاق کو اردو میں لکھا ہے- عہ

۳۲- خطبۂ قدس فی میلاد سرور کائنات بزبان اردو نہایت سلیس ۲ر

۳۳- تحفۂ ہمشیرب سنی از مولوی حیدر علی خاں نصاب آزاد عہ

۳۴- تنقید الکلام فی احوال شارع الاسلام مع محصول

۳۵- ہدایۃ المومنین الی حصول الدین ترجمہ رسالہ شیخ طوسی علیہ الرحمہ- ۱ر

دفتر غم جلد دوم ۲۳ مرثیہ سوز-

ایضاً جلد سوم مرثیہ سوز بزبان

بیاض نوحہ مسمی برونق ماتم- ۴ر

بیاض نوحہ مسمی مرقع ماتم- ۱۰ر

بیاض نوحہ مسمی گنجینہ ماتم- ۳ر

بیاض نوحہ مسمی گلدستۂ ماتم- ۱ر

بیاض نوحہ مسمی اسرار ماتم کامل- ۱۲ر

اطلاع از طرف مولف غلبۂ حیدری

حق تالیف جنگ خیبر کا میں نے مرز...
کو ہبہ کر دیا ہی سوا اونکے کوئی دوسرا ... نہیں چھاپ
سکتا ہی اور نہ میں کسیکو اجازت طبع کی دے سکتا ہوں

راقم
قیصر مرزا مولف غلبۂ حیدری بقلم خود

اعلان از طرف مطبع

مومنین با تمکین کو بشارت ہو کہ پوری غلبۂ حیدری مع اصل حملۂ حیدری کے ایسی ہی تقطیع پر اور عمدہ طرح سے چھپے گی اگر حضرات اس حقیر کے نام سو درخواستیں بھیجیں تو بہت جلد جیسکر پیشکش ناظرین ہو جاوی گی

المشتہر

مہتمم مرزا محمد مہدی لکھنؤ نخاس جدید مطبع جعفری

نمبر مکان ۵۵